

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Lina Šebelskytė

*Edukologijos magistrantūros
studentė*

**PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO REIKŠMĖ VAIKŲ
MOKYKLINEI BRANDAI**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
doc. dr. Daiva Malinauskienė

Šiauliai, 2006

Darbas originalus .....L.Šebelskytė

(studento parašas)

Turinys

ĮVADAS.....	1
1. PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO REIŠMĖS VAIKŲ MOKYKLINEI	
BRANDAI TEORINIAI ASPEKTAI.....	4
1.1. Priešmokyklinio ugdymo samprata, tikslai ir uždaviniai.....	4
1.2. Priešmokykliniame amžiuje ugdytinos vaiko kompetencijos.....	6
1.3. Į vaiko kompetencijų plėtojimą orientuotas ugdymas.....	17
1.4. Priešmokyklinio amžiaus vaikų raidos ypatumai.....	19
1.5. Vaikų brandumo mokyklai tyrimų metodikų apžvalga.....	23
1.6. Vaikų brandumo mokyklai samprata ir problemos.....	27
2. TYRIMŲ METODOLOGIJA IR ORGANIZAVIMAS.....	30
2.1. Socialinės kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė.....	36
2.2. Sveikatos saugojimo kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė.....	46
2.3. Komunikavimo kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė.....	53
2.4. Pažinimo kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė.....	60
2.5. Meninės kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė.....	67
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	76
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	78
PRIEDAI	

Summary

The problem and actuality of the research. The actuality of the problem is defined by the importance of child's readiness for the school. The research is made to find out and to make the analysis of the pre-school children's abilities. Various factors that affect children's education can define different abilities at the beginning of the primary school. It might have a great impact for the further child's education.

The subject of the research -the meaning of the pre-school education for the educational maturity.

The aim of the research – to define the meaning of the pre-school education for the educational maturity.

The goals of the research:

- 1.To analyse the pedagogical, psychological and methodical literature.
- 2.To define child's real social, health care, communicative, cognitive and artistic abilities.
- 3.To evaluate and compare the educational maturity of the children living in the city and in the country.
- 4.To make recommendations for the teachers how to achieve higher abilities in education.

The methods of the research: discussion, observation, questionnaire, data analyses.

276 respondents took part in the research. 156 of them were pre-school children and 120 – were their parents. The research took place at the schools of Raseiniai town and district.

The structure of the work: the work consists of the introduction, the theoretical and practical parts, the findings, the list of literature, the recommendations. The work also has 15 charts and 15 pictures. The work consists of 79 pages.

The research confirmed the hypothesis that children in towns and country -sides who were educated in pre-school groups gain different abilities.

The research, made on children's educational maturity by evaluating their essential social, health care, communicative, cognitive and artistic abilities, shows that the children at town and country-side pre-school groups gain different abilities.

Įvadas

Reformuota Lietuvos švietimo sistema leidžia liberalizuoti ugdymą ikimokyklinėse įstaigose, skatina aktyvų šeimos dalyvavimą vaikų ugdyme. Siekiant keisti siaurą supratimą apie vaiko ruošimą mokyklai, 1997 m. iškelta nauja idėja – vaiko brandinimas mokyklai.

Vaikų brandumo mokyklai nuostatuose (2003) teigiama, jog vaikas lengvai mokykloje adaptuojasi, patiria pažinimo džiaugsmą, įveikia kylančius sunkumus, jei yra subrendęs mokyklai, tinkamai jai rengtas. Šiai nuomonei pritaria A. Gučas (1990), J. Laužikas (1997), E. Grigaitė (1998), V. J. Černius (1997) ir kt.

Įvairių sričių mokslininkai (pedagogai, psichologai ir kt.) didelį dėmesį skiria vaikų mokyklinės brandos ir pasirengimo mokyklai problemoms.

Psichologas A. Gučas (1990) teigė, kad pradėdamas eiti į mokyklą, vaikas turi būti ne tik socialiai subrendęs, bet privalo turėti atitinkamą intelekto brandą – tam tikro lygio suvokimą, atmintį, atitinkamai išlavintą ranką ir kalbą.

Psichologė E. B. Grigaitė (1998) tyrinėdama vaiko protinio brandumo mokyklai įvairius aspektus, ypač akcentuoja regimosios atminties, pojūčių, suvokimo, mąstymo ir kitų psichinių procesų lavinimo svarbą priešmokykliniame amžiuje.

Pedagogė V. Glebuviene (1998) tyrinėjo vaiko rašytinės kalbos raidos ypatumus priešmokykliniais metais. Mokslininkė išanalizavo vaiko mokymosi rašyti ir skaityti eigą bei atskleidė rašytinės kalbos skatinimo galimybes.

Doc. dr. O. Monkevičienė (2001, 2003) didelį dėmesį skyrė ir skiria vaiko socialinės brandos tyrinėjimui. 2001 - 2002 m. VPU ikimokyklinės pedagogikos katedra organizavo Lietuvos vaikų brandumo mokyklai tyrimą. Tyrimas parodė, kad daugumos vaikų bendras brandumas mokyklai yra geras. Apie 80% vaikų yra pasiekę sėkmingam ugdimuisi mokykloje reikalingą intelektinę brandą. Tačiau jų socialiniai gebėjimai nepakankami. Tik trečdalis vaikų socialiniai gebėjimai geri ir labai geri. 2002 - 2003 m. toje pačioje katedroje atliktas Priešmokyklinio ugdymo(si) kokybės kriterijų ir veiksnių tyrimas. Remiantis atliktų tyrimų rezultatais, didžiuliu visuomenės susidomėjimu priešmokyklinio ugdymo problemomis, švietimo ir mokslo ministerija priėmė sprendimą kurti priešmokyklinio ugdymo, kaip atskiros ugdymo pakopos, teisinę bazę, plėtoti visuotinį priešmokyklinį ugdymą.

Priešmokyklinio ugdymo – kaip naujos švietimo sistemos grandies atsiradimas, visuomenės dėmesys šiai ugdymo problemai, autorės profesinė patirtis priešmokyklinio ugdymo grupėse įpareigoja, šiame darbe, iškelti ir ieškoti atsakymų į šiuos probleminius klausimus: kiek vaiko brandumui reikšmės turi institucinis ugdymas, kokią reikšmę vaikų brandumui turi tėvų nusiteikimas ir dedamos pastangos.

Tyrimo aktualumas ir tyrimo problema. Tiriamos problemos aktualumą lemia priešmokyklinio amžiaus vaikų pasirengimo mokyklai svarbumas. Tyrimas orientuotas į priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdytinų kompetencijų gebėjimų nustatymą ir analizę. Šešiamečių kompetencijos plėtojamos per realybę, skatinant vaikus pažinti, atrasti, išbandyti. Vaikų ugdymą veikiantys skirtingi faktoriai gali lemti skirtingus ugdytinų kompetencijų gebėjimus pradedant lankyti pradinę mokyklą. Tai gali turėti reikšmės tolimesniam vaiko ugdymuisi mokykloje.

Tyrimo objektas – priešmokyklinio ugdymo reikšmė mokyklinei brandai.

Hipotezė – kaimo ir miesto priešmokyklinukai, ugdyti priešmokyklinio ugdymo grupėse, pasiekia skirtingus ugdytinų kompetencijų gebėjimus, kuriems reikšmės gali turėti:

- šeimos socialinė ir materialinė padėtis;
- vaikų ugdymas ikimokyklinėse įstaigose;
- kaimo mokyklose vyraujanti skurdi ugdomoji aplinka, stokojama kompetencijų plėtojimui būtinų ugdymo(si) priemonių.

Tyrimo tikslas – nustatyti priešmokyklinio ugdymo reikšmę vaikų mokyklinei brandai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Analizuoti pedagoginę, psichologinę, metodinę ir kt. literatūrą nagrinėjamu klausimu.
2. Nustatyti esamus vaikų socialinės, sveikatos saugojimo, komunikavimo, pažinimo, meninės kompetencijų gebėjimus.
3. Įvertinti ir palyginti vaikų, gyvenančių kaime ir mieste, brandumą mokyklai.
4. Parengti rekomendacijas priešmokyklinio ugdymo pedagogams, kaip pasiekti aukštesnių gebėjimų ugdytinose kompetencijose.

Tyrimo metodai: literatūros šaltinių ir dokumentų analizė, pokalbis, anketinė apklausa, kiekybinė ir kokybinė tyrimo duomenų analizė.

Tyrimo imtis ir tyrimo bazė – tyrime dalyvavo 276 respondentai. Iš jų 156 priešmokyklinio amžiaus vaikai, 120 jų tėvų. Tyrimas vyko Raseinių miesto ir Raseinių rajono mokyklose.

Tyrimo organizavimo etapai:

1. 2005 - 2006 m. studijuojama pedagoginė, psichologinė, filosofinė, sociologinė, metodologinė literatūra ir Švietimo ir mokslo ministerijos dokumentai nagrinėjamu klausimu.
2. Sudaromas tyrimo instrumentas, aptariama metodika ir tikslinama tyrimo hipotezė.
3. 2005 m. rudenį (I-mas tyrimo etapas) ir 2006 m. pavasarį (II-ras tyrimo etapas) stebimi ir fiksuojami priešmokyklinio amžiaus vaikų gebėjimai ugdytinose kompetencijose. Tėvams buvo pateikta anketinė apklausa.
5. Atliekama kiekybinė ir kokybinė tyrimo duomenų analizė, tikrinama hipotezė, formuluojamos išvados ir rekomendacijos.

Darbo struktūra: darbas susideda iš įvado, teorinės ir praktinės dalies, išvadų ir rekomendacijų, literatūros sąrašo ir priedų. Darbe pateikta 15 lentelių ir 15 paveikslų. Bendra darbo apimtis 80 psl.

1. PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO REIKŠMĖS VAIKŲ MOKYKLINEI BRANDAI TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Priešmokyklinio ugdymo samprata, tikslai ir uždaviniai

Priešmokyklinis ugdymas - tai visuotinis, neprivalomas vienerių, išimties atveju – dviejų, metų trukmės 5 - 6 metų vaikų ugdymas. Priešmokykliniu ugdymu siekiama sudaryti sąlygas vaiko socializacijai, fizinių, psichinių bei dvasinių galių harmoningam skleidimui(si), padėti jam pereiti prie sėkmingo ugdimosi mokykloje.

Priešmokyklinio ugdymo koncepcijoje (2000) teigiama, jog visuotinis **priešmokyklinis ugdymas** yra nauja nuosekliojo švietimo sistemos pakopa. Ši pakopa – ikimokyklinio ugdymo tąša, turinti kokybiškai naujus, specifinius tikslus ir uždavinius bei sudaranti lygias galimybes sėkmingai rengtis mokyklai įvairių poreikių vaikams, skirtingai ugdytiems šeimose ir ikimokyklinėse įstaigose.

Kaip nurodyta Priešmokyklinio ugdymo koncepcijoje (2000) priešmokyklinis institucinis ugdymas reikalingiausias:

- labai užimtų tėvų vaikams;
- vaikams iš socialinės rizikos šeimų;
- uždaroje, vien šeimos aplinkoje augantiems vaikams;
- specialiųjų poreikių vaikams;
- tautinių bendrijų ir imigrantų vaikams.

Priešmokyklinės grupės/klasės įsteigtos ikimokyklinio ugdymo įstaigose bei mokyklose. Priešmokyklinėje grupėje/klasėje vykstantį ugdymo procesą reglamentuoja Priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi programa (2002).

Pedagogai, ugdatys priešmokyklinio amžiaus vaikus, susidūrė su naujais edukaciniais procesais, verčiančiais naujai pažvelgti į ugdymo filosofiją ir praktiką. Kaip primena S. Neifachas (2003), vaikas vaikų bendruomenėje įsitvirtina per veiklą: žaidimą, kūrybą, pažinimą, mąstymą, per gebėjimą „įsiskverbti į visuomenės procesus“, juos transformuoti iki šiol netaikytais būdais.

Priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi standartas (2003) sukonkretina, kokie turėtų būti vaiko kiekvienos kompetencijos pasiekimai.

Švietimo ir mokslo ministerija (2004) rekomenduoja šiuos priešmokyklinio ugdymo organizavimo modelius:

- priešmokyklinė grupė lopšelyje - darželyje, mokykloje - darželyje, pradinėje mokykloje ir kt. Grupės veiklos trukmė per dieną – 4 val.;

- priešmokyklinė grupė lopšelyje - darželyje, mokykloje - darželyje, pagrindinėje ar kt. mokykloje, kurios veikla yra ilgesnė nei 4 val.;

- mišraus amžiaus vaikų grupė. Šis ugdymo organizavimo modelis siūlomas, jei vietovėje yra mažiau nei 10 priešmokyklinio amžiaus vaikų.

- ne visos darbo savaitės priešmokyklinio ugdymo grupė. Šioje grupėje vaikai ugdomi mažiau nei 5 dienas per savaitę;

- sezoninė priešmokyklinio ugdymo grupė. Šis ugdymo organizavimo modelis rekomenduotinas tik tuo atveju, kai dėl objektyvių priežasčių tėvai negali rūpintis vaiko ugdymu.

Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi programa (2002) bei Priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi standartai (2003) orientuoja į šio amžiaus vaikų kompetencijų plėtojimą. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi programa (2002) išskiria penkias ugdytinių kompetencijų grupes, tai: socialinė, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir meninė kompetencijos, kurias išsamiau panagrinėsime sekančiame skyriuje.

Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi programa (2002) nurodo tokį *priešmokyklinio ugdymo tikslą* – „laiduojant vaiko asmenybės skleidimąsi ugdyti aktyvų, savimi ir savo gebėjimais pasitikintį, stiprią pažinimo motyvaciją turintį vaiką, sudaryti prielaidas tolesniam sėkmingam jo ugdimuisi mokykloje“ (7, 5).

V. Gudžinskienė (2001) nurodo, kad priešmokyklinio ugdymo tikslas – „padėti vaiko socializacijos, demokratinio bendravimo pamatus bei brandinti jį mokyklai, palengvinti perėjimą nuo ugdimosi šeimoje ar darželyje prie sistemingo ugdymo ir ugdimosi mokykloje, t.y. visiems vaikams sudaryti vienodas mokyklinio starto galimybes“ (23, 2).

Išskiriami šie *priešmokyklinio ugdymo uždaviniai*:

- garantuoti vaikui saugius, turiningus, džiugius ir kūrybingus priešmokyklinius metus. Gerbti ir palaikyti vaiko žaidimą, sudaryti sąlygas jo plėtotei;

- skatinti veikti, bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais kartu plėtojant jo emocinę, socialinę ir kultūrinę patirtį;

- sergėti ir stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, garantuoti jo saugumą, padėti adaptuotis naujoje ugdimosi aplinkoje, tenkinti aktyvumo ir judėjimo poreikį;

- plėsti vaiko supratimą apie aplinkinį pasaulį, sudarant galimybes patirti pažinimo džiaugsmą, plėtoti intelektinius gebėjimus, atrasti ir perimti įvairius pasaulio pažinimo būdus;

- ugdyti vaiko sakytinę kalbą kaip saviraiškos, bendravimo, pažinimo priemonę, sudaryti prielaidas ugdyti rašytinę kalbą, žadinti ir puoselėti vaiko poreikį knygai;

- ugdyti vaiko kūrybiškumą, žadinti jautrumą aplinkos estetikai ir meno reiškiniams, pagarbą tradiciniam menui, skatinti save atskleisti meno priemonėmis ir kitais būdais (7, 5).

1.2 Priešmokykliniame amžiuje ugdytinios vaiko kompetencijos

Pateiksime keletą kompetencijos apibrėžimų, kurie padės išsiaiškinti jos esmę.

Tarptautinių žodžių žodynas (2003) pateikia tokią kompetencijos sampratą – tai klausimų ar reiškinių sritis, su kuria kas gerai susipažinęs. (50)

Pedagogikos terminų žodyne (1993) kompetencija įvardijama: 1) gebėjimas pagal kvalifikaciją, žinias, įgūdžius gerai atlikti veiklą; 2) įgaliojimų turėjimas, ką nors daryti; 3) labai kvalifikuotas žinojimas.

Labiausiai mums priimtinas kompetencijos apibrėžimas pateikiamas bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi programoje (2002) joje nurodoma, kad kompetencija – tai vaiko susidarytų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų, įgūdžių bei patirties visuma, reikalinga kasdieniniam gyvenimui ir sėkmingam ugdymui ir ugdimuisi mokykloje. Šiame apibrėžime pirmoje vietoje iškeltos vertybinės nuostatos ir gebėjimai, o ne žinios. Vietoj žodžio „žinios“ vartojamas žodis „patirtis“. Žodis „patirtis“ tiksliau apibrėžia šio amžiaus vaiko žinojimą – tai jausmai, susiję su nauja veikla, ir tam tikri praktiniai gebėjimai, ir būtina informacija (38).

Kompetencijos apibrėžime ryški mintis, kad ugdomi tokie gebėjimai, kurie svarbūs realiam asmens gyvenimui ir ugdimosi tęstinumui. Priešmokyklinio amžiaus vaikams tai komunikavimo, saviraiškos ir kiti gebėjimai, kurie jiems padeda sutarti su savimi ir kitais, augti sveikam, kūrybiškam, pasirengti sėkmingam mokyklos lankymui.

J. Laužikas (1997) savo veikaluose rašė, kad suaugusieji, ypač tėvai pageidauja matyti savo vaiką aplenkiantį kitus bendraamžius „moksłumu“, mokantį skaityti, rašyti, kalboje vartojantį „rimtus posakius“, besilaikantį rimties, t.y. tampantį kuo labiau panašiu į suaugusįjį. J. Laužikas rašė – jei vaiko brendimą dirbtiniu būdu norima pagreitinti, o ne pratęsti, tai tuo užkertamas kelias smulkesnei ir gilesnei psichinių funkcijų išraiškai (32, 254). Tai tarsi dar kartą pabrėžiama, kad akademinio mokėjimo elementai šio amžiaus vaikui yra per ankstyvi.

Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi programoje (2002) išskiriamos penkios ugdytinių kompetencijų grupės, kurių pagrindas jau susidarytų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų, ir įgūdžių bei patirties visuma: socialinė, komunikavimo, pažinimo, sveikatos saugojimo ir meninė kompetencijos. Pateiksime išsamesnę šių kompetencijų analizę, kuri tyrimo metu padės nustatyti realų šių kompetencijų išraiškos lygį.

Socialinė kompetencija – gyventi ir būti greta, kartu.

Socialinė kompetencija – tai „vaiko gebėjimas suvokti save ir kitus, savo vietą šeimoje, vaikų grupėje, ryšius su bendruomene, kai kuriuos socialinius ir kultūrinius reiškinius, gimtinę, Tėvynę, tai gebėjimas būti kartu su kitais, bendrauti, bendradarbiauti, draugauti, spręsti kasdienes problemas, įveikti gyvenimo sunkumus, padėti sau bei kitiems, gerai jaustis ir gerbti save, ugdytis tautinio identiteto jausmą (44, 143).

A. Juodaitytė (2003) vaiko socialinę kompetenciją apibrėžia kaip gebėjimą perimti taisykles, kurios yra tam tikra sąlyga jai realizuoti. Autorė teigia, kad „vienas iš svarbiausių socialinės kompetencijos bruožų yra vaiko gebėjimas interpretuoti taisykles, o ne tik jomis akiai sekti“. Vaikui sunku atsieti savo veiklą ir individualius atradimus, nuo tos veiklos, kurią jam pasiūlo suaugusieji (28, 200).

Vaiko socialinę kompetenciją galima įvardinti ir kaip vaiko socialines galias apibūdinančią kategoriją. Tai vaiko socialiniai mokėjimai ir įgūdžiai, padedantys jam orientuotis aplinkoje, jo siekiai ir gebėjimai ją pažinti.

Socialinės kompetencijos formavimuisi didelę reikšmę turi teisinga vaiko savivoka. Šešiamečiai, anot V. Muchinos (1988), gana gerai suvokia savo privalumus ir trūkumus, aplinkinių požiūrį į save. Tai skatina juos sąmoningai mokytis elgesio normų, sekti teigiamais pavyzdžiais.

O. Monkevičienė (2003) teigia, jog priešmokyklinukai „sau vienareikšmiškai priskiria suaugusiųjų nurodytas charakteristikas, draugų komentarus“ (38, 9). Svarbu, kad šie aplinkinių vertinimai būtų ne tik pozityvūs, bet ir teisingi.

Šio amžiaus vaiko refleksija jau pakankamai išlavėjusi, tačiau jis daugiau domisi aplinkiniu pasauliu nei savimi. Todėl šešiamečiui sudėtinga suvokti vidinius reiškinius ir juos apmąstyti. Kaip teigia O. Monkevičienė (2003), tik nedidelė priešmokyklinio amžiaus vaikų dalis geba nusakyti savo jausmus, būdo bruožus, gabumus ir pan. Tai įtakoja menkas suaugusiųjų emocinis raštingumas. Jie dažnai mano, kad vaikai dar per maži išgyventi įvairius jausmus, vengia apie tai kalbėti.

Penkiamečiui – šešiamečiui ypač svarbus bendravimas su bendraamžiais ir kitais vaikais. Tai lygiaverčių partnerių, darančių vienas kitam įtaką, ryšiai. Vaikas domisi kitų vaikų žaidimais, stengiasi juos suprasti, mokosi pagarbos vienas kitam. Bendraamžių grupėje vaikas pastebi kitų šypseną, žvilgsnį, gestą kviečiančius bendrauti. Ir pats rodo iniciatyvą bendrauti: siūlo idėjas žaidimams, pritaria kitų sumanymams.

Perimant socialines normas ir įgūdžius labai svarbu bendravimas ir su suaugusiais. Vaikas perima suaugusio elgesio normas, pripažindamas jo autoritetą. Vaikas mokosi socialiai priimtinių, altruistinių elgesio būdų: pamatyti, kada kitam bloga, jam padėti, pagosti ir kt.

Bendraudamas su suaugusiu vaikas perpranta socialinius vaidmenis, suvokia žmogaus panašumus ir skirtumus, sužino apie kultūros vertybes, žmonių gyvenimo būdą, šventes.

Priešmokyklinukų bendravimo su suaugusiais tikslas – mokytis būti kartu, bendrauti ir bendradarbiauti. Vaikas mokosi gebėti išsakyti savo norus, ketinimus, bei išgirsti suaugusiųjų lūkesčius, suprasti jų reikalavimus ir gera valia jų laikytis. Šešiametis jau pradeda suvokti, kad tiek jis, tiek tėvai turi atskirą pasaulį, t.y. savus interesus, nuomonę ar mėgiamą veiklą.

Lyginti save ir kitus vaikas išmoksta apie 5 - 6 metus. Kaip rašo V. Muchina (1988) savarankiškai vertinti kitus žmones, jų poelgius ir savybes vaikas iš pradžių gali tik pagal savo požiūrį į juos. Įsisąmonintos elgesio normos ir taisyklės tampa vaiko kriterijais, kuriais jis vadovaujasi vertindamas kitus žmones. Vaiką jaudina įvairūs įspūdžiai, jie skatina jį vieniems ar kitiems poelgiams, užgožia tikrąją atliktų poelgių prasmę, trukdo juos vertinti bešališkai.

Priešmokykliniame amžiuje vaiko bendravimo sėkmė priklauso nuo susiformavusių nuostatų, t.y. jo žinios apie save ir kitus, kiek jam įdomūs bendraamžiai, kaip jis geba laikytis susitarimų. Sėkmę laiduoja geri socialiniai gebėjimai – susidraugavimas, nesutarimų sprendimas, atsižvelgimas į kitų interesus ir pan.

Į mokyklą besirengiančiam eiti vaikui svarbu gebėti užmegzti saugius bendravimo ir bendradarbiavimo ryšius su pedagogu ir ugdytis socialaus elgesio pradmenis. Kaip rašo V. Muchina (1988), šių gebėjimų raida labiau priklauso nuo socialinės aplinkos ir ugdymo ypatumų ir mažiau – nuo vaiko amžiaus.

Socialiniai įgūdžiai sąlygoja vaiko adaptyvumą. Vaiko, turinčio patirties, kaip elgtis įvairiomis aplinkybėmis adaptacijos gebėjimai didesni. Vaiko adaptyvumą rodo jo gebėjimas laisvai jaustis naujoje aplinkoje, ramiai priimti pokyčius joje, domėjimasis naujais daiktais, priemonėmis, informacija, aktyvus išitraukimas į veiklą, draugiškas požiūris į naujus draugus, lankstus elgesys neįprastose situacijose ir pan.

O. Monkevičienė (2003) išskiria šias adaptacijos gebėjimų grupes: gebėjimas prisitaikyti prie aplinkos, imlumas, atkaklumas, lankstumas, pozityvumas.

Adaptyvumo gebėjimai labai svarbūs pereinant vaikui iš priešmokyklinio ugdymo grupės į mokyklą. Adaptyvus vaikas gebės prisitaikyti prie pakitusios aplinkos ir pakitusių gyvenimo bei ugdimosi sąlygų.

Sveikatos saugojimo kompetencija – sveikai gyventi, saugiai judėti ir veikti.

Sveikatos saugojimo kompetencija – „šešiametio vaiko supratimą atitinkanti sveikatos, higienos ir saugumo samprata; nuostata būti judriam, aktyviam, veikliam; tinkamo maitinimosi, aprangos, poilsio, miego ir fizinio judėjimo svarbos sveikatai supratimas bei sveikos gyvensenos įgūdžiai; gebėjimas jausti ir valdyti savo kūną<...>; gebėjimas priimti sveikam

augimui palankius sprendimus, mokymasis įveikti įtampą, atsipalaiduoti, partneriškai bendrauti“ (44, 173).

Vaikystėje labai svarbu patenkinti biologinį vaiko judėjimo poreikį, skatinti fizinį aktyvumą, ugdyti teisingas fizinio aktyvumo nuostatas. Priešmokykliniais metais pirmumas teikiamas tiems sveikatos saugojimo ir fiziniams gebėjimams lavinti, kurie garantuos vaikui lengvesnę prisitaikymą prie mokymosi mokykloje sąlygų, padės greičiau adaptuotis naujoje aplinkoje, mokys vaiką atsipalaiduoti, derinti darbą su poilsiu, stiprinti sveikatą.

Per priešmokyklinius metus šešiametis susiformuoja nuostata, kad būtina daug *judėti*, būti aktyviam, kad augtų sveikas. E. Adaškevičienė (1999) rašo, kad vaikai gali patirti džiaugsmą tik tada, kai judėjimas ne tik nedraudžiamas, neslopinamas, bet „skatinamas ir turtinamas sudarant palankias sąlygas pačiam atrasti ir kurti naujus veiksmus, jų derinius, išmokti naujų efektyvesnių judėjimo ir veikimo būdų, mobilizuoti pastangas ir sėkmingai įveikti naujas kliūtis, patirti naujus įspūdžius“ (1, 89). Šiame amžiaus tarpsnyje būtina skatinti ir savaimingą vaikų judėjimą. Judėdami, veikdami vaikai kaupia patyrimą, todėl jiems būtina galimybė patiems savo nuožiūra veikti, keisti buvimo vietą, veiklos pobūdį, tyrinėti ir pažinti juos supančią erdvę, atrasti ir suvokti įvairius judėjimo būdus, pasivaržyti, palenktyniauti.

Vaikui augant ir aktyviai judant tobulėja viso kūno judesiai. Judesių atlikimas stiprina pagrindines raumenų grupes, gerina bendrą fizinį pasirengimą, formuoja taisyklingą laikyseną, judesių koordinaciją erdvėje. Iki penkerių metų judesius ir veiksmus vaikai derina spontaniškai. Sugebėjimą sąmoningai derinti ir valdyti judesius vaikai išsiugdo įvairiai veikdami su daiktais. Šešiamečiai geba derinti du ir daugiau judesių. Vaikai geba staigiai sustoti ir greitai pajudėti iš vietos, judėti pagal sutartinį signalą. Šešiaisiais metais pastebimai gerėja vaikų gebėjimas išlaikyti pusiausvyrą.

Ar sėkmingai formuosis vaikų gebėjimas rašyti ir skaityti, didžia dalimi priklauso nuo fizinio pasirengimo šiems procesams prielaidų. Vaiko gebėjimą rašyti ir skaityti lemia:

- gerai išlavėję sekimo akimis judesiai;
- gerai išlavėję pirštų ir riešo judesiai;
- akies ir rankos suderintas veikimas;
- gebėjimas tinkamai laikyti rašymo priemonę.

Supratimą apie tai, kas sveika, kas žalinga sveikatai, kaip augti sveikam, vaikas įgyja gyvendamas sveikoje aplinkoje, sekdamas sveikai gyvenančių suaugusiųjų pavyzdžiu. Jis aiškinasi, tyrinėja ir priima sveikatą stiprinančius sprendimus: laikosi poilsio ir aktyvios veiklos ritmo, asmens higienos.

Penkiamečiai – šešiamečiai supranta savo savijautą, gali pasakyti, kad jiems skauda, kada yra pavargę. Turi elementarių žinių apie tai, kaip privalu elgtis sergant, gali išvardinti keletą priežasčių, dėl ko žmogus suserga.

Anot E. Adaškevičienės (1999), tikslinga ir kryptinga fizinė veikla padeda vaikams: 1) susipažinti su kūno dalimis, žinoti jų pavadinimus; 2) tyrinėti, kuri kūno dalis juda, kaip juda; 3) suvokti savo fizinę būklę ir kūno poreikius.

Komunikavimo kompetencija – klausytis, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti išreiškiant save ir bendraujant su kitais.

Komunikavimo kompetencija – tai „gebėjimas suvokti kalbos prasmes ir ją vartoti. Ši komunikacija reiškiasi visose vaiko gyvenimo srityse: atrandant ir pažįstant save ir pasaulį, bendraujant ir būnant greta su kitais, išreiškiant save ir kuriant, suvokiant žmogaus ir gamtos sukurtą grožį, perimant bendrąsias žmogaus vertybes ir pačiam jas kuriant“ (44, 201).

Komunikavimo kompetencija tai pirmiausia vaiko gebėjimas kalbėti. Kalba, anot A. Gučo (1981) yra minties reiškimo forma. Tik tada, kai mintis išreiškia žodžiu, ji yra aiški ir tampa realybe kalbančiam ir kitiems – klausantiems.

Gebėjimas kalbėti – tai ir „gebėjimas turėti, ką pasakyti, t. y. kalbos turinys, ir gebėjimas pasakyti, - raiška“ (44, 206). Šio reiškinio abi pusės neatskiriamos, tačiau kartais viena dominuoja labiau. Yra vaikų, kurie turi pakankamai patirties, išgyvenimų, išpūdžių, bet nemoka tai išreikšti žodžiais. Yra vaikų, kurie kalba nuolat, tačiau jų kalba nerišli, nelogiška.

A. Gučas (1990) rašė, kad vaikas labai trokšta bendrauti su kitais vaikais ir suaugusiais. Vaikas suaugusius nuolat kalbina, kreipiasi į juos patarimo, pagalbos, atsakymų į klausimus.

Vaiko kalbinė kompetencija glaudžiai susijus su pažinimo jo kompetencija. Kiekviena diena ugdymo institucijoje turi „garantuoti gilesnį informacinio pasaulio supratimą, turinti vaiko patirtį naujais jo pažinimo būdais, per mintį ir ranką vesti jį į sudėtingą ir įvairių kalbinės raiškos pasaulį“ (44, 214).

Šių vaiko savybių ir rašytinių raiškų pavidalas įvairiausias jo veiklos: persipynusios, įvairiaspalvės, skatinančios, viena kitą veikiančios ir papildančios. Komunikavimo kompetencija leidžia vaikui bendrauti, keistis išgyvenimais, patyrimu. Anot V. Glebuvičienės (2004) kalba – vaiko mąstymo, gero mokymosi, sėkmės gyvenime pagrindas.

Visose kalbos ugdymo ir ugdymosi srityse vaikas natūraliai įgyja intuityvų gimtosios kalbos sandaros suvokimą, lavina savo kalbos jausmą. Ikimokykliniais metais „vaikas spontaniškai perpranta visus sudėtingus kalbos sistemos funkcinius komponentus:

pirmiausiai fonetiką, vėliau – morfologiją ir sintaksę, t. y. kalbos formas, sujungiančias garsus ir simbolius su reikšme., (20, 161).

Komunikavimo gebėjimų ugdymas ir ugdymasis – vientisas procesas, integruotas į kasdieninę vaiko veiklą. Priešmokyklinukai turi jau nemažą socialinę kultūrinę patirtį. V. Glebuviene (1999) rašo: „vaikas – pasaulio, tautos bendruomenės dalis, aktyvus jos gyvenimo dalyvis, kultūros vartotojas. Jis užprogramuotas savarankiškai aktyviai mokytis, įgyvendinti savo įgymius sąveikaudamas su aplinka, bendrai veikdamas su suaugusiuoju ir veikiamas rašytinės ir sakytinės kalbos – natūraliausios ir efektingiausios mokymo priemonės“ (21).

Pagal savo galimybes kiekvienas vaikas pažįsta savo artimiausią aplinką, bendrauja su savo aplinkos žmonėmis ir tai atsispindi kasdieninėje jo kalboje. Šio amžiaus vaiko žodynas jau gana turtingas. Vaikas kalbiniu požiūriu yra labai aktyvus. Pažindamas aplinką jis nuolat klausinėja, daug pasakoja. Šešiametis jau beveik įvaldęs kalbos sandarą, intuityviai jaučia žodžių ryšius.

Vaikas kalbos ne mokomas, o mokosi pats, klausydamasis kaip kalba suaugusieji. Sudėtingesnes gramatines formas vaikas įsisavina ir įsisąmonina kartodamas suaugusiųjų posakius. Tokius posakius vaikas kartoja iš šalies neragindamas, nes jam smagu kalbant pavartoti naują gramatinę formą. Tuo pačiu vaikas perima gimtosios kalbos modelį. Svarbiausia sąlyga, kad vaikas įgytų gerą gimtosios kalbos sandaros suvokimą – tinkama kalbinė aplinka. Vaikas turi nuolat girdėti turtingą, raiškia, vaizdingą, gyvą suaugusiųjų kalbą.

Priešmokyklinukai paprastai jau yra įgiję visus kalbos lygmenis. Jis teisingai ištaria daugelį gimtosios kalbos garsų, pasako sakinį, jam pavyksta sukurti sakytinį tekstą. Vaikas suvokia prasmingo teksto sandarą. Žino, kad turi būti pradžia, įvykiai, pabaiga. Vaikas tiksliai suvokia savo aplinkoje vartojamų žodžių prasmes, kalbos intonacijas, geba paklausti, išreikšti nuostabą, pasipiktinimą, kitus jausmus. Šio amžiaus vaikas geba išskirti žodžio garsus, nurodyti jų vietą žodyje.

Priešmokykliniais metais vaikas pilnai įsisąmonina gimtosios kalbos morfologinę sistemą, išmoksta linksniuoti, asmenuoti. Šešerių metų vaikas bando kaityti daiktavardį skaičiais, kalboje vartoja ir prie daiktavardžio derina būdvardžius, įvardžius, vartoja išvestines veiksmažodžio formas. Geba konstruoti sudėtinius sakinius, perpranta daugumos priesagų vartojimą, sujungiamuosius jungtukus. „Funkcinis gramatinių ir kitokių kalbos formų lavėjimas yra prasmingas vaiko psichinės raidos reiškinys, įgalinantis jį reikšti gilesnius tikrovės daiktų ir reiškinių ryšius“ (18, 110).

Kaip teigia V. Muchina (1988), kalbos įsisąmoninimą nulemia nepaprastai aktyvus vaiko požiūris į kalbą. Šis aktyvumas pasireiškia žodžių daryba ir keitimu pagal turimus pavyzdžius.

Vaikas, augantis sunkiomis sąlygomis, turintis menką socialinę patirtį išsiskirs ir savo kalba. Tokio vaiko žodynas bus skurdus, kalboje dažnai išgirsime netaisyklingai vartojamus žodžių junginius, jam sunkiai seksis sudaryti sudurtinį sakinį. Tokiam vaikui bus sunku ir suprasti skaitomo teksto turinį.

Jei vaikas turės pakankamai žinių ir ryškius daiktų vaizdinius, kalba bus turtingesnė. Šnekamąją rišlią kalbą ugdytinis turtina atpasakodamas grožinius kūrinėlius, pasakodamas pagal paveikslėlius, apibūdinamas įvairius daiktus, klausydamasis skaitomų kūrinėlių. Grožinės literatūros kūrinėlių skaitymas, atskleidžia vaikui gimtosios kalbos lobyną, pratina juo naudotis sakytinėje kalboje.

Priešmokykliniame amžiuje labai akivaizdus vaiko *domėjimasis rašymu ir skaitymu*, nors kaip teigia V. Glebuviene (2004), šešerių - septynerių metų vaikui mokytis skaityti ir rašyti jau per vėlu. „Seniai būna praėjęs sensitivity periodas, ypač palankus mokytis rašto“ (21). Autorė raštingumą apibrėžia kaip vaiko gebėjimą orientuotis įvairių ženklų ir simbolių pasaulyje, jais koduoti savo patirtį, atpažinti.

Rašytinė kalba yra paties vaiko veikla. Rašytinę kalbą vaikas geriausiai perpranta natūraliai veikdamas, sužadinus jo norą užrašyti ir perskaityti tai, ką užrašė. Rašymas ir skaitymas - tai vaiko gebėjimai perduoti savo mintis, jausmus, patirtį ženklais, atpažinti grafiškus vaizdus, simbolius, raides, žodžius bei sulieti juos su prasme – su tuo, kas matyta, girdėta, išgyventa, sužinota.

Rašymas tai procesas, leidžiantis vaikui regimais ženklais – raidėmis, žodžiais – perteikti savo patirtį. Vaiko gebėjimo rašyti formavimuisi reikalinga: raidžių, žodžių, simbolių suvokimas; mokėjimas brūkšniuoti, kopijavimo įgūdžiai. Rašymas ir skaitymas turi atsirasti dėl paties vaiko žaidimo, eksperimentavimo su aplinkos daiktais ir reiškiniams poveikio.

Skaitymas – sudėtingas procesas, leidžiantis vaikui suprasti atspausdintą kalbą. Jis remiasi vaiko gebėjimais išvelgti aplinkos simbolių, formų, garsų panašumus ir skirtumus, t. y. Pažinti simbolius (žodžiu) bei atpažintus simbolius suprasti.

Skaitymas dvilypis procesas: pirma – tai vizualinių ir fonetinių ženklų suvokimas ir atpažinimas, antra – prasmės suliejimas su suvokiamais ženklais. Vaikas suvokia tik tai, kas susiję su jo patirtimi. Kuo ji turtingesnė, kuo dažniau jis skatinamas ją išsakyti žodžiais, reikšti įvairiais simboliais, tuo lengviau vyksta vaiko raštingumo saviraida. Kuo daugiau vaikas žino, tuo labiau supranta, kas jam skaitoma ir ką jis pats perskaito. Anot V.

Glebuviienės (2004) „svarbu vaiko kalbinę raišką – ir sakytinę, ir rašytinę – ne tik saugoti, bet netgi ir ginti nuo tiesmukiško ugdymo, puoselėti kaip vaiko vidinį turta, jo sielos būklę, kad jis matytų ir jaustų, kad tai, ką sako, visiems labai svarbu“ (21).

Vaikai rašyti ir skaityti pradeda nevienodai dėl skirtingų pažintinių, socialinių ir emocinių galių. Kad vaikas skaityti ir rašyti mokytųsi remdamasis savo patirtimi ir atrasdamas, jį supančioje aplinkoje turi būti daug spausdintos medžiagos: įvairiausių knygelių, vaikiškų žurnalų, laikraščių, etikečių, sąskaitų, tvarkaraščių, bilietų, žemėlapių, instrukcijų ir t. t. Vaikui reikia suteikti galimybę veikti taip, kaip jis pats sumano, būtina atsižvelgti į jo interesus ir raštingumo lygį.

Priešmokyklinio ugdymo grupėje būtina sužadinti vaiko *domėjimąsi knyga, poreikį skaityti, ugdyti estetinį skonį, pamilti knygą*. Vaikų literatūra perteikia vaikui kultūrinį paveldą, tuo pačiu lavina ne tik komunikacinę kompetenciją, bet praplečia jo pažintines galias. Knygos pagalba vaikas labiau pažįsta pasaulį ir save, knyga aktyvina vaiką, skatina natūralų jo smalsumą. Klausantis literatūros kūrinių lavėja vaiko kalbos jausmas, nes vaikas klausosi vaizdingos, turtingos metaforomis, palyginimais, pasikartojimais, hiperbolėmis kalbos. Klausantis teksto, gerėja prielaidos vaiko raštingumo pradmenims. Vaikas atranda ryšį tarp sakinės ir rašytinės kalbos, tvirtėja klausimosi ir dėmesio išlaikymo įgūdžiai.

Pedagogas parinkdamas literatūros kūrinius vadovaujasi šiais kriterijais: estetiniu, vertybiniu, pedagoginiu, psichologiniu. Būtina atsižvelgti į bendrą grupės bei kiekvieno vaiko individualią patirtį bei interesus.

Literatūros kūrinių suvokimas – procesas, reikalaujantis vaiko pastangų: vaizduotės, atminties, mąstymo, susikaupimo. Reikia įvertinti ir priešmokyklinukų meninio suvokimo ypatybes – aktyvumą, emocingumą, susiliejimą su išorės pasauliu, polinkį tapatintis su personažu. Šešiamečiai pratinami pajusti meninę žodžio raišką, tikslumą, vaizdingumą, ugdoma meilė gimtajai kalbai. Perskaičius vaikams literatūros kūrinių, reikia ne tik išsiaiškinti, kaip vaikas jį suprato, bet ir ugdyti kalbos kultūrą.

Priešmokyklinukai sąlygiškai gali būti suskirstyti į kelias grupes pagal savo raidos ypatumus, lemiančius atitinkamą veiklą su knyga. Yra vaikų, kurie dėl socialinių, pedagoginių ar psichologinių priežasčių yra egocentiški, jų žodynas ribotas, jie geba tik trumpai išlaikyti dėmesį. Kiti vaikai turi turtingą, išlavintą kalbą, geba lyginti ir apibendrinti, jie jau turi abstraktus mąstymo pradmenis, geba ilgai išlaikyti dėmesį klausydamiesi skaitomo teksto. Jie suvokia tekstą su išivaizduojamu siužetu, veiksmai gali vykti ne tik esamuju laiku bet ir būtuju, supranta perkeltinę prasmę.

Skatinant vaiko domėjimąsi knyga, būtina, kad vaiko aplinkoje būtų kuo įvairesnių knygų, periodinių leidinių ir kita. Naudodamasis knyga ir padedant pedagogui vaikas sužino,

kad knygą sudaro: viršelis, užsklanda, turinys, skiltys, pastraipos, nurodomas autoriaus vardas ir pavardė, knygos pavadinimas. Vaikas sužino, kad knygos būna įvairaus turinio, įvairios paskirties, formos ir dydžio. Atskirose knygose raidės gali būti rašomos įvairiu šriftu, skirtingo dydžio.

Pažinimo kompetencija – tyrinėti ir atrasti pasaulį.

Pažinimo kompetencija – tai „vaiko domėjimasis viskuo, kas yra aplink, gebėjimas sutelkti dėmesį, suvokti, įsiminti, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti; gebėjimas taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus – stebėjimą, klausinėjimą, eksperimentavimą, modeliavimą, prognozavimą, informacijos paiešką, įgyjant elementarų supratimą apie žmones, gamtinę ir kultūrinę aplinką, gimtinę, Tėvynę“ (44, 237).

Ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikų pažinimo kompetenciją svarbu plėtoti tam tikras temas. Vaikas pažįsta save. Įgyja supratimą apie įvairias pasaulio sritis – artimiausią daiktinę aplinką, socialinę, kultūrinę namų bei priešmokyklinės grupės aplinką. Pažįsta gamtą, gimtinę, Tėvynę, Žemę.

Svarbu, kad vaikai turėtų galimybes tobulinti jau turimus pasaulio pažinimo būdus, išbandytų naujus. „Vaikų veikla, pedagogo parinktos ugdymo formos, būdai ir metodai turėtų padėti priešmokykliniui tobulinti savą pasaulio pažinimo stilių, ugdyti pojūčius, suvokimą, mąstymą, kalbą ir kitus pažinimo procesus“ (44, 240).

Priešmokyklinio amžiaus vaikai jau turi patirties, tačiau kiekvieno ji labai skirtinga. Būtina vaikus skatinti keistis informacija. Pedagogo uždavinys kelti vaikams probleminius klausimus apie vis kitus pasaulio daiktus ar reiškinius, kurie verstų juos ieškoti sprendimo būdų.

Vaikas žinių semiasi gyvendamas, žaisdamas, judėdamas, tyrinėdamas aplinką. Vaikas natūraliai stebi visa, kas vyksta aplink. Stebėdamas aplinką, ją tyrinėja visais pojūčiais. Vaikų pažinimą praplečia galimybė tiesiogiai bendrauti su savo bendruomenės žmonėmis, pabuvoti miesto ar kaimo svarbiose vietose.

Priešmokyklinio ugdymo grupės aplinka privalo būti turininga ir turtinga, skatinanti vaiką domėtis, pažinti ir atrasti.

Priešmokyklinio ugdymo(si) standarte (2003) išskirti šie esminiai priešmokyklinukų pažinimo kompetencijos gebėjimai:

- domėtis savimi, suaugusiais žmonėmis, artimiausia gamtine ir kultūrine aplinka, pasauliu atrandant nauja ir išgyvenant pažinimo džiaugsmą, išbandant vis kitus pažinimo būdus;
- intuityviai jausti žmogaus ir gamtos bendrumą, grožėtis gamtine aplinka, žinoti, jog jos negalima teršti, pačiam ar kam nors padedant rūpintis augintiniais;
- gebėti atskirti, kas natūralu, o kas sukurta žmogaus, domėtis technine kūryba, darbo procesais;
- gebėti tyrinėti, pažinti artimiausią namų, gyvenamosios vietovės aplinką, remiantis jutimais ir vaizduote gebėti įvardyti kai kuriuos aplinkos daiktus ir reiškinius.

Meninė kompetencija – įsivaizduoti, pajusti, kurti, grožėtis.

Meninė kompetencija – tai „vaiko atvirumas estetiniams įspūdžiams, jautrumas gamtos, vaikų, supančios aplinkos bei meno kūrinių grožiui, poreikis išreikšti save meno kalba, gebėjimas tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, spontaniškai išreikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis, bei santykį su pasauliu, atrasti individualų, savitą raiškos stilių, gebėjimas kurti vaizduojant, muzikuojant, vaidinant, šokant, žaidžiant“ (44, 255).

Menas laikomas tam tikra kalba ir komunikacijos priemone, kuriai suprasti bei vartoti reikia meninės ir estetinės kompetencijos. Meno kūriniai „atveria savitą ir turtingą prasmių bei vertybių pasaulį“ (42, 2).

Meninė kompetencija apima šias meninės raiškos ir kultūros pažinimo sritis:

- dailę;
- muziką;
- vaidybą;
- šokį.

Visos šios meno sritys yra nepaprastai svarbios vaiko intelekto raidai, jo meninių, pažintinių, komunikacinių, sveikatos saugojimo bei socialinių gebėjimų sklaidai.

Priešmokyklinio amžiaus vaikų *dailė* įvardinama kaip „gana padrikų vaizdų, įvairių formų, apraiškų periodas bei sąmoningo formų kūrimo pradžia, (44, 260). Nors kiekvieno vaiko dailės raida skirtinga, tačiau daugelio ji sutampa. Penkiamečio piešiniuose formuojasi realių daiktų atpažįstami vaizdai. Tikslėja ryšys tarp vaiko vaizdinių ir jo piešinio. Tai, ką vaikas pažįsta išreiškia vaizdų kalba. Penkiamečių – šešiamečių piešiniai vis tik dažniausiai yra spontaniški. Pagrindinis simbolis, sutinkamas beveik visuose vaiko piešiniuose – žmogus. Priešmokyklinio amžiaus vaikų žmogaus figūros piešinys jau beveik susiformavęs. Kiek jis turtingas detalėmis, priklauso nuo daugelio bendrosios raidos veiksnių ir vaiko patirties. Yra

pastebėtas ryšys tarp žmogaus figūros piešinio formavimosi ir spalvos atitikmens realiems daiktams žymėti pokyčių. Kol pilnai susiformavęs gebėjimas atvaizduoti žmogų, tol vaiko naudojamos spalvos piešinyje neatitinka tikrovės.

Penkiamečiai – šešiamečiai jungdami schemas į visumą pradeda vaizduoti medžius, namus, gyvūnus ir kitus supančios aplinkos daiktus. Vaiko simboliai labai asmeniški, jo piešinys – tai pažįstamos aplinkos atspindys ženklais. Stebint, kaip žmonės, daiktai pavaizduoti, galima suprasti, koks vaiko santykis su jais. Vaikas piešdamas dažnai padidina jam svarbius dalykus.

Priešmokyklinio amžiaus vaikų *muzikiniai gabumai* labai skirtingi. Jie priklauso nuo vaiką supančios muzikinės aplinkos, nuo ugdymo šeimoje ir ugdymo priešmokyklinėje grupėje. Neabejotinai juos lemia ir vaiko įgimti muzikiniai duomenys. Vaiko muzikinių gebėjimų lavinimas priešmokykliniais metais svarbus, kaip teigia H. Šečkuvienė (2004), dėl trijų priežasčių: 1) muzikiniai gebėjimai yra įgimtos muzikinių gebėjimų prielaidos, juos ugdymo procese galima plėtoti; 2) muzikiniai gebėjimai gali būti įgyjami tik ugdymo procese; 3) didžiausio sensitivityumo laikotarpis vaiko muzikiniams gebėjimams vystyti(s) yra ankstyvasis ir priešmokyklinis amžius.

Priešmokykliniais metais muzikiniai gebėjimai lavėja pakankamai sparčiai, todėl svarbu šį laiką tinkamai išnaudoti. Šešiamečiai jau geba dainuoti, groti vaikiškais instrumentais, klausytis muzikos ir judėti pagal ją, pasakoti ar kitaip išreikšti muzikos sukeltus jausmus, išgyvenimus.

Anot E. Veličkos (2004) „vaiko emocinei, psichologinei bei socialinei raidai ypač svarbi ne tik galimybė klausytis kuo įvairesnės muzikos, bet ir aktyvus dalyvavimas žaidžiant muzikinius žaidimus bei galimybė pačiam aktyviai muzikuoti – judėti muzikos ritmu, dainuoti su šeimos nariais ir/ar bendraamžiais, groti vaikiškais instrumentais“ (42).

Priešmokyklinio ugdymo(si) standarte (2003) išskirti šie esminiai muzikiniai gebėjimai:

- gebėti dainuoti, skanduoti, intonuoti;
- gebėti groti: tyrinėti ir naudoti įvairius garso išgavimo būdus;
- bandyti kurti: improvizuoti ir komponuoti naudojant tradicinius ir netradicinius grojimo būdus ir garso šaltinius;
- apibūdinti ir vertinti klausomą bei atliekamą muziką.

Vaikų *vaidybos* pradmenys glūdi žaidime. Žaidime gausu svarbių vaidybos prielaidų: vaikai yra laisvi, jie išivaizduoja situaciją, nuolat kuria vaidmenis, siužetus. Vaidybos gebėjimai atsiranda „sinkretinio – fizinio ir dvasinio aktyvumo pagrindu ir reiškiasi esant komunikacinėje, vaidintojo ir žiūrovo situacijoje“ (44, 258).

Vaidindamas vaikas išivaizduoja, naudoja vaidybos priemones: mimiką, balso intonaciją, judesį. Išskiriami šie esminiai priešmokyklinukų vaidybos gebėjimai:

- simbolizuoti veikėją;
- simbolizuoti ir vertinti aplinkybes;
- plėtoti veiksmus;
- vertinti veikėją.

Penkiamečių – septynmečių vaidybos gebėjimai labai skirtingi. Dažnai vaikai vaidinti nedrįsta, yra susikaustę, išsigandę. Jie neišsivaizduoja savęs veikėju, neišsivaizduoja vaizduojamos aplinkos, balso tonas bejausmis, o neretai ir reiškiantis nevalingai kylančias savo emocijas. Kai kurie vaikai jaučiasi laisviau ir geba momentais išsivaizduoti veikėją ir jo aplinką, kai kada išplėtoja ilgesnę veiksmų eigą. Tarpais jie yra veikėjai, o tarpais vėl realiai bendrauja, atlieka realius veiksmus su daiktais. Dalies vaikų vaidybos gebėjimai labai ryškūs. Vaikui vaidinant puikiai suprantama, ką jis vaidina, kokius atlieka veiksmus, kokia jį supa aplinka. Plėtojamų veiksmų tempas ryškiai ir motyvuotai kinta. Tačiau vaikui vis dar nepavyksta išvengti realių buitinių veiksmų. Itin ryškiais vaidybos gebėjimais pasižymintys vaikai jaučiasi labai laisvi, yra pasitikintys. Suprantamais veiksmais vaizduoja veikėją bei aplinkybes, geba įsijausti ir vertinti veikėjo elgseną, būdą, savijautą. Tokie vaikai nuolat plėtoja originalų siužetą, veiksmų tempo, ritmo pokyčiai ryškūs bei prasmingi. Tai jau sąmoninga ir tam tikra technika pagrįsta vaidyba.

Priešmokyklinukai geba ištraukti į *šokio* raiškos procesus: linksmi šokinėti, liūdnei siūbuoti, piktai trepsėti ar svajingai suktis ratu. Priešmokyklinio amžiaus vaikų šokio gebėjimų ugdymas turi remtis prigimtinėmis kinestezinėmis galiomis. Spontaniškai kurdami, šokdami įvairius ratelius, žaidimus ar šokius, vaikai mokosi naudoti šokio elementus, juos derinti ir jungti tarpusavyje, kad šokis būtų sklandus, išraiškingas, perteikiantis nuotaiką ir prasmę. Išskiriami tokie esminiai šokio gebėjimai:

- šokti sklandžiai, išraiškingai, poroje ar pavieniui;
- bandyti kurti naudojantis šokio raiškos priemonėmis;
- dalintis šokant patirtais įspūdžiais.

1.3. Į vaiko kompetencijų plėtojimą orientuotas ugdymas

Vaikystės edukaciniu požiūriu labai reikšmingas žmogaus gyvenimo tarpsnis. Svarbu jo nenuvertinti. Ugdant vaiką buvo įprasta, kad naudingiausi vaiko pažintinių galių plėtojimui – formalieji mokymosi būdai. Ankstesnė ugdymo praktika buvo orientuota į dalyko mokymą, o ne į vaiko patyrimą. Anot A. Juodaitytės (2002), jei „vaikystė laikoma ugdymo vertybe, jau pačiose pirmosiose ugdymo grandyse (ikimokyklinėje įstaigoje, priešmokyklinėje grupėje)

neformalus mokymasis tampa vaiko socialinio gyvenimo projektu ne tik ateičiai, bet ir dabarčiai, o vaikas pats aktyviai dalyvauja šį projektą kuriant ir įgyvendinant“ (24, 11).

Šiandien Lietuvoje pedagogai, ugdantys priešmokyklinio amžiaus vaikus, privalo ne tobulinti ugdymą, orientuotą į formalias žinias ir jas atitinkančius tradicinius gebėjimus, bet siekti ugdymą nukreipti į sėkmingą vaiko kompetencijų plėtojimą.

Dažnai tėvai, pasitaiko ir pedagogai, vaikui, pradėjusiam lankyti priešmokyklinę grupę, primeta „mokinio“ vaidmenį, versdami vaiką atsisakyti vaikiškų bruožų, kaip nesuderinamą su atsakingu požiūriu į mokymąsi. A. Juodaitytė (2002) rašo, kad „tokiu būdu tėvai ir pedagogai kviečia vaiką labai anksti atsisakyti prigimtinių pažintinių įpročių, emocijų raiškos, aplinkos tyrinėjimo metodų ir būdų“ (24, 11).

Priešmokyklinukams būdingas savaiminis impulsyvusis mokymasis, sąveikaujant su artimiausia aplinka. Pasak A. Gučo (1990), „santykiudamas su savo artimiausia gamtine ir socialine aplinka, vaikas nori geriau ją pažinti, įsijungti į joje vykstančius kitimus, aktyviai juose dalyvauti“ (18, 78).

Spontaniškos vaiko veiklos pagrindu plėtojasi ankstyvoji žmogaus socialinė, kognityvinė, kultūrinė patirtis. Anot J. Laužiko (1997), vaiko „galvosena yra išviršinio pobūdžio“, tai reiškia, kad priešmokykliniu laikotarpiu vaiko dėmesys nukreiptas į išorinį pasaulį, jo daiktus, daiktų formą, bet ne į turinį. „Vaikui visa yra nauja, nepažįstama, svetima, tad jis nori visa pažinti, patirti, su viskuo suartėti. Kiekvienas išviršinis vaizdas, išviršinis įspūdis sukelia vaiko smalsumą bei susidomėjimą“ (32, 251). A. Juodaitytė (2002) puikiai įvardino, kad Didysis vaikų Mokytojas yra prigimtinis jų smalsumas. „Vaiko tobulėjimas siejamas su natūralia, spontaniška jo sklaida, laikant vaikiškumą itin vertinga savybe, ypatingą reikšmę suteikiant vaikų bendruomenei, kaip aplinkai, kurioje labiausiai reiškiasi vaiko savivoka ir vyksta savaiminis socialinės kognityvinės patirties kaupimas“ (24, 15). Kūrybiškas, jautrus, atidus pedagogas šias prigimtines vaiko savybes sugebės tinkamai panaudoti vaiko kompetencijų plėtotei.

Organizuojant ugdymą, orientuotą į vaiko kompetencijų plėtrą, būtinas ne tik pedagogo supratingumas. Išnaudojant vaikystės teikiamus pranašumus reikalinga ir vaiko smalsumą, norą tyrinėti, pažinti, eksperimentuoti, atrasti skatinanti aplinka. Priešmokyklinio ugdymo grupės aplinka turi būti ne tiek turtinga, kiek tikslinga, nuolat kintanti, stimuliuojanti, bei saugi. Vaikas šioje erdvėje laisvas atrasti, pažinti, išbandyti. Šie vaiko mokymosi būdai šiandienos edukologijoje įvardijami kaip „aktyvūs“, universalūs ir reikšmingi.

Siekiant ugdyti įvairias vaiko kompetencijas, būtina įvertinti esamus vaiko pasiekimus: gebėjimų lygį, vertybines nuostatas, patirtį, sukauptą įvairiose srityse. Tuo remdamasis, pedagogas numato, ko sieks per vienerius ugdymosi metus, kad vaikas ugdytųsi nuosekliai,

visapusiškai ir sistemingai. Pasak O. Monkevičienės (2004), pedagogas „apmąsto, ką ugdys, kokias nuostatas, gebėjimus plėtos, kokį supratimą, kokią patirtį padės įgyti konkrečiam vaikui ir visiems savo grupės vaikams“ (38).

Pedagogas, pažindamas kiekvieno vaiko atskirai ir visos grupės vaikų pasiekimų lygį, numato tolimesnes ugdymo gaires, tikslingai parenka numatytų gebėjimų plėtojimui tinkamas temas, pasirenka sėkmingai plėtojančias vaikų gebėjimus ugdymo formas, būdus, metodus. Vadovaudamasis Priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi programa (2002) bei Priešmokyklinio ugdymo(si) standartais (2003), siekdamas geriausio rezultato, pedagogas kūrybiškai įgyvendina minėtų švietimo dokumentų rekomendacijas.

1. 4. Priešmokyklinio amžiaus vaiko raidos ypatumai

Vaiko raida, anot R. Žukauskienės (2002), gali būti skirstoma į tris pagrindines sferas: fizinę, apimančią kūno pasikeitimus, motorinius sugebėjimus; pažintinę, apimančią mąstymą ir kalbą, suvokimą, atmintį, vaizduotę, dėmesį, valią; psichosocialinę, apimančią emocijas, asmenybę bei tarpusavio ryšius su kitais žmonėmis.

Fizinė raida. Šeštaisiais gyvenimo metais vaiko kūno proporcijos tampa panašios į suaugusio žmogaus. Tiek mergaitės, tiek berniukai per metus paauga apie 6 cm. Mergaičių svoris padidėja apie 3 kg, berniukų – apie 2 kg. Vidutinis šešiametės mergaitės ūgis Lietuvoje yra 118 cm. Mergaičių ūgis gali svyruoti nuo 107 cm iki 128 cm. Vidutinis šio amžiaus mergaičių svoris yra 22 kg. Jis gali svyruoti nuo 16 kg iki 28 kg.

Vidutinis šešiametės berniuko ūgis Lietuvoje yra 119 cm. Berniukų ūgis gali svyruoti nuo 108 cm iki 129 cm. Šešiametės berniuko vidutinis svoris – 22 kg. Berniukų svoris svyruoja nuo 16 kg iki 30 kg.

Priešmokykliniais metais sparčiai formuojasi ir vystosi *atramos judėjimo aparatas*. Vaikų kaulai nuo suaugusiųjų skiriasi chemine sudėtimi ir fizinėmis savybėmis. Juose daugiau vandens, organinių medžiagų, didelę dalį skeleto sudaro kremzlinis audinys. Dėl to vaikų kaulai yra elastingi, lankstesni, rečiau lūžta. Tačiau veikiami įvairių neigiamų veiksnių, jie greičiau gali ir iškrypti. Ypač linkęs iškrypti stuburas.

Priešmokykliniame amžiuje greitai vystosi skeleto raumenys. Šešerių metų vaikų raumenims tenka tik apie 22 proc. kūno masės. Šiuo laikotarpiu tobulėja raumenų nervų sistema. Vaikas atlieka kaskart vis įvairesnius, koordinuotesnius judesius. Priešmokyklinukai jau geba įvairiais būdais vaikščioti, bėgti, šliaužti, ropoti, lipti, lįsti, judinti liemenį, rankas, kojas. Priešmokyklinio amžiaus vaikas siekia judesių tikslumo, geba derinti du arba net keletą

judesių. Šio amžiaus vaikų raumenys statiškai įsitempę gali būti labai neilgi. Todėl vaikai be paliovos juda, nenustygsta vietoje.

Vaikų stambieji raumenys išsivysto anksčiau nei smulkieji, todėl vaikai sunkiau valdo smulkiuosius plaštakos raumenis. Piešiant, rašant ar atliekant kitus smulkius rankų darbus, vaiko ranka greitai pavargsta.

Dirbant skeleto raumenims, intensyviau funkcionuoja ir kitos organizmo sistemos. Didėjant skeleto raumenų fiziniam krūviui, didėja ir širdies susitraukimų dažnis, gilėja ir dažnėja kvėpavimas, intensyvėja ir kitų organų veikla.

Vaikų širdies ir kraujagyslių sistemoje vyksta ryškūs morfologiniai ir funkciniai pokyčiai: širdies svoris padidėja nuo 70,8 g (3 - 4 metų vaikų) iki 92,3 g (6 – 7 metų vaikų). Vaiko širdis dirba intensyviai, nes augančio organizmo audiniams reikia pristatyti daugiau deguonies ir maisto medžiagų. Vaiko širdies masė yra didelė, o kraujagyslių spindis platus, todėl kraujotaka gera. Pulsas dažnesnis, minutinis širdies tūris vaikui augant didėja. Kaip mini E. Adaškevičienė (1995), dinamiška fizinė veikla vaikų pulsą gali padidinti iki 184 – 190 tvinksnių per minutę.

Vaikų kvėpavimas yra paviršutinis, negilus, plaučių gyvybinis tūris nedidelis. Šešiamečių plaučių gyvybinis tūris yra maždaug 1000 – 1300 ml. Berniukų kvėpavimo funkcinės galimybės didesnės nei mergaičių.

Fizinę vaiko raidą galime susieti su sveikatos saugojimo kompetencija, kurią sudaro: judesių raida, fizinės skaitymo ir rašymo prielaidos, rūpinimasis savo sveikata, domėjimasis savo kūnu, asmens higienos laikymasis. Visi šių sričių susiformavimas priklauso nuo fizinės vaiko brandos.

Pažintinė raida. Pažinimo plėtotei ypač svarbi vaiko socialinė aplinka. T. y. ir socialinės kompetencijos formavimasis. Socialinis pasaulis yra visų jo sąvokų, minčių, mokėjimų, teiginių ir nuostatų šaltinis. N. L. Gage ir D. C. Berliner (1994) atkreipia dėmesį į tai, kad visi „individualūs psichiniai procesai prasideda kaip socialiniai procesai tarp žmonių, dažniausiai tarp suaugusiųjų ir vaikų“ (15, 103).

Kalba ir mąstymas. Priešmokyklinio amžiaus vaikui vis dar būdinga egocentrinė kalba. Vaikai, būdami kartu, dažnai kalba, tačiau „kalba jie dažniausiai reiškia tik savo mintis, nereaguodami į tai, ką sako kiti vaikai“ (18, 165). Priešmokykliniais metais nuo egocentrinės kalbos pamažu pereinama prie socializuotos. Egocentrizmas pradeda silpnėti, kai vaikas pradeda suprasti, kad kiti žmonės turi kitokią nuomonę ir požiūrį į jam rūpimus dalykus, turi kitokią patirtį, kitaip suvokia pasaulį.

Daugelio autorių nuomone šešerių metų vaikas moka nuo 8000 iki 14000 žodžių. Vaiko žodynas priklauso nuo to, kokius žodžius jis girdi savo aplinkoje. Šio amžiaus vaikas vis dar

gali žodžius suprasti tiesiogiai, t. y. sutelkia dėmesį į vieną žodžio reikšmę ir negali pereiti prie kitos.

Priešmokyklinukai geba kalbėti gramatiškai taisyklinga kalba. A. Gučas (1990) rašė, kad sudėtingesnes gramatines formas vaikas įsisavina ir įsisąmonina kartodamas suaugusiojo posakius. Tokiu būdu vaikas išplečia savo lingvistinę kompetenciją ir pasirengia žodžiu išreikšti sudėtingesnes mintis. „Funkcinis gramatinių ir kitokių kalbos formų lavėjimas yra prasmingas vaiko psichinės raidos reiškinys, įgalinantis jį reikšti gilesnius tvirtovės daiktų ir reiškinių ryšius“ (18, 110).

Su vaiko kalbos tobulėjimu glaudžiai siejasi jo mąstymo raida. Vaikų iki 7 m. mąstymas vadinamas ikioperaciniu. Ikioperaciniu mąstymu vaikas pasirengia pereiti į mąstymą konkrečiomis operacijomis. Ikioperacinio mąstymo bruožai: konservavimas, centracija, transformacija.

Kaip rašė A. Gučas (1990), objektų ir jo savybių *konservavimas* būdingas jau 6 – 7 metų vaiko suvokimui ir mąstymui. Vaikas supranta, kad „padėtis arba kai kurių santykių tarp objektų pasikeitimas nekeičia jų pačių, nes pastovūs bruožai išlieka“ (18, 117).

Šio amžiaus vaikui išlieka būdinga *centracija* – dėmesio sutelkimas tik į vieną situacijos bruožą. Vaikas fiksuoja vieną savybę ir nesugeba įvertinti visos situacijos. Kaip rašo R. Žukauskienė (2002), iki septynerių metų vaiką galima išmokyti, kad jis „sakysime yra lietuvis, berniukas, sūnus, anūkas ir kt., bet paprastai, specialiai nemokytas, jis save apibūdina vienu požymiu“ (42, 169).

Ikioperaciniu laikotarpiu vaikas suvokia būvius, o ne *transformacijas*. Šešiamėčiui išlieka būdingas ir mąstymo *egocentrizmas*. Vaikas pasaulį supranta tik remdamasis savo patirties požiūriu. R. Žukauskienė (2002) teigia, kad žaisdamas vaikas dažnai pastebi, kad „jo patirtis ir požiūriai į įvairius dalykus labai skiriasi nuo kitų vaikų, bet kol dar nepasiekęs priešoperacinės mąstymo raidos stadijos pabaigos, nesuvokia, kad žaidžiant su kitais, būtina mažinti savo egocentriškumą“ (42, 166). Vaikas dėl mąstymo egocentrizmo jaučiasi esąs pasaulio centre, todėl lengvai mokosi lyginimo, kontrasto principu.

Vaiko susidarytas pasaulio vaizdas yra sinkretiškas, visuminis. Dėl mąstymo sinkretiškumo ir priežastingumo vaikas suvokia ryšius, procesus, ritmus, vaizdžius modelius, ekosistemas, laiko tėkmę, jei jie pateikiami akivaizdžia forma.

Vaiko *suvokimas* visuminis. Jis gerai atpažįsta ir suvokia daiktus, jų atvaizdus. Gerai skiria atskirus prasminius kalbos vienetus. Šešiametis jau geba analizuoti ir vėl sieti į visumą atskirus kalbos garsus, vaizdo elementus. Tačiau, kaip rašė A. Adleris (2003) vaikas savo aplinkoje irgi suvokia tik tai, kas „dėl vienokių ar kitokių priežasčių dera su jo anksčiau susiformavusiu

savitumu“ (6, 42). Anot psichologo, jeigu labiau išlavinta vaiko rega, jo suvokimas bus vizualaus pobūdžio. Kitų vaikų pasaulėvaizdyje vyrauja klausos įspūdžiai.

Priešmokyklinio amžiaus vaikas tampa *dėmesingesnis*. Jei jam įdomu, jis dėmesį gali išlaikyti apie 10 – 20 min. Kai kurie vaikai dėmesį geba išlaikyti ir iki 30 – 40 min. Anot A. Adlerio (2003), labiausiai dėmesį skatina „išties smarkiai motyvuotas susidomėjimas“ (6, 77). V. Muchina (1988) mini, kad penkerių šešerių metų vaikai jiems labai patrauklų žaidimą gali žaisti iki 2 val. Tai paaiškinama tuo, jog žaidime atsispindi sudėtingi žmonių veiksmai bei santykiai ir susidomėjimą juo palaiko vis naujos žaidimo situacijos. Visiems šio amžiaus vaikams būdingas dėmesio svyravimas. Vienų vaikų dėmesys svyruoja kas 1 – 3 min., kitų – kas 3 – 5 arba 5 – 7 min. Dažni atvejai, kai atsipalaidavimo minutę atitrūkusį dėmesį patraukia kas nors įdomaus, ir vaikas keičia veiklą. Vaikas aplinką tyrinėja nesistemiškai, nenuosekliai ir yra netolygiai susikaupęs. Šešiametis jau pradeda valingai kontroliuoti dėmesį, sąmoningai kreipti jį į tam tikrus daiktus ir reiškinius, išlaikyti jį, panaudodamas kai kuriuos būdus. Valingas vaiko dėmesys formuojasi, kai suaugusieji įtraukia vaiką į jam naują veiklą ir tam tikromis priemonėmis kreipia, ir organizuoja jo dėmesį.

Valia, kaip sąmoningas savo elgesio, vidinių ir išorinių veiksmų valdymas, atsiranda ikimokykliniame amžiuje. Ugdymo procese suaugusiųjų ir bendraamžių veikiamas vaikas stengiasi pajungti savo veiksmus tam tikram uždaviniui, siekia tikslo, įveikdamas išskylančius sunkumus. Šešiametis geba pakankamai ilgai išlaikyti valingas pastangas. Anot V. Muchinos (1988) priešmokykliniais metais atsiranda ir vystosi valingi veiksmai, tačiau jų pritaikymas ir vaidmuo elgesyje dar ribotas.

Šeštaisiais gyvenimo metais padidėja *atminties* apimtis. Jis jau gali įsiminti ir pakartoti vidutiniškai penkis žodžius. Daugiausiai žodžių vaikai įsimena po 3 – 5 pakartojimų. Šiame amžiaus tarpsnyje vis dar vyrauja nevalinga atmintis. Valingai įsiminti ar atsiminti vaikai stengiasi palyginti retais atvejais. Tai vyksta tada, kai jų veikloje iškyla atitinkami uždaviniai arba to reikalauja suaugusieji. Įsiminimo ir atsiminimo būdų vaikas neatranda pats. Jų išmoko suaugusieji. Galiausiai vaikai suvokia, kad specialūs įsiminimo veiksmai yra būtini, išmoksta pasinaudoti pagalbinėmis priemonėmis, padedančiomis atsiminti. V. Muchina (1988) rašo, kad nevalintas įsiminimas, susijęs su aktyviu protiniu vaikų darbu, iki pat ikimokyklinės vaikystės pabaigos yra daug produktyvesnis negu valingas tos pačios medžiagos įsiminimas. Tačiau nevalingai įsiminti tai, kas nesusiję su aktyviais suvokimo ir mąstymo veiksmais, vaikams sekasi blogiau.

Priešmokykliniame amžiuje *vaizduotė* dažniausiai yra nevalinga. Vaikai įsivaizduoja tai, kas juos labiausiai jaudina. Vaiko gyvenime vaizduotė atlieka svarbų vaidmenį, pasireiškia dažnai ir lengvai atitrūksta nuo tikrovės, nepaisydama gyvenimo dėsnių. Kaip rašo V. Muchina

(1988), „nepaliamojamas vaizduotės darbas – vienas iš būdų, padedančių vaikams pažinti pasaulį, smarkiai praplėsti menką asmeninę patirtį“ (40, 229). Tačiau šį procesą suaugusieji turi nuolat kontroliuoti, kad vaikas, jų vadovaujamas, gebėtų atskirti tikrovę nuo išmonės.

Psichosocialinė raida. Priešmokykliniais metais *emocijos* dominuoja visose vaiko gyvenimo srityse, suteikdamos joms savotiško atspalvio ir išraiškingumo. Vaikas reiškia jausmus nevalingai, nuoširdžiai, audringiau nei suaugęs žmogus. Jo jausmai greitai ir stipriai išsiliepsnoja ir taip pat greitai užgęsta. Svarbiausias ir stipriausias vaiko jausmų šaltinis – jo tarpusavio santykiai su kitais žmonėmis. V. Muchina (1988) rašo kad, kai aplinkiniai švelniai elgiasi su vaiku, pripažįsta jo teises, skiria jam dėmesį, jis „patiria emocinę gerovę – pasitiki savimi, jaučiasi saugiai“ (40, 175). Emocinė gerovė padeda ugdyti vaiko asmenybę, skiepyti teigiamus bruožus, palankų požiūrį į kitus žmones. Aplinkinių elgesys su vaiku jam sukelia įvairius jausmus: džiaugsmą, pasididžiavimą, meilę, švelnumą, užuojautą, nuoskaudą, baimę, pyktį ir kt. Priešmokyklinio amžiaus vaiko jausmai tveria ilgiau. Vaikas jau moka pastoviai draugauti su vienmečiais, nors dar dažnokai draugai keičiami. Įsisavindamas elgesio normas, taisykles, mokydamasis vertinti save, padeda džiaugtis, didžiuotis, jei šių normų laikosi. Jei jų vykdyti nepavyksta, sielvartauja, gėdijasi net tuomet, kai apie jo poelgį niekas nežino. Pasikeičia ir vaiko jausmų išorinė raiška. Penkerių šešerių metų vaikas gali sulaikyti ašaras, neparodyti baimės. Taip pat jis įvaldo jausmų „kalbą“: visuomenėje įsigaliojusias subtiliausių išgyvenimų išraiškos formas – žvilgsnį, šypseną, mimiką, gestus, pozas, balso intonaciją. Vėliau vaikas išmoksta juos valdyti ir ne tik slopinti, bet ir sąmoningai panaudoti, informuodamas aplinkinius apie savo išgyvenimus.

1. 5. Vaikų brandumo mokyklai tyrimų metodikų apžvalga

Mokymasis – kokybiškai nauja veikla, tai naujas, nepažintas pasaulis, nauji santykiai su žmonėmis, kitas gyvenimo ritmas, dienos režimas, kiti reikalavimai. Vaikas mokykloje gerai adaptuojasi ir patiria pažinimo džiaugsmą, jei buvo tinkamai jai ruoštas ir yra subrendęs mokyklai.

Tinkamas vaiko brandumas mokyklai tai toks fizinis, intelektinis, socialinis bei praktinis subrendimo lygis, kuris sudaro prielaidas sėkmingai ugdytis pradžios mokykloje pagal bendrąją programą bei prisitaikyti prie mokyklos gyvenimo. Pradedantis lankyti mokyklą vaikas turi suvokti, kad mokykla turi savo džiaugsmų ir savo reikalavimų. Tiriant vaikų brandumą mokyklai, dažniausiai atkreipiamas dėmesys į:

- *socialinę vaiko brandą*, t.y. elementari savikontrolė ir susivaldymas, teigiamas savęs suvokimas ir savigarba, sugebėjimas bendrauti, bendradarbiauti, siekti tikslų, gebėjimas prisitaikyti, noras tapti mokiniu bei suprasti ir atlikti mokinio vaidmenį;
- *intelektinę vaiko brandą* – tai aktyvus domėjimasis pasauliu, valingos atminties ir dėmesio pradmenys, loginio, probleminio, kritinio, kūrybinio mąstymo pradmenys, išlavėjusi kalba, elementarūs matematiniai vaizdiniai. Brandus mokyklai vaikas smalsauja, klausinėja, tyrinėja aplinką, žiūrinėja knygas. Jis prasimano ir pats imasi įvairios veiklos: vaidina, groja, dainuoja, šoka, kuria, vaizduoja, fantazuoja. Tačiau tuo pačiu skiria realybę nuo fantazijos pasaulio;
- *fizinę vaiko brandą, kurią sudaro*: gera fizinė ir psichinė sveikata, išlavėję pagrindiniai judesiai, gera riešo ir pirštų motorika, gera akies – rankos koordinacija.

Anot B. Grigaitės (1998) fizinę brandą užtikrina gerai organizuotas vaiko judėjimas, sportiniai žaidimai bei pramogos, judrūs žaidimai, buvimas gryname ore, grūdinimas, tinkamas maitinimas ir kiti veiksniai. E. Adaškevičienė (1999) mini šiuos fizinių išsivystymą lemiančius veiksnius: paveldėjimas, klimatas, buitinės sąlygos, mityba, etninė priklausomybė, fizinis aktyvumas ir kt.

O. Monkevičienė (1996) pateikia tokią vaikų brandumo sampratą: mokyklai brandus yra tas vaikas, kurio „savivoka, savęs vertinimas, emocijų, savikontrolės, pažinimo ir kiti procesai yra pasiekę šešiamėčiui būdingą susiformavimo lygį, o pasiekimai – mokymosi pradžiai reikalingą žinių, mokėjimų, gebėjimų apimtį bei kokybę“ (36, 5).

Dar 1935 m. A. Gučas rašė, kokia svarbi yra vaiko sambranda mokyklai. Jo teigimu, vaiko subrendimą mokyklai lemia trys sudedamosios dalys: 1) pačios mokyklos esmė; 2) mokyklos keliami reikalavimai ją pradedančiam lankyti vaikui; 3) paties vaiko psichinė ir fizinė būseną.

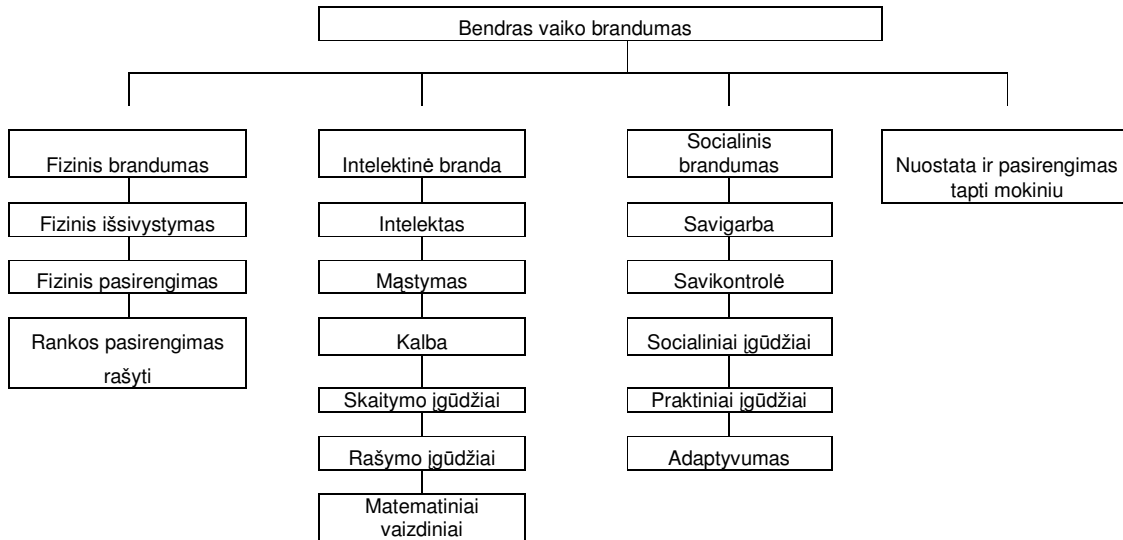
Kiekvienas vaikas unikalus. Jo vystimasis yra individualus, priklausomas nuo savų gebėjimų ir išorės veiksnių: šeimos, auklėjimo, kultūros. Tad vaikų subrendimo lygis esti nevienodas. J. Vabalas – Gudaitis (1983) teigė, kad negalima nustatyti visiems vaikams bendro subrendimo amžiaus, nes tai priklauso nuo vaiko individualaus brendimo tempo, nuo psichinės veiklos tipo, bendro pajėgumo, ugdymo metodų. Kaip vaikui seksis mokytis mokykloje, didžia dalimi priklauso nuo jo pasirengimo.

VPU ikimokyklinės pedagogikos katedra vaiko brandumo mokyklai problemą tyrinėja nuo 1997 m. Atskirais metais buvo tirta „vaikų mąstymo ypatumai ir brandumas mokyklai, ugdymo turinio įtaka vaikų protiniam brandumui mokyklai, mokyklinė branda vaikų, lankiusių ir nelankiusių ikimokyklinės įstaigos, vaiko raštingumas ir mokyklinė sambranda“ (15, 5). 2001 – 2002 m. atlikti Lietuvos vaikų brandumo mokyklai ir Priešmokyklinio amžiaus vaikų (5 – 6/

7m.) kokybiško ugdymo(si) veiksnių ir kriterijų tyrimai, leidžia pažvelgti į priešmokyklinukų subrendimo mokyklai lygį.

Pirmame tyrime nurodytos šios mokyklinės sambrandos sudedamosios dalys:

- 1) fizinė;
- 2) intelektinė;
- 3) socialinė;
- 4) nuostata ir pasirengimas tapti mokiniu.

1 pav. Vaiko brandumo mokyklai schema. (pagal doc. dr. V. Glebuviene, doc. dr. B.Grigaitę, doc. dr. O. Monkevičienę)

Minėto tyrimo tikslas buvo nustatyti Lietuvos vaikų brandumą mokyklai. Gautus rodiklius mokslininkai lygino, atsižvelgdami į įvairius vaiką įtakojusius veiksnius; gyvenamąją vietą, lytį, ugdymo sąlygas, vaiko ir tėvų amžių, rizikos faktorius. Taip pat buvo nustatyti ryšiai tarp atskirų vaiko brandumo mokyklai komponentų.

Tyrime nustatyta, kad puikiu ir labai geru fiziniu brandumu pasižymi 80 proc. vaikų. Puikų ir labai gerą intelektinės brandos lygį yra pasiekę apie 40 proc. vaikų. Socialiniai gebėjimai gana menki. Labai geri ir geri gebėjimai būdingi tik 37 proc. vaikų. Palyginę miestuose, mažuose miesteliuose ir kaimuose gyvenančių vaikų brandumo lygį, tyrėjai teigia, kad kaimo vaikų daugelis brandumo mokyklai rodiklių prastesni nei mieste gyvenančių. Tą patį teiginį lietėme ir mes tyrimo hipotezėje.

Tyrimo Priešmokyklinio amžiaus vaikų (5 – 6 - 7 m.) kokybiško ugdymo(si) veiksniai ir kriterijai tikslas – išryškinti priešmokyklinio ugdymo(si) kokybę garantuojančius veiksnius ir kriterijus. Šiuo tyrimu nustatytos ir palygintos priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si)

sąlygos vaikų darželyje, mokykloje ir kitose institucijose, įvertinta pagalbos vaikui, jo saugumo ir pasiekimo augimo dermė.

A. Lukoševičius ir S. Petružienė (1998 – 1999) tyrė priešmokyklinio amžiaus vaikų vystimosi ypatumus miesto ir kaimo sąlygomis. Šiuo tyrimu siekta pagrįsti priešmokyklinio ugdymo diferencijavimo aktualumą, priklausomai nuo vaiko gyvenamosios vietovės tipo.

A. Petrauskienė ir A. Zaborskus (1999 – 2000) atliko tyrimą „Darželio parengiamųjų grupių vaikų savijautos psichologiniai ir socialiniai veiksniai“. Tyrėjus domino vaikų, lankančių priešmokyklinio ugdymo grupes, savijauta, turinti labai didelę reikšmę vaikų sveikatai. Nuo vaiko savijautos ikimokyklinėje įstaigoje, t.y. „ar vaikas darželyje jaučiasi mylimas, saugus, ar jam ten gera, priklauso socialinė ir emocinė vaiko sveikatos raida bei intelektualinis vystimasis“(42).

Tiriamą vaikų brandumą mokyklai plačiai taikoma Tove Krogh (Danija) kontrolinio piešinio metodika. Kontrolinis piešinys padeda įvertinti vaiko gebėjimą orientuotis plokštumoje, sužinoti, ar jis skiria centrą, lapo kampus, kraštines, ar žino ir skiria geometrines figūras: trikampį, apskritimą, keturkampį, ar suvokia santykį vaizduojamų daiktų vienas kito atžvilgiu (didelis, mažas), sužinoti skaičiavimo gebėjimus. Pagal tai, kaip tiksliai vaikas įvykdo instrukciją, galima spręsti apie vaiko gebėjimą įsiminti, pastabumą detalėms, gebėjimą išlaikyti dėmesį. Žmogaus ir katino schemas piešimas atskleidžia ne tik vaiko gebėjimą atvaizduoti konkretų daiktą, bet ir jo vaizduotę, kūrybiškumą. Stebint vaiko elgesį užduoties atlikimo metu, stebima jo emocinė būseną, kurią išduoda mimika, gestai.

Priešmokyklinukų pažintiniam, emociniam, fiziniam brandumui mokyklai nustatyti yra naudojamos W. Sherborne elgesio stebėjimo skalės. Kaip rašo L. Stankevičienė (2002), ilgalaikis vaiko elgesio stebėjimas ir vertinimas pagal W. Sherborne metodiką, padeda pasitikrinti ir prognozuoti, ar vaiko savivoka, savęs vertinimas, emocijos, pažinimo procesai yra pasiekę šešiamėčiams būdingą susiformavimo lygį.

Vaiko rankos pasirengimo rašyti įgūdžius galima įvertinti naudojant O. Monkevičienės adaptuotą Maru Benboro testą.

Fiziniam vaikų pasirengimui vertinti Lietuvoje naudojami EUROFIT, o E. Adaškevičienės testai ir metodikos. Pasaulyje paskutinįjį pereinamojo dešimtmečio dešimtmetį paskelbti tarpžemyninio lyginamojo 13 šalių 15 ugdymo programų tyrimo duomenys (išsirta 51144 vaikai) rodo, kad vaiko ugdymas pagal paruošiamąsias mokyklų programas, skirtas 3m. ir vyresniems vaikams, garantuoja ir normalią vaiko raidą, ir jo sėkmę mokykloje (The Future of Children, 1995). 2002m. Europos OMEP-o regioninis 17 susitikimas Geteberge (Švedija) diskutavo įvairias priešmokyklinio ir mokyklinio ugdymo problemas, kaip

mokyklos lankymo pradžia, priešmokyklinio ugdymo turinys ir formos, vaiko mokymosi ir mokymo samprata ir pan.

1.6. Vaikų brandumo mokyklai samprata ir problemos

Tinkamas vaiko brandumas mokyklai – toks jo fizinis, intelektinis, socialinis bei praktinis subrendimo lygis, kuris sudaro prielaidas sėkmingai ugdytis pagal bendrąją programą pradžios mokykloje bei prisitaikyti prie mokyklos gyvenimo. Mokyklinė vaiko sambranda tai:

* fizinė vaiko branda, t. y. gera vaiko fizinė ir psichinė sveikata, išlavėję judesiai, gera pirštų – riešo motorika, gera akies – rankos koordinacija;

* intelektinė vaiko branda, t. y. aktyvus domėjimasis pasauliu, valingos atminties ir dėmesio pradmenys, loginio, kritinio, probleminio, kūrybinio mąstymo pradmenys, išlavėjusi kalba, elementarūs matematiniai vaizdiniai;

* socialinė vaiko branda, t. y. elementari savikontrolė ir susivaldymas, teigiamas savęs suvokimas ir savigarba, sugebėjimas siekti tikslų, bendrauti, bendradarbiauti, prisitaikyti, noras būti mokiniu;

* praktinė vaiko branda, t. y. įvairiausi vaiko praktiniai mokėjimai ir įgūdžiai. Mokyklai brandus yra tas vaikas, kurio savivoka, savęs vertinimas, emocijų, savikontrolės, pažinimo ir kiti procesai yra pasiekę šešiamečiui būdingą susiformavimo lygį, o pasiekimai – mokymosi pradžia reikalingų žinių, mokėjimų, gebėjimų apimtį bei kokybę.

Dabartiniu metu mokslo žinių daugėja. Mokyklos ir gimnazijos suole jų reikia įgyti daugiau negu prieš dešimt, juo labiau – dvidešimt ar trisdešimt metų. Todėl svarbu, kad į mokyklą ateitų vaikai, pajėgūs išmokti programinius dalykus. J. Jirasek (1978) teigia, kad mokymosi sėkmę lemia tai, kaip vaiko organizmas pasirengęs priimti sisteminio mokymo reikalavimus, ar jis susiformavęs kaip asmenybė, kaip socialinių tarpusavio santykių subjektas.

Tačiau ne visi šešerių – septynerių metų vaikai vienodai pajėgūs ir pasirengę lankyti mokyklą.

A. Gučas (1990) mano, kad kiekvieno vaiko psichofizinis brendimas yra individualus ir ne visada sutampa su biologiniu amžiumi. Pradėdamas eiti į mokyklą, vaikas turi būti ne tik socialiai subrendęs, bet turi turėti tam tikrą intelektinį subrendimą – suvokimą, atmintį, santykių suvokimą, atitinkamą rankos bei kalbos išlavėjimą. Vaikas turi būti išėjęs iš pojūtinų vaizdinių stadijos, turi turėti gausią išvestinių vaizdinių atsargą, reikalingą suvokti formas, erdvės, dydžio santykiams, turi sugebėti abstrahuoti. V. J. Černius (1997) pabrėžia, kad jei vaikas prieš laiką ateina į mokyklą ar perkeliamas į aukštesnę klasę, jo socialinis –

emocinis brendimas gali būti sutrikdytas. E. Grinienė, D. Lindišienė (1990), atlikusios nemažai tyrimų stebėjimų nustatė, kad vaiko subrendimą mokyklai lemia kai kurios biologinės – socialinės sąlygos: biologinis vaiko amžius, ikimokyklinis auklėjimas, kultūrinis šeimos lygis, tėvų išsilavinimas ir sveikata.

J. Laužikas, (1997) remdamasis mokyklinės sambrandos psichologiniais tyrimais, rašo, kad nemažai 6 - 7 metų vaikų mokykliniam darbui nėra subrendę, dėl įvairių priežasčių:

- dėl lėto psichinio vystimosi, susijusio su endogenine individo struktūra;
- dėl silpnos fizinės konstitucijos bei silpno fizinio išsivystymo;
- dėl išorinių veiksnių – auklėjimo ir aplinkos poveikių.

Mokslininkas mano, kad ypač didelę reikšmę turi emocinis vaikų pasirengimas mokyklai.

Svarbu, kad vaikas norėtų eiti į mokyklą. Blogai, jei vaikai bijo mokyklos, būkštauja, kad joje bus sunku, mokykla bausianti ir panašiai. A. Gučas (1935) teigia, kad „pradėdamas eiti į mokyklą, vaikas turi būti ne tik socialiai subrendęs, bet privalo turėti atitinkamą intelekto brandą – tam tikro lygio suvokimą, atmintį, atitinkamai išlavintą kalbą ir ranką. Vaikas turi būti išaugęs iš pojūtinų vaizdinių stadijos, būtinai turėti gausią išvestinių vaizdinių atsargą, kurios reikia, kad suvoktų formos, erdvės, dydžio santykius, turi gebėti abstrahuoti“. Pedagogė O. Norušytė (1939) nurodė, kad vienas iš ugdymo darželyje uždavinių – vaiko rengimas mokyklai. E. Grinienės ir kitų mokslininkų tyrimai (1990), rodo, kad dauguma nesubrendusių vaikų mokykloje sunkiai adaptuojasi, sutrinka organizmo funkcijos, paūmėja lėtinės ligos.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, naudodamiesi teorine ir praktine Europos patirtimi buvo sudaryti vaikų brandumo mokyklai rodikliai. Jie pateikti „Bendrojo išsilavinimo standartuose“ (1998) ir kituose leidiniuose.

Iki šiol diskutuojama tokiais vaiko brandumo mokyklai klausimais:

- nuo kokio amžiaus galima ir reikalinga vaikui mokykla? Kaip žinia, vaikas vystosi pagal tam tikrus dėsningumus, jo vystimasis turi tam tikrą seką. Bet vaikų vystimosi tempai gali labai skirtis. To paties amžiaus vaikai gali būti išsivystę skirtingai. Vienoje srityje vaikas gali būti labiau išsivystęs nei kitoje. Vadinasi, apie vaiko brandumą mokykloje derėtų spręsti ne vien pagal amžių. Vyraujanti pasaulinė praktika tokia – vaikai mokyklą pradeda lankyti nuo šešerių ar net penkerių metų (virš 90% šešerių metų vaikų ES valstybių jau mokosi; į paruošiamąsias mokyklas ar organizuotas žaidimų grupes su akademiškumo elementais priimami 3 - 4 metų vaikai).

- ar būtina prieš mokyklą vaikui lankyti darželį? Pagal A.Gučą, labai svarbus yra laipsniškas vaiko perėjimas iš šeimos į mokyklą. Tai yra įmanoma, anot jo, kai vaikas

pirmiausia lanko vaikų darželį, vėliau parengiamąją klasę, tada pradžios mokyklą (A.Gučas, 1935). Dabar tyrimai teigia, kad jei tėvai kompetentingi, jei turi laiko ir noro garantuoti įvairią vaiko patirtį, jei gali sudaryti galimybes ją įgyti, eksperimentuoti, patikrinti ir pasaulio pažinimo srityje, ir bendravimo, ir žaidimo, vaiko brandumas mokyklai neturėtų kelti problemų, nors vaikas ir nelanko vaikų darželio. Tačiau jei tėvams kompetencijos, laiko ar energijos trūksta, jei vaiką supanti aplinka skurdi, vaikui prieš mokyklą darželis reikalingas.

Ką ankstyvasis organizuotas ikimokyklinis ugdymas vaikui duoda? Vaikai, lankę darželį ar priešmokyklinio ugdymo instituciją, yra:

- didesnės socialinės kompetencijos (daugiau linkę bendrauti, laisvesni, labiau savimi pasitikintys, adaptyvesni);

- žingeidesni, labiau besidomintys aplinka;

- pasižymintys turtingesne kalbine ekspresija.

Pozityvus organizuoto ugdymo yra ženklus.

Būtina pažymėti, kad vaikui lankant darželį, yra didesnė galimybė pastebėti ir nustatyti galimus net ir menkiausius vaiko vystimosi sutrikimus, iš anksto prognozuoti, ar vaikas pasieks reikiamą brandumo lygį prieš mokyklą, padėti vaikui. Darželis ypač reikalingas vaikams ir socialinės atskirties šeimų, kurioms sunku laiduoti vaiko brandumą, ypač sveikatos ir socialinės emocinės raidos srityse.

2. Tyrimo metodologija ir organizavimas

Priešmokyklinio amžiaus vaikas – laisvas, sportiškas, žaismingas – mums gerai pažįstamas. Suprantamas ir jo poreikis saugios, stimuliuojančios ir turiningos aplinkos. Tokios aplinkos, kuri atlieptų jo teisę gauti universalų ugdymą bei leistų jam išnaudoti visas savo galimybes.

Švietimo strategų ir edukologų suformuluotos būtinos priešmokyklinukui įgyti esminės kompetencijos bus svarbios ne tik vaiko ateičiai, bet ir dabarčiai. Jam svarbu čia ir dabar gebėti gyventi ir būti kartu (socialinė kompetencija), gebėti sveikai gyventi, saugiai judėti ir veikti (sveikatos saugojimo kompetencija), gebėti tyrinėti ir atrasti pasaulį, gebėti klausytis, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti išreiškiant save ir bendraujant su kitais (komunikavimo kompetencija), gebėti įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis (meninė kompetencija). Negana jas įvertinti kaip siekiamybę – svarbu bandyti „pamatuoti“, kiek vaiko kompetencijos išplėtotos ir kaip jis subrendęs mokyklai.

Siekiant atskleisti priešmokyklinio ugdymo reikšmę vaikų mokyklinei brandai (dviem etapais: I- as etapas 2005 m. rugsėjo mėnesį, II – as etapas 2006 m. kovo mėnesį) atliktas priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdytinų kompetencijų gebėjimų nustatymo tyrimas. Priešmokyklinio ugdymo(si) standarto (2003) lentelės skiltyje „Sritys“ įrašytos visos penkios kompetencijų grupės, skiltyje „Esminiai gebėjimai“ apibendrintai pateikiami tie gebėjimai, kurie sudaro kiekvieną kompetencijų grupę priešmokyklinio ugdymo(si) etape, skiltyje „Pasiiekimai“ – tipiškiausi vaikų veiklos pavyzdžiai, kurie rodo, jog vaikas yra įgijęs aprašytų vertybinių nuostatų pradmenis, tam tikrus gebėjimus ir patirtį. Vaikų veiklos pavyzdžiai – tik orientyras, padedantis suprasti, kokios įvairios gali būti vaiko esminių gebėjimų atsiskaitymo sritys. Jei suaugusieji pastebėjo, kad vaiko veikla atitinka bent kelis pateiktus veiklos pavyzdžius, gali daryti išvadą, kad vaikas įgijęs tam tikrą esminį gebėjimą.

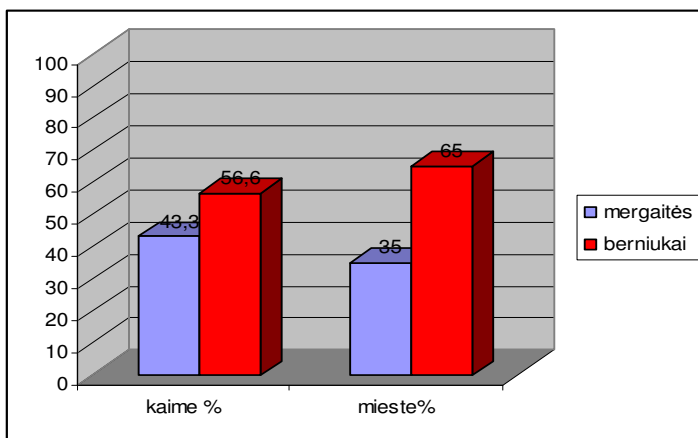
Priešmokyklinio ugdymo(si) standarte (2003) orientuojamasi į bendrą vaiko brandumo mokyklai lygį, pakankamą sėkmingam ugdymuisi mokykloje. Jei vaikas priešmokykliniame amžiuje neįgyja standarte aprašytų kompetencijų, jis toliau kryptingai ugdomas mokykloje arba dar vienerius metus priešmokyklinėje grupėje. Jei tam tikros kompetencijos neįgijęs vaikas ugdomas mokykloje, jam teikiama pedagogo ar specialioji pagalba. Vadovaujantis priešmokyklinio ugdymo(si) standartu (2003), kur išskirtos penkios kompetencijos, sudarytas „Vaiko gebėjimų vertinimo lapas“ (žr. 1 priedą).

2005 m. rugsėjo mėnesį buvo apklausti tyrime dalyvavusių priešmokyklinukų tėvai. Jiems pateikėme anketą, kuri padėjo išsiaiškinti demografinius kintamuosius, vaikų ir tėvų

amžių, išsilavinimą ir kt. Kai kurie tėvų anketos klausimai aptariami prie priešmokyklinukų ugdymo(si) kompetencijų analizės, pagal reikšmingumą. (žr. 2 priedą).

Tiriamieji (priešmokyklinio amžiaus vaikai ir jų tėvai) buvo pasirinkti atsitiktine tvarka. Iš anksto buvo numatyta, kad tiriamųjų skaičius kaime ir mieste būtų vienodas. Pirmiausia aptarsime kaimo ir miesto priešmokyklinukų pasiskirstymą pagal įvairius faktorius remiantis tėvų anketa. Tėvų anketa leidžia visus tiriamuosius suskirstyti pagal lytį. O pateiktas paveikslas rodo, kiek mergaičių ir berniukų mokosi mieste ir kaime. Mergaičių kaime ir mieste yra daugiau negu berniukų.

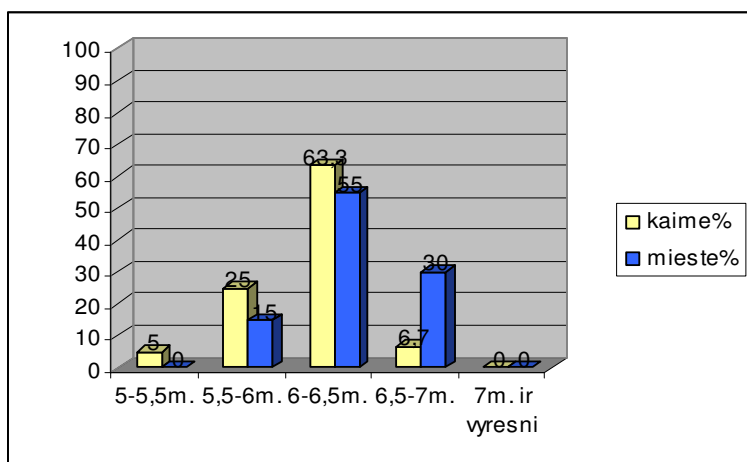
Tiriamųjų lytis ir gyvenamoji vieta. (žr.2pav):

2 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį ir gyvenamąją vietą (n=156)

Vaiko brandumas mokyklai yra individualus, todėl būtina atsižvelgti į berniukų ir mergaičių lyčių skirtumus. Švedų, amerikiečių, prancūzų, vokiečių mokslininkų tyrimai parodė, kad berniukų ir mergaičių fizinė ir psichinė raida įvairiais amžiaus tarpsniais gerokai skiriasi. Mergaitės gimsta su tvirtesniu stuburu. Jos greičiau pradeda vaikščioti, kalbėti. Berniukai lėčiau auga, vėliau pradeda kalbėti ir bręsti. Jie ilgiau ima daiktus viduriniąja delno dalimi, todėl jų pirštai ne tokie vikrūs. Tai atsiliepia, kai vaikai pradeda rašyti. Pedagogai neretai priekaištauja berniukams, kad jie ne tokie stropūs ir darbštūs, negražiai rašo, lygina juos su mergaitėmis, ragina sekti jų pavyzdžiu. Šitaip neretai žeidžia mažuosius vyrus, užgauna jų savimeilę. Todėl vaikų amžius, net ir mėnesių skirtumu gali tapti lemiamu veiksniu, kalbant apie vaikų mokyklinę brandą.

Kad į priešmokyklinę grupę ateina skirtingo amžiaus vaikai, matosi 3 paveiksle.

3 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (n=156)

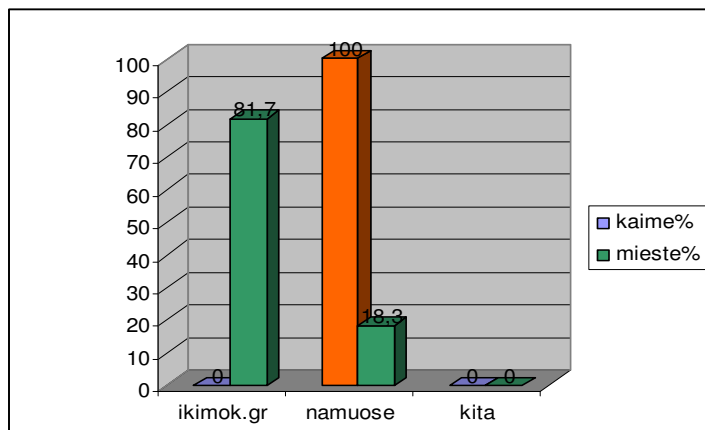
Pasaulyje seniai diskutuojama dėl vaikų brandos pagal amžių skirtumą. Mokslo tyrimais yra įrodyta, kad vaikas vystosi pagal tam tikrus dėsniumus. Vaikų vystimuisi būdinga tam tikra seka, tačiau jų raidos tempai gali labai skirtis, t.y. to paties amžiaus vaikai gali būti išsivystę nevienodai. Vienoje srityje vaikas gali būti labiau pažengęs nei kitoje. Konstatuojama, kad nuolat esti tam tikras procentas nesubrendusių mokytiš vaikų, parodant biologines, socialines ir pedagogines šio reiškinio priežastis. Pabrėžiama, kad vaikas turi laiku pradėti lankyti mokyklą. Mat kaip dar 4 – jame dešimtmetyje teigė psichologė A. Hetcer, jei vaikas mokyklai subrendęs, tai dovanojus jam dar vienus nerūpestingos vaikystės metus, nebus nieku geru patarnauta. Pasak jos, jam tesuteikiamas tik nuobodus gyvenimas, nes iki 6 metų jis išbandė viską, ką jam davė kūdikystė, o dabarčiai reikia kažko nauja.

Vadinasi, apie vaiko brandumą mokyklai derėtų spręsti ne vien pagal amžių. Kaip matome 3 - amė paveiksle, 5 – 5,5 metų vaikų kaime yra 5% , mieste tokio amžiaus vaikų nėra. 7 metų ir vyresnių nebuvo nei kaime, nei mieste. Į priešmokyklinio ugdymo grupes tėvai leidžia 6 - 6,5 metų vaikus. Tai būdinga ir miesto ir kaimo priešmokyklinėms grupėms. Kaime – 63,3%, mieste – 55%. Tačiau tėvai gyvenantys kaime, vaikus į priešmokyklinę grupę leidžia jaunesnius. 5,5 - 6 metų – mieste - 15%, kaime - 25%. Gali būti, kad tokį faktą įtakoja, ikimokyklinių įstaigų nebuvimas kaime. A. Gučo (1990) nuomone, labai svarbus yra laipsniškas vaiko perėjimas iš šeimos į mokyklą. Tai yra įmanoma, kai vaikas pirmiausia lanko vaikų darželį, vėliau parengiamąją klasę ir paskui – pradžios mokyklą.

Jei tėvai kompetentingi, jei turi laiko ir noro garantuoti įvairią vaiko patirtį bei gali sudaryti galimybes ją įgyti eksperimentuojant, patikrinant ir pasaulio pažinimo, ir bendravimo, ir žaidimo srityje, vaiko brandumu mokyklai nereikėtų abejoti, nors vaikas ikimokyklinės ugdymo įstaigos ir nelanko. Tačiau jei tėvams kompetencijos, laiko ar

energijos trūksta, jei vaiko aplinka skurdi, mažyliui reikėtų prieš mokyklą lankyti priešmokyklinę ugdymo grupę.

4 – amė paveiksle matyti, kur vaikai buvo ugdomi prieš pradėdami lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę.

4pav. Vaikų, lankusių ikimokyklinę ugdymo įstaigą ir buvusių namuose, pasiskirstymas (n=156)

Kaip matome, kaimo vaikai (100%), prieš pradėdami lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę buvo ugdomi namuose. Miesto - 81% vaikų lankė ikimokyklinę ugdymo įstaigą ir tik 18,3% buvo ugdomi namuose. Visi kaimo vaikai ir 31,7% dabar lanko priešmokyklinio ugdymo grupę, esančią mokykloje, o kiti 68,3% miesto vaikų lanko priešmokyklinio ugdymo grupę, esančią ikimokyklinėje įstaigoje. Jau keletas metų prabėgo, kai daugelyje kaimų buvo panaikinti vaikų darželiai, o dabar gana sparčiai uždaromos ir kaimo mokyklėlės dėl mažo vaikų skaičiaus. Šiuo metu pastebėta nauja tendencija – kaimo vaikus leisti į priešmokyklinę grupę (jei jos yra).

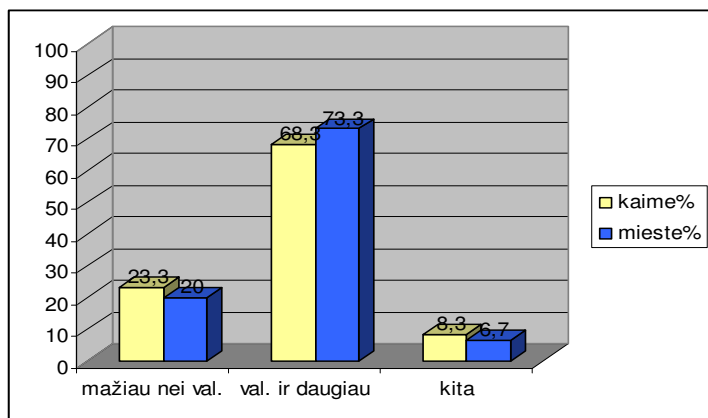
Vaikai, lankę priešmokyklinio ugdymo įstaigą, yra įgiję didesnės socialinės kompetencijos. Jie labiau linkę bendrauti su bendraamžiais, yra laisvesni, smalsesni, domisi aplinka, pasitiki savimi, greičiau adaptuojasi, jiems būdinga turtingesnė kalbinė raiška. Tai bus aiškiai matoma aptariant ir lyginant ugdimosi kompetencijas bei lyginant kaimo ir miesto vaikus. Akivaizdu, kad organizuoto ugdymo poveikis vaikui yra pozityvus. Mokslininkų įrodyta, kad vaikui lankant ikimokyklinę ugdymo įstaigą, didesnė galimybė pastebėti ir nustatyti galimus net ir menkiausius vaiko vystimosi sutrikimus. Galima iš anksto prognozuoti ar vaikas pasieks reikiamą brandumo lygį prieš mokyklą, o reikalui esant jam padėti. Darželis ypač reikalingas vaikams iš socialinės atskirties šeimų, kurioms sunku laiduoti vaiko brandumą, ypač fizinės ir socialinės emocinės raidos srityje.

Ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, ir ypač šeimose, didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas vaiko adekvačiam savęs vertinimui, savigarbai, savikontrolei, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiams, atsakomybei formuoti.

Manoma, kad labai didelę reikšmę vaikų brandumui turi bendravimas.

Vaikai, kurių santykiai su tėvais įtempti, kuriems trūksta tėvų jautrumo, dėmesio, ne pagal jėgas keliami reikalavimai, yra linkę į agresyvumą, dažniau puola į depresiją, uždaresni ir kt. Kokiam elgesiui vaikas teiks pirmenybę priklauso nuo to, kaip ir kiek tėvai skirs jam dėmesio, kiek laiko su juo bendraus.

5 – amė paveiksle matome kiek laiko miesto ir kaimo tėvai skiria laiko bendravimui su vaiku.

5 pav. Tėvų kasdienis bendravimas su vaiku (n=120)

Iš tėvų anketų išryškėjo, kad tėvai su savo vaikais bendrauja mažai. Ir mieste, ir kaime tėvai su savo vaikais kasdien praleidžia vos valandą ir šiek tiek daugiau (kaime – 68%, mieste – 73,3%). Apskaičiavus anketų rezultatus apie kasdienį kaimo ir miesto tėvų bendravimą su savo vaikais, skirtumų neišryškėjo. Didžioji dalis tėvų kaime – 68,3% ir mieste – 73,3% su vaiku kasdien bendrauja valandą ir daugiau. Mažiau nei valandą kaime – 23,3%, mieste – 20% tėvų bendrauja su savo vaiku. Tik labai maža dalis, vos keli procentai skiria vaikams keletą valandų per dieną. Tačiau kaimo tėvai bendrauja su vaikais ne taip produktyviai.

Šeima visais laikais buvo ir bus asmens socializacijos ir ugdymo institucija. Ji privalo rūpintis vaikais ir juos auklėti. Didelę įtaką daro tradicijos, papročiai, civilizacija, kultūra, gyvenimo stilius. Reikia kuo daugiau bendrauti su vaiku. Pasitaiko vaikų nemokančių savarankiškai žaisti, nes tėvai su jais nežaidė. Žaisdami su savo vaiku jie gali ir mokyti, ir auklėti. Vaikas tada jaučia jų meilę ir pagarbą, jaučiasi saugus. Geriau šimtą kartų sekama tėčio ar mamos pasaka, o ne negyvas televizorius. Lopšinė ir dainelė – dar vienas

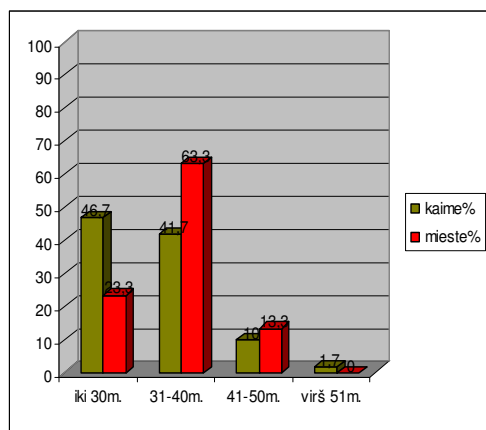
bendravimo būdas daug ką perduoti, pasakyti: ir apie savo meilę, ir apie tai, kas gražu, ir gera.

Šeima iš anksto psichologiškai ruošia vaiką mokyklai: pasakoja, kad susiras daug naujų draugų, su jais bus smagu žaisti ir mokytis, viskuo dalytis.

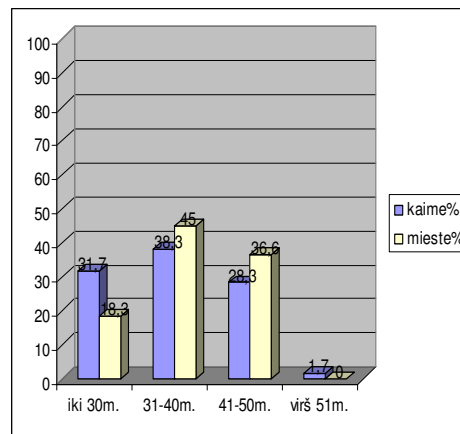
Įvairios apklausos rodo, kad labiau išsilavinusių tėvų vaikai daugiau skaito, mokosi, mažiau žiūri televizorių, daugiau diskutuoja, kalbasi su tėvais. Jiems ir minėti kalbiniai sunkumai negresia. Dirbančios motinos, būdamos namuose, aktyviai bendrauja su vaikais, o nedirbančios linkusios pasodinti vaiką prie televizoriaus, kad galėtų nudirbti kitus darbus. Televizoriaus žiūrėjimas, konfliktiški tėvų ir vaikų santykiai, vaikams taikomi griežti apribojimai ir fizinės bausmės, tėvų rūpesčio ir šilumos stoka yra glaudžiai susiję.

Į priešmokyklinę grupę vaikus atveda ir skirtingų išsilavinimą turintys tėvai.

6 – amė paveiksle matome, kokio amžiaus mamos dalyvavo apklausoje. 7 – amė paveiksle matome, kokio amžiaus tėvai dalyvavo apklausoje.

6 pav. Motinų amžius

7 pav. Tėvų amžius

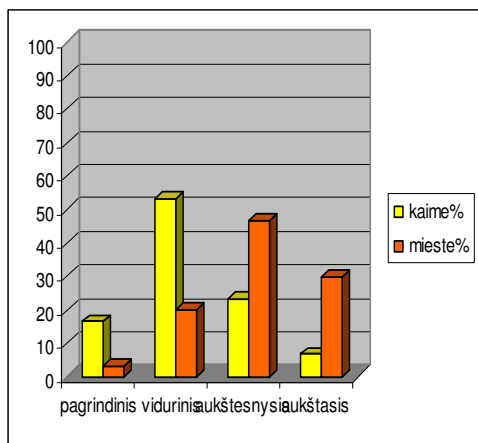
Kaip matome šeštame paveiksle, kaime mamų iki 30 metų, kurios leidžia vaikus į priešmokyklinę grupę, yra 46,7%, 31 - 40 metų – 41,7%, tik 10% mamų, turinčių 41 - 50 metų ir viena mama, turinti virš 51 metų. Mieste nėra nei vienos mamos virš 51 m. Didžioji dalis miesto mamų, leidžiančių savo vaikus į priešmokyklinio ugdymo grupę yra 31 - 40 metų – 63,3%. 23,3% yra jauniausios mamos iki 30 metų. Ir tik 13,3% - 41 - 50 metų.

Didžiausią dalį tėvų, kurių vaikai lanko priešmokyklinę grupę, sudaro 31 - 40m. vyrai. (mieste – 45%, kaime - 38,3%). Kaime daugiau jaunesnių iki 30 metų tėčių - 31,7%, leidžiančių savo vaikus į priešmokyklinę grupę.

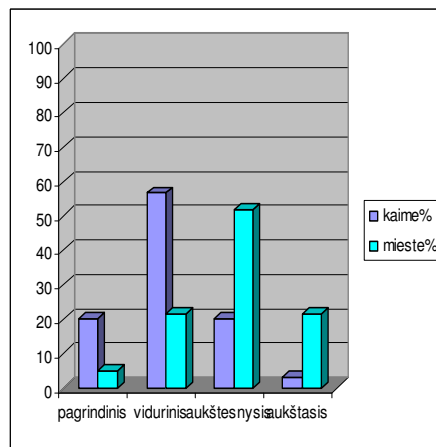
Tuo tarpu mieste daugiau vyresnio amžiaus (41 - 50m.) tėčių – 36,3%. Tėčių, kuriems virš 51m. labai nedaug: mieste tokių nebuvo, kaime – 1.

Kaime tėčiai, leidžiantys savo vaikus į priešmokyklinę grupę, yra vyresni už mamas. Kaime iki 30 metų mamos – 46,7%, tėveliai – 31,7%; 31 - 40 metų mamos – 41,7%, tėčiai – 38,3%, o 41 - 50 metų mamos – 10%, tėčiai - 28,3%.

Iš tokių rezultatų galėtume spręsti, kad kaime šeimas sukuria jaunesni žmonės negu mieste, o viena iš priežasčių, kuri gali įtakoti jų materialinę padėtį ir išsilavinimą. (žr. 8 ir 9 pav.)

8 pav. Motinų išsilavinimas

9 pav. Tėvų išsilavinimas

Kaime daugiausia mamų - 53,3% ir tėčių - 56,7%, turinčių vidurinį išsilavinimą. Labai nedidelė dalis kaimo mamų - 6,7% ir tėčių - 3,3%, turinčių aukštąjį išsilavinimą. Aukštesnįjį išsilavinimą kaime turi 23,3% mamų, o tėčių - 20%. 20% tėčių kaime ir 16,6% mamų turi pagrindinį išsilavinimą. Kaip matome iš rezultatų, kaime labai mažai apklaustųjų, turi aukštąjį išsilavinimą. Tačiau mieste šie skaičiai didesni. Aukštąjį turi 30% mamų ir 21,7% tėčių. Didžiausią procentą mieste tėvų, turinčių aukštesnįjį išsilavinimą, o mažiausiai - turinčių pagrindinį.

Matome, jog miesto tėvai ir mamos yra labiau išsilavinę negu kaime, jie siekia aukštesnių mokslų, neskuba kurti šeimų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tėvai, baigę aukštąjį arba aukštesnįjį mokslą, dažniau renkasi priešmokyklinį ugdymą įstaigose bei pasisako už mokymą nuo septynerių metų. Tai patvirtina ir 3 paveikslas.

2.1. Socialinės kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė

Socialinė kompetencija - tai vaiko gebėjimas suvokti save ir kitus, savo vietą šeimoje, vaikų grupėje, ryšius su bendruomene, kai kuriuos socialinius ir kultūrinius reiškinius, gebėjimas būti kartu su kitais, bendrauti, draugauti, padėti sau bei kitiems.

Siekiant įvertinti miesto ir kaimo vaikų socialinę kompetenciją, pirmiausia, buvo svarbu suvesti visus duomenis į lenteles, kad aiškiai matytųsi visi rezultatai bei būtų galima lyginti kaimo ir miesto vaikus.

Socialinės kompetencijos pasiekimai (%) (n=156)

1 lentelė

Pasiekimai		Ruduo						Pavasaris					
		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiformavęs gebėjimas		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiformavęs gebėjimas	
		M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
1.Savivoka	1.1 Pasako, kas jis (vardą, pavardę)	-	6,41	6,41	29,5	3,6	64,1	-	-	2,6	10,3	97,4	89,7
	1.2 Nusako, kaip jis atrodo.	19,2	10,3	29,5	75,6	51,3	14,1	2,6	1,3	10,3	18	87,2	80,7
	1.3 Geba nusakyti, su kuo ir kaip žaidžia.	7,7	11,5	33,4	66,6	59	21,8	-	-	15,7	8,9	83,3	91
	1.4 Pasako, kur gyvena.	15,4	15,4	47,4	74,4	37,2	10,3	-	2,6	9	7,7	91	89,7
2. Vidinių reiškinių suvokimas ir apmąstymas.	2.1 Geba nusakyti savo jausmus.	15,4	46,2	53,8	47,5	30,7	6,41	-	18	14,1	52,5	85,8	29,5
	2.2 Išvardija savo būdo bruožus.	24,4	38,5	65,4	57,7	10,3	3,8	-	11,5	29,5	48,7	70,5	39,7
	2.3 Nusako savo gabumus.	27	10,3	50	69,2	23	20,5	3,8	3,8	18	65,4	78,2	30,7
	2.4 Geba nusakyti santykius šeimoje ar grupėje.	14,1	30,7	37,2	36	48,7	33,4	-	6,41	18	18	82	75,6
3.Bendravimas su draugais.	3.1 Supranta kitų nuotaiką, jausmus, dalijasi savais išgyvenimais.	15,7	20,5	57,7	59	25,6	20,5	-	10,3	19,2	46,2	80,7	43,5
	3.2 Keičiasi mintimis, nuomone, informacija.	5,1	15,4	41	65,4	53,8	19,2	-	5,1	15,4	46,2	84,6	48,7
	3.3 Derina norus, interesus, veiksmus.	7,7	25,6	73	59	19,2	15,4	-	7,7	29,5	65,4	70,5	27
	3.4 Rodo valią.	3,8	19,2	74,4	77	21,8	3,8	-	9	24,4	71,8	75,6	19,2
4.Bendravimas su suaugusiais.	4.1 Pasitiki artimaisiais ir gerai pažįstamais.	-	5,1	35	46,2	65,4	48,7	-	-	6,41	11,5	93,6	88,5
	4.2 Kreipiasi pagalbos, ištikus nesėkmei.	3,8	3,8	50	66,6	46,2	29,5	-	-	5,1	12,8	94,8	87,2
	4.3 Palankiai priima kitų draugiškumo ženklus.	1,3	10,3	29,5	68	69,2	21,8	-	2,6	7,7	18	92,3	79,5
5.Adaptyvumas.	5.1 Geba laisvai jaustis naujoje aplinkoje.	7,7	21,8	52,5	53,8	39,7	24,4	-	7,7	15,4	39,7	84,6	52,5
	5.2 Ramiai priima įprastos dienos ritmo pakitimus.	-	2,6	57,7	79,5	42,3	18	-	-	5,1	20,5	94,8	79,5
	5.3 Domisi naujais daiktai, priemonėmis, žaislais.	-	9	21,8	28,2	78,2	62,8	-	-	-	11,5	100	88,5
	5.4 Bando išvengti nesėkmės arba ramiai ją priima, jeigu nieko negalima pakeisti.	10,3	21,8	69,2	46,2	20,5	32	-	5,1	11,5	46,2	88,5	48,7
	5.5 Draugiškas požiūris į naujus draugus.	2,6	7,7	7,7	39,7	89,7	52,5	-	1,3	1,3	21,8	98,7	77
	5.6 Lankstus elgesys įvairiose situacijose, įvairioje aplinkoje.	18	46,2	57,7	44,8	24,4	9	-	14,1	14,1	50	85,8	36
Viso		9,52	18,13	45,24	56,65	45,24	25,33	0,32	5,07	13,2	32,9	86	62

Pastaba: M – mieste ugdomi priešmokyklinukai. K – kaime ugdomi priešmokyklinukai.

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų labai aiškiai matyti, kiek kaimo ir miesto vaikų rugsėjo mėnesį neturėjo gebėjimų, kiek formavosi ir kokiam procentui priešmokyklinukų buvo susiformavę gebėjimai. Taip pat matome, kaip pasikeitė duomenys antrame etape t.y. – pavasarį. Išryškėjo skirtumai tarp miesto ir kaimo vaikų gebėjimų formavimosi.

Siekiant įvertinti kaimo ir miesto vaikų socialinę kompetenciją ir nustatyti jos gebėjimus buvo svarbu ištirti jų **savivoką**. Priešmokykliniais metais sparčiai bręsta vaikų savivoka. Miesto vaikams rugsėjo mėnesį nebuvo sunku pasakyti, *savo vardą, pavardę*, kiek jam metų, savo lytį. Mieste nebuvo vaikų, kurie neturėtų šio gebėjimo nei I, nei II etape. Kaime pirmame etape buvo 6,4% (5) vaikų, neturinčių šio gebėjimo (žr. 1 lent.)

Sunkiau vaikams sekėsi nusakyti, *kaip jie atrodo*. Nieko negalėjo pasakyti I etape miesto – 19,2% (15), kaimo – 6,4% (5) vaikų, susiformavęs gebėjimas I etape miesto – 51,3% (40) vaikų, kaimo – 14,1% (11). Didžiąjai daliai kaimo vaikų pirmame etape šis gebėjimas dar formuojasi, o mieste didžiąjai daliai vaikų - susiformavęs. II etape nesusiformavęs gebėjimas kaime lieka 1,3% (1), mieste – 2,6% (2) vaikų. Maža dalis kaime ir mieste lieka formavimosi etape, nes daugumai šis gebėjimas susiformavęs.

Gebėjo nusakyti, su kuo ir kaip žaidžia I etape mieste – 59% (46), kaime – 21,8% (17) vaikų, II etape savo žaidimo partnerius įvardijo ir nusakė kaime – 91% (71), mieste – 83,3% (65) vaikų. Ryškiai matyti, kad kaime daugiau vaikų pasiekė gebėjimą, tačiau didžiąjai daliai miesto vaikų I etape jau buvo susiformavęs. Žaidybinė veikla priešmokyklinio amžiaus vaikams yra pati natūraliausia, prieinamiausia ir patraukliausia veikla. Tad ugdymo procese lavėjant priešmokyklinukų komunikaciniams gebėjimams susiformuoja ir gebėjimas nusakyti savo įspūdžius apie jiems patrauklią veiklą.

I etape negalėjo *pasakyti, kur gyvena* vienodas procentas miesto ir kaimo vaikų – 15,4% (12). II etape negalėjo pasakyti tik 2,6% (2) kaimo vaikų. I etape šis gebėjimas buvo susiformavęs 37,2% (29), o II etape 91% (71) miesto vaikų. Kaime I etape buvo susiformavęs šis gebėjimas 10,3% (8) vaikų, o pavasarį net 89,7% (70). Priešmokyklinukams, kad galėtume apsaugoti juos nuo blogų išgyvenimų, labai svarbu žinoti, kur jie gyvena prieš pradėdami lankyti mokyklą.

Vidinių reiškinų suvokimas ir apmąstymas. Priešmokyklinukams gana sunkiai sekasi *išsakyti savo nuomonę, norus, atsižvelgti į kitų nuomonę, prašymus*. I etape neturėjo gebėjimo 15,4% (12) miesto, kaimo – 46,2% (36) vaikų. Susiformavęs gebėjimas I etape miesto 30,7% (24), kaimo – 6,4% (5) vaikų. II etape negalėjo nusakyti savo jausmų kaimo – 18% (14) vaikų, mieste tokių nebuvo. Susiformavęs gebėjimas II etape miesto – 85,8% (67), kaimo – 29,5% (23) vaikų. Daugeliui vaikų kaime šis gebėjimas dar formuojasi. Vaikai,

lankę priešmokyklinio ugdymo įstaigas, jau mokėjo suformuluoti prašymus, išsakyti savo nuomonę, norus.

Sunkiai sekėsi *išvardinti savo būdo bruožus* ypač kaimo vaikams. Negalėjo to padaryti I etape 38,5% (30) kaimo ir 24,4% (19) miesto vaikų, tačiau iki pavasario rezultatai žymiai pagerėjo. Kaime – 39,7% (31) susiformavo gebėjimas, o mieste – 70,5% (55) priešmokyklinukų. II etape neliko miesto vaikų neturinčių šio gebėjimo, o kaime liko 11,5% (9). Auklėtojos ir tėvai juos apibūdina, vardina koks jis yra.

Nusakyti savo gabumus sunkiau sekėsi miesto vaikams. Rugsėjo mėnesį 27% (21) miesto priešmokyklinukų neturėjo šio gebėjimo, o kaimo – 10,3% (8). Tačiau pavasarį nusakyti savo gabumų negalėjo tik 1,3% (1) miesto ir 3,8% (3) kaimo vaikų. Susiformavo II etape miesto – 78,2% (61), kaimo – 30,7% (24) vaikų. Kaip matome iš rezultatų, rugsėjo mėnesį sunkiau sekėsi miesto vaikams, tačiau jie sparčiai pasivijo ir aplenkė kaimo priešmokyklinukus. Nemažam procentui kaimo vaikų šis gebėjimas dar formuojasi. Vaikai, atėję į priešmokyklinę grupę, turėjo palankesnes sąlygas užsiimti įvairesne, organizuota pažintine, menine, sportine veikla. Jie turėjo galimybę išgirsti pedagogų teigiamus jų gebėjimus, bei pasiekimų, būdo savybių vertinimus. Sulaukė daug dėmesio, todėl sparčiai formavosi šis ir kiti gebėjimai.

Kaimo vaikams sunkiau sekėsi *nusakyti santykius šeimoje ar grupėje*. Tačiau pavasarį, nesugebančių nusakyti santykių šeimoje mieste nebuvo nė vieno, o kaime liko 6,4% (5) vaikų. Vienodam procentui (po 18) mieste ir kaime formuojasi šis gebėjimas, susiformavęs mieste – 82,1% (64), kaime – 75,6% (59) vaikų. Jie skiria savo, šeimos, grupės gyvenimo kasdienybę ir ypatingus įvykius, šventes, rodo norą juose dalyvauti.

Bendravimas su draugais. *Suprasti kitų nuotaiką, jausmus, dalintis savais išgyvenimais*, sunkiau sekėsi taip pat kaimo vaikams. Žiūrint į 1 lentelėje esančius duomenis, aiškiai matyti, kad rudenį skirtumas buvo gan nedidelis tarp kaimo ir miesto vaikų, tačiau pavasarį stipriai pralenkė savo gabumais miesto vaikai. Susiformavo mieste – 80,7% (63), kaime – 43,5% (34). Kaime liko 10,3% (8) vaikų, kurie neturi šio gebėjimo ir 46,2% (36) dar formuojasi. Mieste formuojasi 19,2% (15) vaikų, neturinčių šio gebėjimo II etape neliko. Bendravimas su kitais panašaus amžiaus tarpsnio vaikais priešmokyklinukui ypač svarbus – tai lygiaverčių partnerių, bandančių daryti įtaką vienas kitam, ryšiai. Bendraudamas su draugais, vaikas mokosi įvairių socializacijai labai svarbių elgesio būdų: susitarimo, kooperavimosi, dominavimo, įtakos, varžymosi, rungtyniavimo, simpatizavimo. Kartu lavėja fantazija, nuovokumas, veiklumas.

Ženkliai miesto priešmokyklinukai pralenkia kaimo priešmokyklinukus *keisdami mintimis, nuomone, informacija*. 5,1% (4) miesto vaikų neturi šio gebėjimo I etape, kaimo –

15,4% (12). Jau I etape miesto – 53,8% (42) vaikų susiformavęs šis gebėjimas, kaime – 19,2% (15). Antrame etape kaimo – 5,1% (4) vaikų vis dar neturi šio gebėjimo, mieste neturinčių nėra. Pavasarį susiformuoja gebėjimas mieste – 84,6% (66), kaime – 48,7% (38) priešmokyklinukų. Mimika, žodžiu, piešiniu, elgesiu vaikai geba parodyti savo jausmus, ketinimus, bando parodyti užuojautą sergančiam ir nelaimės ištiktajam.

Kaimo vaikams sunkiau negu miesto vaikams sekasi *derinti norus, interesus ir veiksmus, rodyti valią*. Susiformavęs gebėjimas derinti norus, interesus, veiksmus I etape miesto – 119,2% (5), kaimo – 15,4% (12), nesusiformavęs gebėjimas kaime – 25,6% (20), mieste – 7,7% (6) vaikų, didžioji dalis kaime ir mieste formuojasi. Pavasarį mieste neturinčių šio gebėjimo nėra, o kaime yra 7,7% (6) vaikų. Susiformavęs gebėjimas mieste – 70,5% (55), kaime – 27% (21) priešmokyklinukų. Valingumu pasižymi taip pat miesto vaikai ir gana žymiai, net 75,6% (59) gebėjimas susiformavęs. Kaime daugumai šis gebėjimas tik formuojasi, o susiformavęs tik 19,2% (15) vaikų.

Galima daryti prielaidą, kad miesto vaikams tam tikros įtakos turėjo ankstyvas institucinis vaikų ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje. 4 - amė paveiksle buvo aiškiai matyti, kad 81,7% miesto vaikų, prieš pradėdami lankyti priešmokyklinę ugdymo grupę, buvo ugdomi priešmokyklinėje ugdymo įstaigoje. Ten jie buvo skatinami išsakyti savo mintis, siūlyti idėjas, aptarti ketinimus ir pan. Tuo tarpu kaimo vaikai ikimokykliniais metais visi buvo ugdyti namuose (žr. 4 pav.). Atėję į priešmokyklinio ugdymo grupę, pirmąjį mėnesį jie jautėsi nedrąsiai, nerodė iniciatyvos reikšti mintis, idėjas, išsakyti nuomonę ar keistas informacija. Pažanga matyti tik pavasarį.

Bendravimas su suaugusiais. Socialiniu požiūriu bendravimas su suaugusiais vaikams labai svarbus. Suaugęs žmogus – tai vaiko elgesio modelis.

Kaimo ir miesto priešmokyklinukai pasižymi besiformuojančiu gebėjimu *pasitikėti artimaisiais ir gerai pažįstamais suaugusiais*. Miesto 65,4% (51) priešmokyklinukų jau I etape turėjo šį gebėjimą, kaime mažiau – 48,7% (38). Mieste nebuvo neturinčių šio gebėjimo vaikų, kaime buvo 5,1% (4), tačiau II etape ir kaimo, ir miesto vaikai beveik visi turėjo susiformavusį šį gebėjimą.

Galima daryti prielaidą, kad vaikai nebijo pasitikėti suaugusiais žmonėmis. Tėvai ir pedagogai turėtų visada kuo nuoširdžiau bendrauti su kiekvienu vaiku, nepažeisti jų interesų, tapti tinkamu elgesio modeliu. Šie rodikliai leidžia tikėtis, kad pradėjus lankyti mokyklą, septynmečiams nekils sunkumų bendraujant su naujai sutiktais žmonėmis.

Kreiptis pagalbos iš tikus nesėkmei I etape sugebėjo 46,2% (36) miesto ir 29,5% (23) kaimo vaikų. Nesugebėjo miesto – 3,8% (3), kaimo taip pat 3,8% (3) vaikų. Didžiajai daliai vaikų kaime – 66,6% (52) ir mieste – 50% (39) šis gebėjimas formuojasi. II etape neturinčių

šio gebėjimo nebeliko, susiformavo miesto – 94,8% (74) vaikų, o kaimo – 87,2% (68). Keletui priešmokyklinukų šis gebėjimas dar formuojasi. Šio gebėjimo lygį gali lemti vaikų įgytas pasitikėjimas suaugusiais namuose, mokykloje, visuomenėje suaugusiųjų teisingų sprendimų priėmimas vaiko atžvilgiu, vaikui rodoma pagarba, pasitikėjimas juo.

Miesto – 69,2% (54) vaikų I etape, *palankiai priima kitų draugiškumo ženklus*. Tik vienas miesto vaikas neturi šio gebėjimo, 29,5% (23) formuojasi. O kaimo vaikai I etape, galima sakyti, atsargesni. 10,3% (8) neturi gebėjimo, 68% (53) formuojasi, 21,8% (17) susiformavęs. II etape susiformavęs gebėjimas miesto – 92,3% (72), kaimo – 79,5% (62) vaikų. Tačiau kaime lieka 2,6% (2), neturintys šio gebėjimo.

Adaptyvumas. Reikia sukurti tokią aplinką, kuri didintų vaikų adaptyvumą, tai yra ugdytų tokias vaikų nuostatas, gebėjimus, įgūdžius, kurie palankūs lankstumui, kūrybiškumui, įgalina priimti ir perimti naujoves, prisitaikyti prie pakitusių aplinkybių, įveikti sunkumus, improvizuoti, interpretuoti.

I etape *gebėjimu jaustis laisvai naujoje aplinkoje* pasižymėjo miesto – 39,7% (31), kaimo – 24,4% (19) vaikų, neturintys šio gebėjimo mieste – 7,7% (6), kaime – 21,8% (17), didžiajai daliai (kaime – 42, mieste – 41 vaikui), šis gebėjimas formuojasi. II etape neturinčių gebėjimo yra tik kaime 7,7% (6) vaikų, susiformavęs gebėjimas mieste – 84,6% (66), kaime – 52,5% (41), nemažai daliai kaime (39,7%) šis gebėjimas formuojasi, mieste – 15,4% vaikų.

Pradėjus lankyti priešmokyklinę grupę, pakito vaikams nusistovėjęs dienos ritmas. Jiems reikia anksčiau keltis ir išsiruošti į mokyklą, kuri nemažai daliai vaikų yra gana toli. Reikia paklusti pamokų ir pertraukų režimui. Miesto vaikams lengviau prisitaikyti prie tokių pokyčių negu kaimo, nes didžioji dalis miesto vaikų lankę darželį, o kaimo vaikai atėjo iš namų. Todėl kaimo vaikams tai visai nauja patirtis. Susiformavęs gebėjimas (72 vaikams iš 78) leidžia manyti, kad pradėję lankyti mokyklą vaikai nesusidurs su dideliais sunkumais, greitai pripras prie mokyklos darbo ritmo.

Daugiau kaip pusei miesto ir kaimo vaikų šis gebėjimas formuojasi (53,8% kaimo ir 57,7% miesto). *Ramiai priimti įprastos dienos ritmo pakitimus* mieste geba dvigubai daugiau vaikų nei kaime (kaime – 18%, mieste – 42,3%). Tačiau II etape neturinčių šio gebėjimo vaikų neliko. 5,1% (4) miesto ir 20,5% (16) kaimo vaikų šis gebėjimas dar liko formavimosi stadijoje.

Tai įrodo, kad priprasti vaikams prie dienos ritmo nesunku, nes tokio amžiaus vaikai imlūs visokiems naujovėms.

Domisi naujais daiktais, priemonėmis, žaislais. I etape 9% (7) kaimo vaikų gebėjimo neturi, 28,2% (22) formuojasi, 62,8% (49) jau susiformavęs gebėjimas. I etape 21,8% (17)

miesto vaikų formuojasi, 78,2% (61) - susiformavęs. II etape visi miesto vaikai turi šį gebėjimą. Kaime - 11,5% (9) priešmokyklinukų dar formuojasi, 88,5% (69) - susiformavęs. Santykį tarp kaimo ir miesto vaikų gebėjimo susiformavimo gali įtakoti skurdesnė kaimo priešmokyklinės grupės aplinka negu mieste.

Kaip matysime iš tolimesnių tyrimo dalių, kaimo priešmokyklinukai ateina į priešmokyklinę grupę su žemesniu komunikavimo, pažinimo, meninės kompetencijos lygiu. Esant žemesniam gebėjimų lygiui vaikai dažnai išgyvena nesėkmes. Kol vaikas nėra įgijęs *gebėjimo išvengti nesėkmės arba ramiai ją priimti, jeigu nieko negalima padaryti*, kenčia jo savivertė. Kaip rodo tyrimas, visiškai šio gebėjimo I etape neturi miesto – 10,3% (8), kaimo – 21,8% (17) vaikų. Susiformavęs gebėjimas kaime – 32% (25), mieste – 20,5% (16), didesniajai daliai kaime ir mieste dar formuojasi šis gebėjimas. II etape yra 5,1% (4) kaimo vaikų neturinčių gebėjimo, panašiam procentui vaikų (46,2% ir 48,7%) formuojasi ir susiformavęs. Mieste net 88,5% (69) vaikų šis gebėjimas susiformavęs, formotis liko – 11,5% (9). Labai aiškiai matome pozityvius pasikeitimus mieste. Tai rodo, kad vaikai įveikė visus adaptacijos sunkumus, prisitaikė prie pakitusios aplinkos, naujų reikalavimų, išmoko adekvačiai priimti situaciją, valdo emocijas.

Draugiškas požiūris į naujus draugus. Šio gebėjimo I etape kaime neturi – 7,7% (6), mieste – 2,6% (2) vaikų, susiformavęs mieste – 89,7% (70), kaime – 52,5% (41), panašiam procentui vaikų ir mieste, ir kaime, kuriems formuojasi. O II etape tik 1 kaimo vaikas neturi šio gebėjimo, 77% (60) - susiformavęs ir 21,8% (17) dar formuojasi. Mieste – 98,7% (77) susiformavęs, 1,3% (1) - formuojasi. Rudenį susirinkę į priešmokyklinio ugdymo grupę, vaikai gerai pažįsta vieni kitus, mažai yra visiškai nepažįstamų, (ypač kaime). Visiems jiems reikia bendrauti, užsiimti panašia veikla. Šio amžiaus vaikai vis daugiau dėmesio skiria draugystei, kuri labai svarbi socialinių įgūdžių formavimuisi. Kaimo priešmokyklinukai yra suburti vieneriems metams. Dažnai jie pažįsta vienas kitą, nes kaimo bendruomenė nėra didelė. Miesto vaikai į priešmokyklinę grupę ateina dažniausiai iš tos pačios ikimokyklinės ugdymo įstaigos. Ją papildo keletas naujų vaikų, atėjusių į priešmokyklinę grupę iš namų. Jiems reikėtų skirti didžiausią dėmesį – mokytis bendrauti. Ikimokyklinės įstaigos bendradarbiauja, jų ugdytiniai lankosi vieni pas kitus, kartu pramogauja, bendrauja.

Lankstus elgesys įvairiose situacijose. I etape net 46,2% (36) kaimo vaikų neturi šio gebėjimo, mieste kiek mažiau – 18% (14), susiformavęs tik nedideliame procentui (kaime – 9% , mieste – 24,4%) didžiajai daliai mieste ir kaime šis gebėjimas dar formuojasi. II etape neturinčių šio gebėjimo užfiksuoti 14,1% (11) kaimo vaikų, 50% (39) t.y. didžiajai daliai formuojasi ir 36% (28) jau susiformavęs gebėjimas. Mieste – 85,8% (67) susiformavęs,

14,1% (11) formuojasi. Miesto vaikai įvairiose situacijose geba greičiau orientuotis. Juos to mokė ikimokyklinėse įstaigose.

Miesto priešmokyklinukai daugiau lankosi spektakliuose, parodose, pas bendraamžius kitose ikimokyklinėse įstaigose, todėl jų elgesys daugumos lankstesnis.

Privalome stengtis sukurti aplinką, kuri didintų vaikų pasitikėjimą savimi ir savo gebėjimais, stiprintų saugumo jausmą, plėtotų bendravimo gretą ir drauge patirtį. Kiekvienas vaikas - nepakartojama asmenybė. Jo augimo būdas bei tempas vis kitoks, todėl priešmokyklinukai patekę į kitą aplinką, ir elgiasi skirtingai. Vieni tuoj įsisuka į būrį, kalbina, pradeda bendrauti, kiti stipriai laiko mamos ar tėvelio ranką. Juos baugina nauji pokyčiai, aplinka, didelis būrys bendraamžių, nepažįstamų veidų. Labiausiai vaikus baugina atsiskyrimas nuo namiškių. Tokiu atveju juos reikia padrašinti ir paguosti. Jie privalo žinoti, kad tėvai grįš jų pasiimti, o grupėje jais bus rūpinamasi.

Lyginamojoje lentelėje, išreikštoje % ypač ryškiai matyti kaimo ir miesto vaikų I ir II tyrimo etapų rezultatai.

Socialinės kompetencijos gebėjimai (%) (n=156)

2 lentelė

Sritis	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
1. Savivoka.	K	10,89	61,54	27,57	0,96	11,22	87,9
	M	10,58	29,17	60,25	0,64	9,62	89,74
2. Vidinių reiškinių suvokimas ir apmąstymas	K	31,42	52,56	12,82	9,93	46,16	43,91
	M	20,20	51,60	28,20	0,97	19,87	79,16
3. Bendravimas su draugais.	K	20,19	65,06	14,74	8,01	57,37	34,62
	M	8,33	61,54	30,13	0	22,12	77,88
4. Bendravimas su suaugusiais.	K	6,42	60,25	33,33	0,85	14,10	85,05
	M	1,71	38,04	60,26	0	6,42	93,58
5. Adaptyvumas	K	18,16	48,72	33,12	4,71	31,62	63,67
	M	6,42	44,44	49,15	0	7,91	92,09

Rugsėjo mėnesį didžiausias procentas vaikų, atėjusių į priešmokyklinę grupę, neturėjo gebėjimų *vidinių reiškinių suvokimo ir apmąstymo srityje*. Tai būdinga ir kaimo, ir miesto vaikams. Kaimo ir miesto vaikams sunkiausia įvardinti save kaip asmenybę ir nusakyti savo jausmus, sunku mintis išreikšti žodžiais. Sunku nusakyti savo gabumus, santykius šeimoje ar grupėje.

Bendravimas su suaugusiais (seneliais, tėvais, auklėtojomis) įtakojo ir ypač gerus miesto vaikų rezultatus savivokos (60,25%) ir bendravimo su suaugusiais (60,26%) srityje I etape. Miesto priešmokyklinukai šioje srityje žymiai pralenkia kaimo priešmokyklinukus.

Vaikams visada sunku apibūdinti savo jausmus, išgyvenimus. Tačiau miesto vaikai, lankantys priešmokyklinio ugdymo įstaigas, turi dažnai išreikšti savo jausmus, įvardinti

skausmą, pyktį, džiaugsmą. Suaugusieji neskatina priešmokyklinukų ir pradinukų geriau suvokti savo emocijų, priešingai – vaikas dar labiau susipainioja jausmuose. Todėl išeitis gali būti viena – atvirai kalbėtis apie įvairius jausmus, juos įvardinti, aiškintis, dėl ko vienas ar kitas jausmas kilo, mokytis pripažinti ir priimti visus jausmus, nedraudžiant jausti, neskirstant jausmų į gerus ir blogus. Tik paskui kalbėtis, ką galima daryti, kad pasijustum geriau, kaip įveikti susidariusią keblią situaciją. Jausmų įvardinimas turi ryšį ir su komunikavimo kompetencija. Deja, ši sritis neįveikiama 9,93% net II etape kaimo vaikų. Taip pat sunkiausiai kaimo priešmokyklinukams sekėsi II etape *bendravime su draugais* - 8,01% neturėjo gebėjimo ir pavasarį.

Miesto priešmokyklinukai lenkia kaimo vaikus visose srityse. Kaip matome 2 lentelėje, didžiausi skirtumai, *vidinių reiškinių suvokimo ir apmąstymo*, srityse (miesto - 79,16%, kaimo - 43,91%) ir trečioje srityje - bendravimo su draugais (kaimo - 34,62%, miesto - 77,88%).

Skirtumai kai kuriose srityse gan dideli, tačiau kaimo vaikai pavasarį padarę taip pat didelę pažangą, o daugumai gebėjimai formuojasi. Reikia tikėtis, kad atėję į pirmą klasę labai nesiskirs nuo miesto vaikų.

Apibendrinant galima pasakyti, kad bendras socialinės kompetencijos lygis per ugdymo(si) metus priešmokyklinio ugdymo grupėje nuo žemesnio lygio kaime (I etape) pakilo iki 62%, mieste iki 86% (II etape) (žr. 3 lent.)

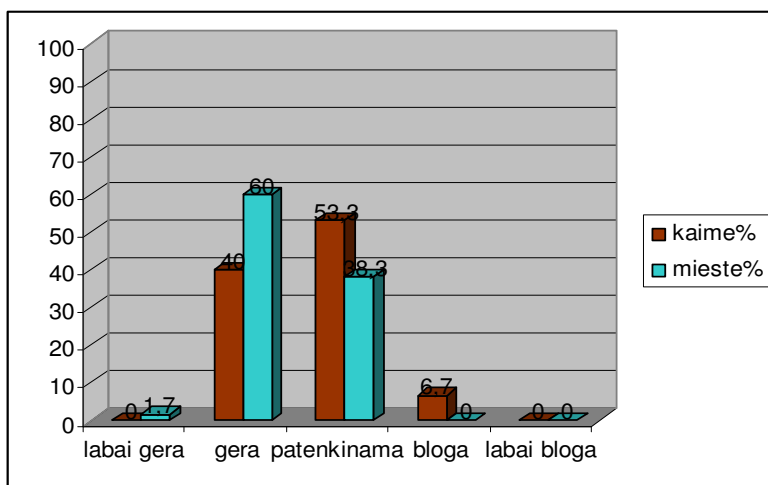
Socialinės kompetencijos gebėjimų bendras vidurkis (%) (n=156)

3 lentelė

Kompetencija	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
1. Socialinė	Kaimas %	18,13	56,65	25,33	5,07	32,9	62
	Miestas %	9,52	45,24	45,24	0,32	13,2	86

Galima daryti prielaidą, kad priešmokyklinukų socialinių gebėjimų lygį įtakojo įvairios aplinkybės šeimoje pvz.: iš tėvų atsakymų matyti, kad kaimo vaikai visi prieš pradėdami lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę buvo ugdomi namuose (4 pav.)

Manoma, kad socialinių gebėjimų lygį įtakoja ir tėvų materialinė padėtis. 10 paveiksle matyti, kaip tėvai įvertino savo materialinę padėtį.

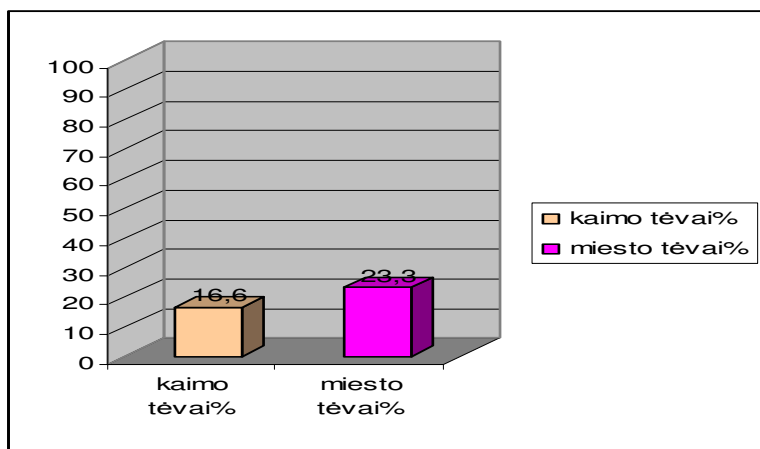

10 pav. Tėvų materialinė padėtis (n=120)

Kaime - 53,3% tėvų materialinę padėtį vertina patenkinamai, 40% - gerai, o likusieji 6,7% - blogai. Miesto tėvai savo materialinę padėtį vertina geriau. 60% - gerai, 38,3% - patenkinamai ir 1,7% - labai gerai. Kaime didžioji dalis tėvų gyvena sunkiau nei mieste, jų išsilavinimas žemesnis (8 ir 9 pav.), galime daryti prielaidą, kad ir gerai apmokamą darbą susirasti kaime su žemu išsilavinimu yra labai sunku.

Pedagogas privalo garantuoti vaiko, kaip asmenybės formavimąsi per jo paties natūralią sąveiką su aplinka, kad ir kokia pozityvi ugdomoji aplinka būtų šeimoje, ugdymo procesas priešmokyklinėse grupėse organizuojamas bendravimo ir bendradarbiavimo su vaiku sąlygomis.

Pažiūrėkime, kiek svarbi ši kompetencija apklaustų priešmokyklinukų tėvams (žr. 11 pav.)

11 pav. Socialinės kompetencijos svarba tėvams (n=120)

Kaip matome 11 paveiksle, miesto tėvai socialinei kompetencijai skiria daugiau dėmesio negu kaimo tėvai. 23,3% miesto ir 16,6% kaimo tėvų ši kompetencija yra svarbi.

2.2. Sveikatos saugojimo kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė

Sveikatos saugojimo kompetencija - šešiamečio vaiko supratimą atitinkanti sveikatos, higienos ir saugumo samprata; nuostata būti judriam, aktyviam; tinkamo maitinimosi, aprangos, poilsio, miego ir fizinio judėjimo svarbos sveikatai supratimas bei sveikos gyvensenos įgūdžiai; gebėjimas justis ir valdyti savo kūną.

4 lentelėje matome sveikatos saugojimo kompetencijos visas 5 sritis: 1) Judesių raida; 2) Fizinės skaitymo ir rašymo prielaidos; 3) Rūpinimasis savo sveikata; 4) Domėjimasis savo kūnu; 5) Asmens higienos laikymasis, bei kaime ir mieste, vaikų skaičių turinčių šių sričių gebėjimus rudenį ir pavasarį (I ir II etapai) . 4 lentelėje akivaizdžiai matyti miesto ir kaimo vaikų pokyčiai II etape.

Sveikatos saugojimo kompetencijos pasiekimai (%) (n=156)

4 lentelė

Pasiekimai		Ruduo						Pavasaris					
		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiforma vėš gebėjimas		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiforma vėš gebėjimas	
		M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
1. Judesių raida.	1.1 Geba atlikti pagrindinius judesius (pvz.: bėgimas keičiant kryptį, šuoliukai, ropojimas ir kt.)	-	3,8	30,7	78,2	69,2	18	-	-	3,8	41	96,1	99
	1.2 Geba atlikti veiksmus su daiktais (pvz.: kamuolio mėtymas, gaudymas; konstravimas, kirpimas ir kt.).	3,8	53,8	65,4	30,7	30,7	15,4	-	9	18	48,7	82	60,3
	1.3 Žaisdamas įprastus judriuosius žaidimus, yra vikrus, lankstus.	2,6	9	69,2	78,2	28,2	12,8	-	2,6	14,1	37,2	85,8	60,3
	1.4 Geba išlaikyti pusiausvirą eidamas paaukštiniu, trumpai išbūna nejudėdamas.	-	12,8	46,2	70,5	53,8	15,7	-	3,8	3,8	25,6	96,1	70,5
2. Fizinės skaitymo ir rašymo prielaidos.	2.1 Geba sekti akimis rankos judesius, nykščiu paliesti visus kitus tos pačios rankos pirštus.	-	10,3	38,5	68	61,5	21,8	-	2,6	-	32	100	65,4
	2.2 Akies ir rankos veikimo suderinamumas.	-	23	39,7	51,3	60,3	25,6	-	5,1	5,1	44,8	94,8	50
	2.3 Geba laikyti rašymo priemonę.	1,3	8,9	42,3	59	56,4	32	-	-	-	7,7	100	92,3
	2.4 Geba piešti pagrindinius raidžių elementus.	7,7	55,1	64,1	41	28,2	3,8	-	27	11,5	56,4	88,5	15,7
3. Rūpinimasis savo sveikata.	3.1 Geba saugiai elgtis namų ar darželio grupės aplinkoje.	1,3	21,8	69,2	68	29,5	10,3	-	6,4	11,5	65,4	88,5	28,2
	3.2 Paaiškina, kodėl pačiam draudžiama junginėti elektros ar dujinius prietaisus, imti degtukus, aštrius daiktus.	2,6	25,6	62,8	43,5	35	30,7	-	5,1	18	46,2	82	48,7
	3.3 Supranta, kada jaučiasi blogai ar yra pavargęs ir pasako apie tai kitiems.	14,1	11,5	53,8	70,5	32	18	-	3,8	11,5	48,7	88	47,4
	3.4 Pasako vieną ar kelias priežastis, dėl ko žmogus serga.	11,5	2,6	30,7	51,3	57,7	46,2	-	-	5,1	28,2	94,8	71,8
	3.5 Pasako kelis maisto produktus, kuriuos sveika valgyti, ir kelis tų, kuriuos reikia riboti.	19,2	20,5	24,4	74,4	56,4	5,1	-	3,8	9	36	91	60,3
4. Domėjimasis savo kūnu.	4.1 Žaisdamas, judėdamas tyrinėja savo kūną.	15,7	52,5	48,7	47,4	35	-	2,6	7,7	6,4	70,5	91	21,8
	4.2 Žino, kad kūne plaka širdis, teka kraujas, virškinamas maistas.	5,1	28,2	35	68	60,3	3,8	-	7,7	3,8	47,4	96,1	44,8
5. Asmens higienos laikymasis.	5.1 Prausiasi su muilu, pats sausai šluostosi rankšluosčiu.	1,3	15,4	15,7	66,6	82	18	-	1,3	-	50	100	48,7
	5.2 Savarankiškai ar priminus valosi dantis.	2,6	18	24,4	68	73	14,1	-	5,1	2,6	41	97,4	53,8
Viso		5,28	21,9	44,8	60,86	49,92	17,19	0,15	5,35	7,32	42,76	92,53	51,88

Pastaba: M – mieste ugdomi priešmokyklinukai. K – kaime ugdomi priešmokyklinukai.

Judesių raida. Kaip matome 4 lentelėje, jog šioje srityje miesto priešmokyklinukai lenkia kaimo priešmokyklinukus. Jau I etape 69,2% (54) miesto vaikų, *gebėjo atlikti pagrindinius judesius*, tai bėgimas keičiant kryptį, šuoliukai, ropojimas ir kt., neturinčių šio gebėjimo mieste nebuvo, o kaime neturėjo 3,8% (3) vaikų. Rugsėjo mėnesį šis gebėjimas buvo susiformavęs 18% (14) kaimo vaikų, didžiajai daugumai (78,2%) jis formavosi. Tačiau pavasarį rezultatai pagerėjo mieste – 96,1% (75), kaime – 59% (46) priešmokyklinukų šis gebėjimas buvo susiformavęs. Labai svarbu skatinti vaikų norą judėti, nes judėjimas stimuliuoja organizmo augimą ir vystymąsi, psichinį ir fizinį brendimą. Būtina, kad vaikai gebėtų pažinti savo psichinių ir fizinių gebėjimų ribas, įvertintų fizinių pajėgumą. Judėjimas yra neišsenkanti saviraiškos, savirealizacijos ir supančio pasaulio pažinimo priemonė. Judėjimas vaikams kelia džiaugsmą, tai viena patraukliausių veiklų. Tai matome iš kai kurių rezultatų. 65,4% miesto priešmokyklinukų I etape besiformuoja *gebėjimas atlikti veiksmus su daiktais* (kamuolio mėtymas, gaudymas, konstravimas, kirpimas ir kt.). Šį gebėjimą sunkiau sekėsi pasiekti kaimo vaikams. I etape neturėjo - 53,8% (42), 30,7% (24) - formavosi, 18% (14) - buvo susiformavęs. II etape rezultatai kaime (kaip matome 4 lentelėje) pagerėjo. 42,3% (33) - susiformavo gebėjimas, o didžiajai daliai formuojasi. Miesto vaikams sekėsi daug geriau, tik 18% (14) liko pasistengti, kad gebėjimas pilnai susiformuotų. Aukštesnius miesto priešmokyklinukų pasiekimus gali lemti 2 faktoriai: turtingesnė ugdymo įstaigų materialinė bazė ir tai, jog tokia veikla užsiimti jie buvo skatinami darželiuose. Miesto vaikai gali laisvai naudotis sale, kurioje gausu kūno kultūrai skirta inventoriaus. Jo gausu ir grupėse. Tuo tarpu kaimo priešmokyklinukai tuo džiaugtis negali, jų inventorius daug skurdesnis.

Žaisdami įprastus judriuosius žaidimus, yra vikrūs ir lankstūs daugiau miesto priešmokyklinukai. I etape formuojasi gebėjimas 69,2% (54), o kaime – 78,2% (61) (4 lentelė). II etape mieste nėra vaikų, neturinčių šio gebėjimo, o kaime – 2,6% (2). Susiformavęs gebėjimas mieste – 85,8% (67), kaime – 60,3% (47) vaikų. Didžiajai daliai šis gebėjimas kaime ir mieste pavasarį susiformavęs.

Galima daryti prielaidą, dėl to, kad II etape neliko vaikų, kuriems šis gebėjimas nesusiformavo, tai vaikų imlumas naujiems žaidimams, vikrumas, lankstumas.

Panašus gebėjimų lygis pasiektas, *išlaikyti pusiausvyrą einant paaukštiniu, gebėjimas trumpai išbūti nejudant*, srityje. I ir II etapuose šio gebėjimo neturinčių miesto vaikų nėra (žr.5 lentelė), o kaime I etape 12,8% (10), II – 3,8% (3) vaikų neturintys gebėjimo. Pavasarį 96,1% (75) miesto vaikų šis gebėjimas susiformavęs, o kaime – 70,5% (55).

Fizinės skaitymo ir rašymo prielaidos. Šioje srityje gan stipriai pirmauja miesto vaikai. Kaip matome 4 lentelėje, *geba sekti akimis rankos judesius, nykščiu paliesti visus kitus tos pačios rankos pirštus* II etape visi miesto vaikai t.y. 100%. Atėję į priešmokyklinę grupę jau 53,8% (42) miesto vaikų turėjo susiformavusį šį gebėjimą. Kaime I etape neturinčių šio gebėjimo buvo 10,3% (8), II etape – 2,6% (2). Didžiąjai daliai I etape formavosi ir pažangą padarė nemaža dalis vaikų, nes 65,4% (51) susiformavo šis gebėjimas. Gan sunkiai sekėsi kaimo vaikams *suderinti akies ir rankos veikimą*. 23% vaikų neturėjo šio gebėjimo I etape, 21,8% buvo susiformavęs. Mieste I etape neturinčių gebėjimo nebuvo, formavosi – 39,7% (31), buvo susiformavęs – 60,3% (47). Pavasarį kaime susiformavo 50% (39), mieste – 94,8% (74) vaikų (žr. 4 lent.). Miesto vaikai geba labiau koncentruoti dėmesį, susikaupti į parengiamąją klasę.

Miesto vaikai dauguma atėję iš ikimokyklinės ugdymo įstaigos, todėl ir *laikyti rašymo priemonę* buvo lengviau negu kaimo vaikams. Pavasarį visiems miesto vaikams šis gebėjimas buvo susiformavęs. Tačiau neblogai sekėsi ir kaimo vaikams, nes II etape susiformavęs gebėjimas buvo 92,3% (72) vaikų. Liko tik 7,7% dar pasistengti.

Sunkiausiai kaimo vaikams šioje srityje sekėsi *piešti pagrindinius raidžių elementus*. Šio gebėjimo I etape neturėjo 55,1% (43) kaimo priešmokyklinukų ir 7,7% (6) miesto. Nemaža dalis kaimo vaikų, neturinčių šio gebėjimo buvo ir pavasarį – 27% (21), mieste neliko. Susiformavo kaime – 15,7% (13), mieste – 88,5% (69). Raidžių elementų piešimas reikalauja iš vaiko ne tik gebėjimo akimis sekti rankos judesius, gero akies ir rankos veikimo suderinamumo, gebėjimo taisyklingai laikyti rašymo priemonę, bet ir susikaupimo.

Tokį skirtumą gali įtakoti esamos nepakankamos sąlygos raštingumui ugdyti. Miesto priešmokyklinukų grupėse naudojamos pratybų knygelės, skirtos rankos lavinimui. Kaimo priešmokyklinukai dėl prastesnės materialinės padėties (žr. 10 pav.) naudoja pratybų knygeles, kurios nėra patvirtintos SMM. Dar įtakos turi ir ikimokyklinių įstaigų lankymas. Nors darželyje nesiekama išmokyti vaikus rašyti, jie tam tik rengiami, tačiau vaikai pratinami taisyklingai laikyti pieštuką, kreidelę, teptuką, atlikti ritmiškus, dinamiškus judesius. Pasirošimas rašyti prasideda aplinkoje, auga į erdvinį suvokimą, krypsta į popieriaus lapą, linijų pasaulį, pačios plaštakos tobulėjimą.

Rūpinimasis savo sveikata. Miesto priešmokyklinukai, ypač tie, kurie lankę darželį, *dauguma geba saugiai elgtis namų ar darželio grupės aplinkoje*. Tai matome iš tyrimo duomenų (žr. 5 lent.) I etape 1 miesto vaikas neturėjo šio gebėjimo, 69,2% (54) - formavosi, 29,5% (23) buvo susiformavęs. Kaime – 21,8% (17) formavosi, 10,3% (8) - susiformavęs, 68% (53) - formavosi. II etape mieste – 88,5% (69) susiformavęs gebėjimas, kaime – 28,2% (22). Didžiąjai daliai kaime formuojasi šis gebėjimas.

35% (27) miesto ir 30,7% (24) kaimo vaikų, rugsėjo mėnesį sugebėjo paaiškinti, *kodėl pačiam draudžiama junginėti elektros ar dujinius prietaisus, imti degtukus, aštrius daiktus*. Kaime – 25,6% (20) vaikų neturėjo šio gebėjimo, mieste – 2,6% (2). Tačiau II etape rezultatai pagerėjo. Susiformavo šis gebėjimas mieste – 88,5% (69), kaimo – 48,7% (38) vaikų.

Šias žinias vaikai paprastai įgyja šeimose. Tokie rezultatai leidžia manyti, kad kaime tėvai nepakankamai dėmesio skiria pokalbiams apie vaiko saugumą. Reikėtų daugiau laiko skirti bendravimui su vaiku. 5 paveiksle matome, kiek laiko skiria miesto ir kaimo tėvai bendravimui su vaiku. To laiko, kurį skiria tėvai vaikams, yra per mažai, o ypač kaime.

Suprasti, kada jaučiasi blogai, ar yra pavargę ir pasakyti apie tai kitiems, sunkiai sekasi kaimo vaikams. I etape šis gebėjimas susiformavęs 18% (14) kaimo vaikų, miesto – 32% (25), nesusiformavęs miesto – 14,1% (11), kaimo – 11,5% (9). II etape padėtis gerėja, kaime susiformavęs gebėjimas 47,4% (37), mieste – 88,5% (69) vaikų. Nesusiformavę lieka tik kaime – 3,8% (3). Sunku priešmokyklinio amžiaus vaikams suprasti savo fizinės būklės pokyčius (žr. 4 lent.), sudėtinga žodžiais apibūdinti savo savijautą, o tuo labiau apie tai pasakyti kitiems.

I etape negalėjo *pasakyti vieną ar kelias priežastis dėl ko žmonės serga* kaimo – 2,6% (2), miesto – 11,5% (9) vaikų; Susiformavęs gebėjimas buvo mieste – 57,7% (45), kaime – 46,2% (36) vaikų. II etape neturinčių šio gebėjimo nebuvo, susiformavęs kaime – 71,8% (56), mieste – 94,8% (74) vaikų. Tokia pažanga leidžia daryti prielaidą, jog tokius rezultatus lėmė kryptingas kompetencijos plėtojimas.

Pasako kelis maisto produktus, kuriuos sveika valgyti, ir kelis, kuriuos reikia riboti I etape miesto – 56,4% (44), kaimo tik 5,1 (4) vaikų. Nesusiformavęs gebėjimas kaime ir mieste panašus (žr. 4 lent.). Pavasarį susiformavęs gebėjimas kaime – 60,3% (47), mieste – 91% (71) respondentų. Priešmokyklinukai grupėje atlieka įvairius stebėjimus ir tyrimus. Mokytojas, pateikdamas klausimus, sukuria probleminę situaciją, kuri vaikus skatina klausti, stebėti, tyrinėti. Priešmokyklinukui ypač didelę reikšmę turi jo pojūčiai, emocijos. Jis eina į nepažįstamą aplinką, mato paveikslėlius, plakatus. Mokytojos aiškina, kas ten pavaizduota, kalbasi apie tai su vaikais.

Domėjimasis savo kūnu. Pažinti save, savo kūną, jo judėjimo principus padeda judesiai ir veiksmai. Tyrinėdami save vaikai pastebi, kuri dalis juda, susipažįsta su kūno dalių paskirtimi ir funkcijomis. Kad *žaisdami, judėdami tyrinėja savo kūną*, I etape kaime nebuvo užfiksuota nė vieno susiformavusį gebėjimą turinčio vaiko, mieste 35% (27) jau turėjo susiformavusį šį gebėjimą. Net 52,5% (41) kaimo priešmokyklinukų neturėjo šio

gebėjimo. Tačiau II etape kaime formuojasi net 70,5% (55). Susiformavęs gebėjimas mieste – 91% (71), kaime – 21,8% (17).

Labai didelis skirtumas tarp kaimo ir miesto vaikų šioje srityje. Šį skirtumą gali įtakoti nebuvimas tinkamų sąlygų fizinei veiklai kaimo vaikams.

Žino, kad kūne plaka širdis, teka kraujas, virškinamas maistas, I etape mieste – 60,3% (47), kaime – 3,8 (3) vaikų. Neturi šio gebėjimo kaime – 28,2% (22), mieste – 5,1% (4). II etape susiformavęs gebėjimas mieste – 96,1% (75), kaime – 44,8% (35) vaikų (žr. 4 lent.).

Didelį skirtumą tarp kaimo ir miesto vaikų gali įtakoti ikimokyklinės įstaigos nelankymas kaimo vaikų prieš atėjimą į priešmokyklinę ugdymo grupę. Nes dalį šių žinių, kad krūtinėje plaka širdis, maistas virškinamas skrandyje ir kt., vaikai įgyja sportuodami: stebi širdies plakimą, padažnėjusį kvėpavimą ir kt.

Asmens higienos laikymasis. Asmens higienos įpročiai ir įgūdžiai svarbūs vaiko sveikatos saugojimui ir stiprinimui. *Prausiasi su muilu, patys sausiai šluostosi rankšluosčiu* I etape miesto – 82,1% (64), kaimo – 18% (14) vaikų, II etape susiformavęs gebėjimas visų 100% (78) miesto vaikų ir 48,7% (38) kaimo.

Asmens higienos įpročiai turėtų būti nuo mažų dienų ugdomi vaikuose. Miesto vaikai, kurie lankė ikimokyklines ugdymo įstaigas, ten pratinami valyti dantukus, prausyklose prausti ir šluostyti, todėl atėję į priešmokyklinę grupę dauguma ši gebėjimą jau turi. *Savarankiškai ar priminus valosi dantis* I etape kaimo – 14,1% (11), miesto – 73,1% (57) vaikai. 68% (53) kaimo vaikams šis gebėjimas formuojasi. II etape 97,4% (76) miesto, 53,8% (42) kaimo vaikų susiformavęs gebėjimas.

Miesto ugdymo įstaigose tarp vaikų higienos priemonių yra dantų pasta ir šepetėlis. Vaikams yra primenama po pusryčių išsivalyti dantukus. Kaimo priešmokyklinėse grupėse to nėra.

Lygindami sveikatos kompetencijos kiekvienos srities % rezultatus, galime daryti išvadą, kad kaimo vaikai į priešmokyklinio ugdymo grupę ateina žymiai žemesnės kompetencijos negu miesto vaikai (žr. 4 lent.). I etape kiekvienoje srityje matome didelius skirtumus tarp miesto ir kaimo vaikų, neturinčių gebėjimų. Didžiausias skirtumas šioje kompetencijoje tarp miesto ir kaimo vaikų ketvirtoje srityje, t.t. domėjimosi savo kūnu. Kaime I etape į mokyklą atėjo 29,49% daugiau vaikų neturinčių šio gebėjimo. (mieste gebėjimo neturėjo 10,89%, kaime - 40,38%) Didelis skirtumas yra ir antroje srityje, t.y. fizinės skaitymo ir rašymo prielaidos. I etape šioje srityje gebėjimų neturėjo kaime - 24,36%, mieste – 2,25% vaikų. Taip pat didelis skirtumas yra ir pirmoje – judesių raidos srityje. Kaime – 19,87%, mieste – 1,6% neturinčių šio gebėjimo. Tačiau galima pasidžiaugti tuo, kad kaime daugeliui vaikų formuojasi ši kompetencija. Kaip matome, (žr.4 lent.) II

etape neturinčių visiškai gebėjimų visose sveikatos saugojimo kompetencijos srityse, yra nedaug vaikų.

Daugumai susiformavo gebėjimai arba perėjo į formavimosi lygį. Tačiau skirtumų ir pavasarį tarp kaimo ir miesto vaikų nepavyko išvengti. Skirtumai gan dideli. Didžiausias skirtumas, kaip ir I etape, yra domėjimosi savo kūnu srityje. Kaime susiformavęs gebėjimas 33,33% vaikų, mieste - 93,59% (žr. 5 lent.). Antroje vietoje pagal didžiausią skirtumą yra asmens higienos laikymosi srityje. Kaime – 51,28%, mieste - 98,72% vaikų, kurių gebėjimas susiformavęs. Kitose srityse skirtumai kiek mažesni, tačiau dauguma kaimo vaikų formavimosi etape (žr. 5 lent.)

Sveikatos saugojimo kompetencijos gebėjimai (%) (n=156)

5 lentelė

Sritis	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
1. Judesių raida.	K	19,87	64,42	15,71	3,85	38,14	58,01
	M	1,6	52,88	45,52	0	9,93	90,07
2. Fizinės skaitymo ir rašymo prielaidos.	K	24,36	54,8	20,84	8,66	35,26	56,08
	M	2,25	46,15	51,60	0	4,17	95,83
3. Rūpinimasis savo sveikata.	K	16,41	61,54	22,05	3,85	44,87	51,28
	M	9,74	48,21	42,05	0	11,03	88,97
4.Domėjimasis savo kūnu.	K	40,38	57,7	1,92	7,69	58,97	33,33
	M	10,89	41,67	47,44	1,28	5,13	93,59
5. Asmens higienos laikymasis.	K	16,67	67,30	16,03	3,21	45,51	51,28
	M	1,92	20,52	77,56	0	1,28	98,72

Galima daryti prielaidą, kad kaimo priešmokyklinukų sveikatos saugojimo kompetencijos lygį įtakojo įvairios nepalankios aplinkybės šeimoje: mažas dėmesys vaikui, trumpas bendravimo laikas ir ypač ugdymo pobūdis iki pradėdant lankyti priešmokyklinio ugdymo grupę. Miesto vaikai į priešmokyklinines grupes ateina iš ikimokyklinių grupių, kur mokytojai didelį dėmesį skiria fizinės sveikatos sergėjimui ir stiprinimui. Jie koreguoja vaiko fizinį vystymąsi, saugo regėjimą.

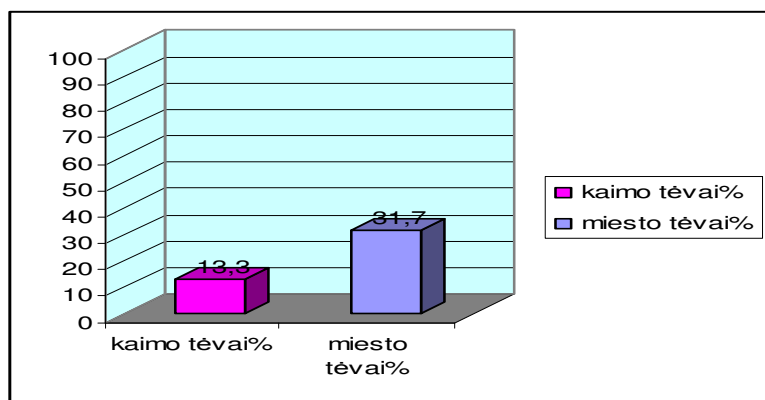
Iš tyrimo matyti, kad miesto vaikai į priešmokyklinio ugdymo grupę ateina su žymiai aukštesniais gebėjimais nei kaimo vaikai. (žr. 6 lent.) Bendras % sveikatos saugojimo kompetencijos vidurkis, kurie I etape neturėjo gebėjimų kaime – 21,9%, mieste – 5,28%. Kaip matyti 6 lentelėje, didelis procentas vaikų, kuriems ši kompetencija formuojasi I etape. Ir jau neturinčių gebėjimų II etape mieste lieka tik 0,15%, kaime – 5,35% vaikų. Susiformuoja sveikatos saugojimo kompetencija kaime - 51,88%, mieste – 92,53% vaikų.

Sveikatos saugojimo kompetencijos gebėjimų bendras vidurkis (%) (n=156) 6 lentelė

Kompetencija	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
2. Sveikatos saugojimo.	Kaime %	21,9	60,86	17,19	5,35	42,76	51,88
	Mieste %	5,28	44,8	49,92	0,15	7,32	92,53

Menkus sveikatos saugojimo kompetencijos pasiekimus kaime, gali lemti nepakankamas ir tėvų, ir pedagogų požiūris į vaiko sveikatos saugojimo ir stiprinimo įgūdžių formavimą. Kaip matyti iš tėvų apklausos (žr. 11 pav.), 13,3% kaimo tėvų ši kompetencija yra svarbi, o miesto – 31,7%. Sveikas, pakankamai fiziškai gerai išsivystęs vaikas yra darbingas. Jis pajėgus atlikti daugelį užduočių, susijusių su judesių korekcija, rankų, bei pirštų motorika.

Priešmokyklinių klasių mokytojų tikslas, mokyti vaikus tausoti savo sveikatą, nes sveikata yra viso gyvenimo pamatas.

11pav. Sveikatos saugojimo kompetencijos svarba tėvams (n=120)

2.3. Komunikavimo kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė

Komunikavimo kompetencija - tai gebėjimas suvokti kalbos prasmes ir ją vartoti. Ši kompetencija reiškiasi visose vaiko gyvenimo srityse. Geras kalbos mokėjimas, gebėjimas ja bendrauti, reikšti savo mintis, jausmus, patyrimus, išgirdimas ir supratimas, kas ir kaip sakoma, rašymo ir skaitymo pradmenys yra neabejotinai svarbūs vaikui, besiruošiančiam lankyti mokyklą.

Iš 7 lentelėje pateiktų duomenų matyti kiek kaimo ir miesto vaikų rugsėjo mėnesį neturėjo komunikavimo kompetencijos, kokie gebėjimai formavosi ir kokiam skaičiui buvo jau susiformavę. Taip pat matome koks pasikeitimas antrame etape, kokie skirtumai išryškėjo tarp miesto ir kaimo priešmokyklinukų.

Komunikavimo kompetencijos pasiekimai (%) (n=156)
7 lentelė

Pasiekimai		Ruduo						Pavasaris					
		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiformavęs gebėjimas		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiformavęs gebėjimas	
		M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
1. Bendravimas ir saviraiška.	1.1 Noriai bendrauja su draugais ir suaugusiais.	-	6,4	39,7	48,7	60,3	44,8	-	-	5,1	23	94,8	77
	1.2 Geba pasakoti savo paties patirtus, matytus įvykius.	-	30,7	44,8	62,8	55,1	6,4	-	5,1	9	68	91	27
	1.3 Geba pasekti girdėtą ar matytą per televiziją pasaką.	7,7	36	44,8	57,7	47,4	6,4	1,3	12,8	10,3	73	88,5	14,1
	1.4 Geba derinti žodžius sakinyje (nepainioja laiku, skaičių, giminių).	3,8	7,7	43,5	74,4	52,5	18	-	1,3	14,1	36	85,8	62,8
	1.5 Kalbėdamas vartoja būdvardžius, įvardžius, jungtukus,rieveksmius.	10,3	43,5	52,5	51,3	37,2	5,1	2,6	15,4	18	51,3	79,5	33,4
2. Domėjimasis skaitymu ir rašymu.	2.1 Domisi spausdintu žodžiu, rašto ženklais.	6,4	36	35	57,7	59	6,4	-	20,5	10,3	69,2	89,7	10,3
	2.2 Suvokia, atpažįsta, gali pavadinti ir parašyti kelias raides.	7,7	66,6	30,7	19,2	61,5	14,1	-	23	9	50	91	27
	2.3 Perskaito savo vardą ar kitus jam reikšmingus žodžius.	11,5	68	36	21,8	52,5	10,3	-	25,6	14,1	43,5	85,8	30,7
	2.4 Bando pats kopijuoti, rašyti žodžius.	8,9	24,4	39,7	62,8	51,3	12,8	-	7,7	15,4	68	84,6	24,4
	2.5 Turi elementarų suvokimą, kad žodyje garsas eina po garso, raidė po raidės.	55,1	80,7	30,7	14,1	14,1	5,1	21,8	74,4	57,7	18	20,5	7,7
3. Domėjimasis knyga ir estetinės nuostatos pradmenys.	3.1 Domisi knygomis, mėgsta jas vartyti.	2,6	14,1	68	62,8	29,5	23	-	6,4	5,1	57,7	94,8	36
	3.2 Mėgsta klausytis skaitomos knygos.	5,1	9	24,4	60,3	70,5	30,7	-	2,6	7,7	39,7	92,3	57,7
	3.3 Elementariai išlavintas kalbos jausmas: jaučia teksto nuotaiką, junta kalbos vaizdingumą, ritmą.	10,3	56,4	73	30,7	15,7	12,8	-	18	24,4	46,2	75,6	36
	3.4 Turi mėgstamus autorius, kūrinius, žurnaliukus, televizijos laidas; geba argumentuoti savo pasirinkimą.	9	70,5	51,3	29,5	39,7	-	1,3	38,5	15,4	56,4	83,3	5,1
Viso		9,9	39,29	43,86	46,7	46,25	14,01	1,92	17,95	15,38	50	82,7	32,05

Pastaba: M – mieste ugdomi priešmokyklinukai. K – kaime ugdomi priešmokyklinukai.

Bendravimas ir saviraiška. Dauguma priešmokyklinukų pagal savo galimybes noriai bendrauja su savo aplinkos žmonėmis. Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, *noriai bendrauja su*

draugais ir suaugusiais I etape miesto – 60,3% (47), kaimo – 44,8% (35) vaikų, miesto – 39,7% 31 priešmokyklinukų šis gebėjimas dar formuojasi, neturinčių šio gebėjimo nėra, o kaime I etape buvo 6,4% (5) vaikų, neturinčių šio gebėjimo. Tačiau pavasarį neturinčių noro bendrauti su draugais ir suaugusiais nebuvo. Susiformavo šis gebėjimas mieste – 91% (71), kaime – 77% (60) vaikų. Kaip matome, šie rezultatai pavasarį stipriai pagerėjo. Bendravimas vaikams su suaugusiais ir bendraamžiais labai reikšmingas. Klausydamasis suaugusių kalbos ir pats kalbėdamas kartu, vaikas perima gimtosios kalbos modelį. Bendravimas su kitais panašaus amžiaus tarpsnio vaikais priešmokyklinukui ypač svarbus – tai lygiaverčių partnerių, bandančių daryti įtaką vienas kitam, ryšiai. Bendraudamas su draugais, vaikas mokosi įvairių socializacijai svarbių elgesio būdų.

55,1% (43) miesto vaikų rugsėjo mėnesį gebėjo *pasakoti savo paties patirtus įspūdžius, matytus įvykius*. Nebuvo nei vieno miesto priešmokyklinuko neturinčio šio gebėjimo, o kaime buvo 30,7% (24) neturintys šio gebėjimo, 62,8% (49) - formuojasi ir tik 6,4% (5) - susiformavęs. Tačiau II etape rezultatai pagerėjo, mieste – 91% (71) susiformavęs gebėjimas, kaime – 68% (53), kuriems formuojasi ir 27% (21) – susiformavęs gebėjimas. Kaip matome iš rezultatų, (žr. 7 lent.) kaimo vaikams labai sunkiai sekėsi pasakoti patirtus įspūdžius, įvykius ar išgyvenimus. Suprantama, kad vienerių metų neužtenka iš negebančio pasakoti vaiko padaryti pasakorių. Tačiau dedant visas pastangas rezultatų galima pasiekti gana neblogų. Priešmokyklinėje grupėje vaiko kalbos ugdymas – tai ne specialiai tam tikra pamokėlė, o ištisas į vieną dienos veiklą integruotas procesas, kurio pagrindinis tikslas – skatinti vaiką bendrauti su bendraamžiais ir kitais žmonėmis, pratinti kalbėti taisyklingai, ugdyti gebėjimus pasakoti, perteikti nuotaikas, patirtus įspūdžius, išreikšti savo nuomonę. Glaudžiai kalbos ugdymas susijęs su vaikų menine veikla, tautosaka, literatūros kūrinių, pasaulio pažinimu, sportu. Pats vaikas turi biologinius kalbos pagrindus, geba mėgdžioti, turi kalbinę intuiciją. Jam dera padėti, o ne perdėtai vadovauti, reglamentuoti, įrėminti jo kalbą. Mažo žmogaus kalbą tiesiogiai veikia socialinė, kultūrinė patirtis. Kuo aplinka palankesnė, tuo geresnės sąlygos vaiko kalbos raidai. Bendraudami su vaikais, turėtume kalbėti aiškiai, taisyklingai, raiškiai, pilnais sakiniais, vartoti tokius žodžius, kurie ugdytų vaikų interesus.

Taip pat kaime labai mažai vaikų, *gebančių pasakoti girdėtą ar matytą per televiziją pasaką*, tik 6,4% (5) vaikų I etape susiformavęs gebėjimas, mieste – 47,4% (37). Neturinčių šio gebėjimo kaime – 36% (28), mieste – 7,7% (6), tačiau dideliame procentui vaikų šis gebėjimas formuojasi I ir II etapuose. Pavasarį susiformavęs gebėjimas mieste - 88,5 (69), kaime – 14,1% (11) vaikų. Tokiam skirtumui turi didelę įtaką socialinės - kultūrinės priežastys. Tėvai dabar mažai seka vaikams pasakų, skaito eilėraščių ir kt. Miesto vaikai,

kurie lankė ikimokyklinės įstaigas, turėjo galimybę išgirsti pedagogų skaitomų pasakų, eilėraščių, dainuojamų lopšinių, klausytis įrašų, matyti spektaklių ir kt. Nors vaikams sunkiai sekasi pasakoti pasakas, televizijos laidas, tačiau didelių problemų *derinant žodžius sakinyje*, jiems nekyla. Iš apklaustųjų galima daryti prielaidą, kad kaimo ir miesto vaikų tėvai – lietuviai, be to, kalba, išgirsta per valstybinę televiziją, yra teisinga. Žinoma, kaip matyti 7 lentelėje, skirtumas tarp miesto ir kaimo vaikų yra, tačiau mažesnis nei kitose srityse. Formuojasi šis gebėjimas I etape net 74,4% (58) kaimo vaikų. Pavasarį susiformavęs 85,8% (67) miesto ir 62,8% 49 kaimo vaikų. Kuo tobulesni šnekėjimo įgūdžiai, tuo palankesnės prielaidos mokytis skaitymo bei rašymo. Ugdytojas turėtų taisyti vaikų sakinę kalbą

Kur kas sunkiau sekasi *kalbant vartoti būdvardžius, įvardžius, jungtukus,rieveiksmius*. (žr. 7 lent.) 43,5% (34) kaimo priešmokyklinukų šio gebėjimo I etape neturėjo, miesto – 10,3% (8), daugeliui vaikų formavosi. Pavasarį neturinčių šio gebėjimo, mieste liko – 2,6% (2), kaime – 15,4% (12), susiformavo kaime – 33,4% (26), mieste – 79,5% (62). Tokie rezultatai rodo, kad kaimo vaikų kalba žymiai skurdesnė negu miesto vaikų. Vaikų žodynas turtinamas dvejopai: 1) Svarbu, kad priešmokyklinukai galėtų pavadinti kasdienės aplinkos, įprastus daiktus; 2) Siekiama, kad jie daug naujo ir įvairaus pamatytų, išgirstų suprastų, pavadintų.

Domėjimasis skaitymu ir rašymu. Dauguma miesto priešmokyklinukų ne tik *domisi spausdintu žodžiu, rašto ženklais*, jie turėjo šį gebėjimą jau tyrimo etape t.y. 59% (46) vaikų, ir tik 6,4% (5) neturėjo (žr. 7 lent.). Priešingai negu miesto vaikai, kaime I etape šį gebėjimą turėjo – 6,4% (5), neturėjo – 36% (28), formavosi - 36% (28). II etape matosi pažanga ypač mieste. 89,7% (70) mokinių šis gebėjimas buvo susiformavęs, o kaime – 10,3% (8). Net 69,2% (54) kaimo vaikų formuojasi gebėjimas domėtis spausdintu žodžiu, rašto ženklais. Galima daryti išvadą, kad miesto vaikai lankę ikimokyklinę įstaigą gavo nemažai žinių. Ten įgytos žinios padarė didelį poveikį vaikams ir jie pradėjo domėtis rašytine kalba, juos supo turtinga ugdymo(si) aplinka. Šito pasakyti apie kaimo vaikus, kurie buvo ugdyti namuose, negalėtume.

66,6% (52) kaimo vaikų negalėjo rugsėjo mėnesį *suvokti, atpažinti, negalėjo pavadinti ir parašyti keletą raidžių*. Tačiau 59% (46) miesto vaikų tai gebėjo padaryti visai nesunkiai. II etape net 91% (71) miesto priešmokyklinukų turėjo susiformavusį šį gebėjimą, o kaime tik – 27% (21). 23% (18) vaikų kaime neturėjo, 50% (39) formavosi gebėjimas. Vaikų gebėjimo pažinti, pavadinti ir parašyti raides formavimąsi galėjo įtakoti ir tėvų pastangos rengiant vaiką mokyklai. Dar išlikęs požiūris, kad vaikas turi mokėti rašyti, skaityti ir

skaičiuoti. Tokie rezultatai leidžia manyti, kad didžioji dauguma kaimo tėvų, vaikų mokyklai nerengė.

Tik 10,3% (8) kaimo vaikų rugsėjo mėnesį pavyko *perskaityti savo vardą ar kitus jam reikšmingus žodžius*. 68% (53) priešmokyklinukų neturėjo šio gebėjimo (žr. 7 lent.). Mieste tai galėjo padaryti 52,5% (41) priešmokyklinukų ir 36% (28) gebėjimas formavosi, 11,5% (9) neturėjo gebėjimo. II etape 85,8% (67) miesto vaikų susiformavęs gebėjimas, 14,1% (11) - formuojasi. Kaime – 25,6% (20) neturi, 30,7% (24) - susiformavęs, likusiems 50% (39) gebėjimas formuojasi. Jeigu vaikai nesugeba atpažinti, pavadinti raidžių, aišku, ir skaityti turėtų būti sunku. Tačiau tokio amžiaus vaikams labai patinka mėgdžioti ir kopijuoti. Tai patvirtina kito gebėjimo rezultatai. 62,8% (49) kaimo vaikų I etape formavosi *bandymo patiems kopijuoti, rašyti žodžius*, gebėjimas. 12,8% (10) tai darė gan lengvai. Miesto vaikams I etape sekėsi dar geriau. Net 51,3% (40) vaikų šį gebėjimą jau turėjo, 39,7% (31) dar formavosi. II etape kaimo vaikai pasistūmėjo šiek tiek pirmyn (žr. 7 lent.). 24,4% (19) - susiformavęs gebėjimas, 68% (53) - formuojasi. Mieste neliko neturinčių gebėjimo, 85,8% (67) - susiformavo.

Turi elementarų suvokimą, kad žodyje garsas eina po garso, raidė po raidės I etape turėjo 5,1% (4) kaimo ir 14,1% (11) miesto priešmokyklinukų. 80,7% (63) - kaimo ir 55,1% (43) - miesto visiškai neturėjo gebėjimo. Tačiau pavasarį miesto vaikai padarė didelę pažangą. 57,7% (45) - formuojasi, 20,5% (16) - susiformavęs gebėjimas. Kaime rezultatai žymiai prastesni. 74,4% (58) priešmokyklinukų šio gebėjimo neturėjo ir pavasarį, 7,7% (6) - susiformavo, 18% (14) - formuojasi. Kaip matome, šioje srityje kaimo vaikai labai atsilieka nuo miesto. Vaikai turėtų būti skatinami domėtis žodžių sudėtimi, įvairiais žodžių sudarymo būdais. Išmokus taisyklingai tarti garsus, išlavinus foneminę klausą bei suformavus žodžių foneminės analizės įgūdžius, vaikai neblogai išmoksta skaityti ir rašyti, remdamiesi foneminiu pagrindu.

Skaitymas ir rašymas susiję tarpusavyje ir pagrįsti bendravimo – kalbėjimo, klausymo, pasakojimo kūrimo, dainavimo, piešimo įgūdžiais, todėl negalima sutelkti dėmesio ties viena sritimi.

Domėjimasis knyga ir estetiškos nuostatos pradmenys. I etape 62,8% (49) – kaimo ir 68% (53) – miesto vaikų formuojasi, *domėjimosi knygomis, jų vartymu*, gebėjimas. 29,5% (23) miesto ir 23% (18) kaimo vaikų šis gebėjimas susiformavęs. II etape didelę pažangą padarė miesto vaikai. Net 94,8% (74) šis gebėjimas susiformavęs, o kaime tik 36% (28). 6,4% (5) vaikų kaime gebėjimo neturi ir pavasarį, daugumai formuojasi (žr.7 lent.).

Mėgsta klausytis skaitomos knygos I etape 70,5% (55) miesto ir 30,7% (24) kaimo vaikų. Šiems vaikams patinka klausytis skaitomų kūrinių, aktyviai klausinėja. 24,4% (19)

– miesto ir 60,3% (47) – kaimo vaikų gebėjimas dar tik formuojasi. Šie vaikai sunkiau susikaupia, trumpiau sugeba išlaikyti dėmesį, blaškosi. II etape net 92,3% (72) miesto vaikų susiformavęs gebėjimas, kaimo – 57,7% (45). 2,6% (2) kaimo priešmokyklinukų neturi gebėjimo ir 39,7% (31) – formuojasi.

Elementariai išlavintas kalbos jausmas: jaučia teksto nuotaiką, junta kalbos vaizdingumą, ritmą rugsėjo mėnesį 15,7% (13) miesto ir 12,8% (10) kaimo priešmokyklinukų. Net 56,4% (44) kaimo vaikų negalėjo nusakyti perskaityto teksto nuotaikos, nepareiškė savo nuomonės. 73,1% (57) miesto priešmokyklinukų dar formuojasi gebėjimas. Jiems nesunku buvo nusakyti kūrinėlio nuotaiką, tačiau sunkiau sekėsi išskirti vaizdingus posakius, žodžius. Tačiau pavasarį didelę pažangą padaro ir kaimo, ir miesto vaikai (žr. 7 lent.). Žinoma, kaime rezultatai prastesni (nėra gebėjimo – 18%, formuojasi – 46,2%, susiformavęs – 36%), tačiau pažanga yra. Mieste – 75,6% (59) susiformavęs ir 24,4% (19) liko formuotis.

I etape mieste buvo 39,7% (31) priešmokyklinukų, *turinčių mėgstamus autorius, kūrinėlius, žurnaliukus, televizijos laidas; gebantis argumentuoti savo pasirinkimą*, kaime nebuvo nei vieno. 51,3% (40) miesto vaikų formavosi. 70,5% (55) kaimo priešmokyklinukų neturėjo šio gebėjimo, 29,5% (23) – formavosi. II etape kaime atsirado tik 5,1% (4) vaikų, kurie įsigijo mėgstamiausias knygeles ar kitus spaudinius ir gebėjo argumentuoti. Tačiau net 56,4% (44) šis gebėjimas formuojasi. Mieste – 83,3% (65) - susiformavęs, 15,4% (12) – formuojasi, 1,3% (1) – neturi gebėjimo.

Darome prielaidą, kad kaimo vaikai neturi galimybės įsigyti knygelių, nes jų tėvelių pajamos daug mažesnės negu miesto vaikų (žr. 10 pav.).

Priešmokyklinėse grupėse nesiekama išmokyti vaikus skaityti, rašyti. Vykdomas pasirengimo etapas, kuris labai reikšmingas, lavinant mąstymą. Be to, vaikai skatinami sukaupti dėmesį, drausminti save, ugdomas tvarkingumas, kruopštumas. Žadinamas vaikų noras išmokti skaityti ir rašyti, lavinama kalba, vaizduotė, ugdomas poreikis klausytis skaitomo teksto, patiems kurti. Suteikiama galimybė klausyti įvairių tekstų, skatinamas rašto imitavimas, bendravimas grafiniu būdu – emocijų perteikimas piešiniais, ženklais. Lavinamas girdimasis ir regimasis suvokimas, skirtumų ir panašumų radimas, lavinamas pirštų, riešo lankstumas, akių judesiai. Formuojamas ryšys tarp grafinio simbolio ir garso, žodžio pastebėjimas ir atpažinimas. Raidžių pažinimas, garso išskyrimas žodyje, skaitymo ir rašymo krypties suvokimas, formuojama skaitymo ir rašymo motyvacija.

Skaityti ir rašyti vaikai nepradeda taip natūraliai, kaip, pvz.: kalbėti, todėl siekiama netiesioginiais būdais skatinti vaikų poreikį skaityti ir rašyti. Pabrėžiama, kad kiekvieno

ugdyminio mokymosi skaityti ir rašyti poreikis, tempas ir trukmė yra skirtingi. Tad šie įgūdžiai formuojasi individualiai.

8 lentelėje matome komunikavimo kompetencijos kiekvienos srities gebėjimų išraiškas procentais. Galime atlikti pasiekimų lyginamąją analizę. I etape žemiausi gebėjimai komunikavimo kompetencijos, domėjimosi skaitymu ir rašymu, srityje. Rugsėjo mėnesį kaime gebėjimų neturėjo 55,12%, mieste – 17,94% vaikų.). Nemažam procentui vaikų ši kompetencija formuojasi tiek I, tiek II etapuose. Pavasarį didžiausias skirtumas tarp kaimo ir miesto vaikų antroje srityje (žr.8 lent.). Miesto vaikams geriausiai sekėsi pirmoje komunikavimo kompetencijos srityje: II etape 87,95% buvo susiformavęs gebėjimas. Toje srityje geriausiai sekėsi ir kaimo vaikams. Bendravimo ir saviraiškos gebėjimai susiformavo 42,83% priešmokyklinukų. Blogiausi rezultatai, domėjimosi skaitymu ir rašymu, srityje. Susiformavo kaime – 20%, mieste – 74,37% vaikų.

Komunikavimo kompetencijos gebėjimai (%) (n=156)

8 lentelė

Sritis	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
1.Bendravimas ir saviraiška.	K	24,87	58,97	16,16	6,92	50,25	42,83
	M	4,35	45,13	50,52	0,77	12,28	87,95
2.Domėjimasis skaitymu ir rašymu.	K	55,12	35,14	9,74	30,25	49,75	20
	M	17,94	34,36	47,71	4,36	21,28	74,37
3.Domėjimasis knyga ir estetiškos nuostatos pradmenys.	K	37,5	45,84	16,66	16,35	50	33,65
	M	7,05	54,17	39,10	0,32	13,14	86,54

9 lentelėje matome, kokių dideliu skirtumu I etape miesto vaikai lenkia kaimo vaikus: 9,9% - miesto, 39,29% kaimo vaikų neturi gebėjimų. Panašiai kaime - 46,7% ir mieste – 43,86% formuojasi gebėjimai. Kaip matome ir II etape (žr. 9 lent.) skirtumas tarp kaimo ir miesto priešmokyklinukų išlieka didelis. Mieste susiformuoja pavasarį – 82,7% vaikų, o kaime – 32,05%.

Komunikavimo kompetencijos gebėjimų bendras vidurkis (%) (n=156)

9 lentelė

Kompetencija	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
3.Komunikavimo	Kaime	39,29	46,7	14,01	17,95	50	32,05
	Mieste	9,9	43,86	46,25	1,92	15,38	82,7

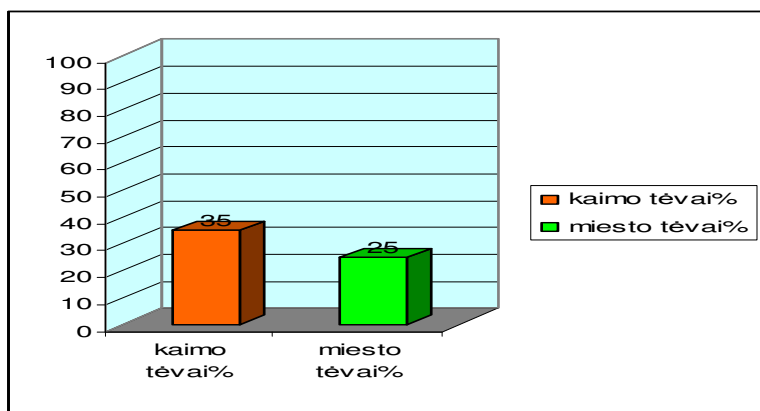
Komunikavimo gebėjimų lygį gali lemti įvairios priežastys. Galima spėti, kad viena pagrindinių priežasčių ta, kad kaimo priešmokyklinukai ikimokykliniais metais buvo ugdyti namuose, t.y. nelankė ikimokyklinės ugdymo įstaigos. Taip pat viena iš priežasčių – tėvų

išsilavinimas. Tikėtina, kad kuo aukštesnis tėvų išsilavinimas, tuo turtingesnė kalbinė aplinka namuose. Išsilavinę žmonės domisi knygomis, jas skaito, kaupia savo vaikams. Juk vaikų modelis yra tėvai. Jeigu vaikai mato kaip tėvai domisi knygomis, jas skaito, patraukia ir jų dėmesį.

Daug įtakos turi ir bendravimas su vaiku (žr. 5 pav.). Komunikavimo kompetencijos lygiui reikšminga ir šeimos materialinė padėtis (žr. 10 pav.). Jeigu šeima stokoja lėšų, tai tokio vaiko aplinkoje nebus gausu knygų, vaikiškų periodinių leidinių.

Iš tėvų apklausos 12 paveiksle matome, kokiam procentui miesto (25%) ir kaimo (35%) tėvų, ši kompetencija yra svarbi.

Kaimo vaikų tėveliams vis dar pagrindinę vietą kompetencijų srityje užima komunikavimas. Jie iš priešmokyklinės grupės mokytojų tikisi gerų skaitymo, rašymo įgūdžių.

12 pav. Komunikavimo kompetencijos svarba tėvams (n=120)

2.4. Pažinimo kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė

Pažinimo kompetencija – tai vaiko domėjimasis viskuo, kas yra aplink, gebėjimas sutelkti dėmesį, suvokti, išiminti, samprotauti, spręsti problemas, kritiškai mąstyti; gebėjimas taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus – stebėjimą, klausinėjimą, eksperimentavimą, modeliavimą, prognozavimą, informacijos paiešką ir kt.

Augantis vaikas domisi jį supančiu pasauliu, išgyvena pažinimo džiaugsmą. Atsiranda vis daugiau pažinimo būdų, nes pasaulį jis suvokia visais pojūčiais.

10 lentelėje matome, jog pažinimo kompetencija susideda iš 3 sričių: 1) Domėjimasis savimi ir artimiausia aplinka; 2) Žmogaus ir gamtos bendrumo pajauta; 3) Gamtos tvariniai ir žmogaus kūrybos produktai; bei vaikų skaičių kaime ir mieste, (žr. 10 lent.) turinčių šių sričių gebėjimus I ir II etapuose.

Pažinimo kompetencijos pasiekimai (%) (n=156)

10 lentelė

Pasiekimai		Ruduo						Pavasaris					
		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiformavęs gebėjimas		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiformavęs gebėjimas	
		M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
1. Domėjimasis savimi ir artimiausia aplinka.	1.1 Klausinėja apie suaugusių gyvenimą, darbus ir kūrybą.	35	56,4	43,5	38,5	21,8	5,1	7,7	20,5	62,8	70,5	29,5	9
	1.2 Geba apibūdinti draugo išvaizdą, vieno ar kelių daiktų išorines savybes.	19,2	46,2	52,5	46,2	28,2	7,7	2,6	14,1	48,7	60,3	48,7	25,6
	1.3 Geba taisyklingai išdėlioti paveikslėlius, vaizduojančius žmogaus, gyvūno ar augalo gyvenimo ciklą.	3,8	59	46,2	33,4	50	7,7	-	33,4	14,1	53,8	85,8	12,8
	1.4 Skiria ir mėgdžioja garsus, pastabus išorės detalėms.	6,4	51,3	56,2	39,7	37,2	9	-	27	47,4	55,1	52,5	18
	1.5 Klausinėja apie gimtojo miesto ar kaimo kasdienybę ir šventes.	39,7	69,2	42,3	25,6	18	5,1	6,4	32	36	60,3	57,7	7,7
	1.6 Stebi, tyrinėja, augalus, gyvūnus, orus ir kt.	2,6	48,7	57,7	39,7	39,7	11,5	-	21,8	9	59	91	19,2
	1.7 Geba žaisti stalo žaidimus, padedančius lyginti, klasifikuoti, informaciją apie aplinką, gamtą.	1,3	24,4	50	68	48,7	7,7	-	14,1	7,7	70,5	92,3	15,4
2. Žmogaus ir gamtos bendrumo pajauta.	2.1 Pasako kelis dalykus, kuo gyvūnai ir augalai naudingi žmogui.	12,8	27	37,2	55,1	50	18	-	7,7	11,5	42,3	88,5	50
	2.2 Geba savarankiškai ar padedamas prižiūrėti augintinį, rodo rūpestingumą, grožisi juo.	5,1	18	50	69,2	44,8	12,8	-	3,8	10,3	77	89,7	19,2
	2.3 Žino, ko reikia saugotis gamtoje (nevalgyti nežinomų uogų, saugotis dyglių ir kt.).	10,3	21,8	60,3	57,7	29,5	20,5	-	7,7	11,5	57,7	88,5	35
	2.4 Žino, jog reikia taupyti vandenį, elektrą, popierių ir kitas gamtos dovanas.	12,8	39,7	44,8	55,1	42,3	5,1	-	14,1	7,7	77	92,3	9
3. Gamtos tvariniai ir žmogaus kūrybos produktai.	3.1 Skiria keletą natūralios aplinkos ir žmogaus sukurtų daiktų.	15,4	15,4	57,7	61,5	27	23	3,8	5,1	42,3	52,5	53,8	42,3
	3.2 Geba paaiškinti maisto ruošimo, sodo ir buities darbų atlikimo būdus.	7,7	24,4	50	60,3	42,3	15,4	-	7,7	14,1	55,1	85,8	37,2
	3.3 Įsitraukia į įprastus kasdienius aplinkos gražinimo darbus.	9	47,4	56,4	38,5	35	14,1	-	27	15,4	48,7	84,6	24,4
Viso		12,91	39,19	50,37	49,17	36,72	11,63	1,47	16,85	24,18	59,98	74,36	23,16

Pastaba: M – mieste ugdomi priešmokyklinukai. K – kaime ugdomi priešmokyklinukai.

Domėjimasis savimi ir artimiausia aplinka. Vaiko pažinimui artimiausia yra jo aplinka. Norėdami pažinti jie *klausinėja apie suaugusių gyvenimą, darbus ir kūrybą*. Kaip matome 10 lentelėje, tiek kaimo, tiek miesto vaikai gana pasyvūs. I etape 21,8% (17) miesto ir 5,1% (4) kaimo priešmokyklinukų domėjosi, klausinėjo apie suaugusiųjų gyvenimą, darbus - turi susiformavusį gebėjimą. Didžiąjai daliai vaikų mieste (43,5%) ir kaime (38,5%) – formuojasi. Nesusiformavęs gebėjimas 56,4% (44) kaimo ir 35% (27) miesto priešmokyklinę grupę lankusių vaikų. II etape tiek kaime (70,5%), tiek mieste (62,8%) atsiranda daugiau besidominčių suaugusiųjų gyvenimu. Pavasarį susiformavęs gebėjimas mieste – 29,5% (23), kaime – 9% (7) priešmokyklinukų.

Gana sunkiai sekėsi vaikams *apibūdinti draugo išvaizdą, pasakyti vieno ar kelių daiktų savybes*. I etape to padaryti negalėjo 46,2% (36) kaimo ir 19,2% (15) miesto vaikų. Puikiai apibūdinti draugą ar daiktą pavyko 28,2% (22) miesto, 7,7% (6) kaimo priešmokyklinukų. II etape sekėsi geriau. 48,7% (38) miesto ir 25,6% (20) kaimo vaikų lengvai pasakojo, kaip atrodo jų draugai, vienas ar kitas daiktas. Didžiąjai daliai kaime (60,3%) šis gebėjimas formuojasi.

Teigtume, kad šios srities gebėjimai siejasi su komunikavimo kompetencija. Priešmokyklinukai sunkiai įvardina ir apibūdina save, šioje srityje dar reikia ir lyginti save su kitais, rasti skirtumus.

59% (46) kaimo ir tik 3,8% (3) miesto vaikų I etape nepavyko *taisyklingai išdėlioti paveikslėlius, vaizduojančius žmogaus, gyvūno ar augalo gyvenimo ciklą*. Jiems nepavyko teisingai surikiuoti augalo gyvenimo ciklo paveikslėlių. Geriausiai sekėsi teisingai sudėti žmogaus gyvenimo ciklą. Na, o teisingai atrinko visų trijų serijų paveikslėlių eilę I etape kaime – 7,7% (6), mieste – 50% (39), II etape kaime – 12,8% (10), mieste – 85,8% (67) priešmokyklinukų. Kaip matome 10 lentelėje, mieste vaikai padarė didelę pažangą, tačiau kaime neturinčių šio gebėjimo pavasarį yra 33,4% (26). Galima daryti prielaidą, kad ugdant kaimo vaikus, buvo skiriama per mažai dėmesio aptarimui, analizavimui žmogaus, augalo ar gyvūno gyvenimo linijų, darbų eiliškumui atlikti.

Skiria ir mėgdžioja garsus, pastabūs išorės detalėms I etape buvo 37,2% (29) miesto ir 9% (7) kaimo vaikų. Daug kaimo vaikų (51,3%) neturėjo šio gebėjimo. 56,4% (44) – miesto ir 39,7% (31) – kaimo priešmokyklinukų formavosi gebėjimas. II etape miesto vaikų, neturinčių šio gebėjimo nebuvo, kaime buvo – 27% (21). Tačiau galime pasidžiaugti nors tuo, kad nemažai daliai mieste (47,4%) ir kaime (55,1%) gebėjimas formuojasi. Gal tokius rezultatus lėmė vaikų nesugebėjimas susikaupti, išsiblaškytas, judrumas. Tai sąlygojo tokie judrūs jų nepastabumą išorės detalėms ar garsams.

Labai buvo įdomu sužinoti, ar daug vaikų *klausinėja apie gimtojo miesto ar kaimo kasdienybę ir šventes*. Tačiau pažiūrėję į 10 lentelės duomenis tenka nusivilti. Nes I etape turėjo šį gebėjimą tik 5,1% (4) kaimo ir 18% (14) miesto vaikų. Neturėjo gana daug tiek mieste – 39,7% (31), tiek ir kaime – 69,2% (54) priešmokyklinukų. II etape džiugina miesto (57,7%) vaikų rezultatai, ko negalime pasakyti apie kaimo (7,7%) vaikus.

Labai svarbu ir didelę reikšmę turi vaizdumo priemonės, kurios turėtų būti grupėje, t.y. žemėlapiai, nuotraukos, iškarpos. Reikėtų su vaikais pasivaikščioti po jų gimtąjį kaimą ar miestą, kad kuo daugiau pamatytų ir sužinotų.

Miesto vaikai turi didesnes galimybes pamatyti kažką naujo, neįprasto. Jie dalijasi išpūdžiais apie savaitgalių praleidimą su tėvais ar seneliais.

Prastą gebėjimo susiformavimo lygį galėjo įtakoti ir tėvų išsilavinimas, ir kaimo monotoniška kasdienybė, gal būt ir pedagogų nesugebėjimas įdomiai, patraukliai pateikti vaikams informaciją apie jų tėviškę.

Stebėjo, tyrinėjo, augalus, gyvūnus, orus ir kt. I etape 39,7% (31) miesto ir 11,5% (9) kaimo vaikų. Net 48,7% (38) kaimo vaikų nekėlė jokio susidomėjimo. Mieste II etape susiformavęs gebėjimas 91% priešmokyklinukų. Kaime didžiajai daliai (59%) šis gebėjimas formavosi.

Mieste priešmokyklinukai nemažai laiko praleidžia lauke, vaikščiodami, tyrinėdami ir lygindami įvairius daiktus, gamtos tvarinius.

Labai keista, kad kaime tiek nedaug vaikų, kuriems per 7 mėnesius susiformavo šis gebėjimas. Atrodo, kad kaimo vaikai turėtų daug daugiau žinoti ir išmanyti apie gamtą, nes daugumos tėvai augina gyvulius, vasarą šienauja, dirba įvairius ūkio darbus. Bet labai daug kas priklauso nuo bendravimo su vaiku ne tik priešmokyklinėje grupėje, bet ir namuose.

Priešmokyklinukai mėgsta *žaisti stalo žaidimus, padedančius lyginti, klasifikuoti, informaciją apie aplinką, gamtą*. I etape didžiajai daliai mieste (37,2%) ir kaime (68%) formuojasi gebėjimas. Nesusiformavęs kaime - 24,4% (19), mieste – 1,3% (1) priešmokyklinukų.

II etape net 92,3% (72) miesto vaikai puikiai klasifikuoja, lygina žaisdami stalo žaidimus. Kaime pažanga nedidelė, tačiau reikia džiaugtis tuo, kad net 59% (46) vaikų gebėjimas formuojasi.

Nenuostabu, kad kaimo vaikų pažanga tokia nedidelė, gal jie neturėjo sąlygų tai daryti. Žaidimas – ne tik pramoga. Tinkamai organizuoti žaidimai padeda formuoti vertingas vaiko savybes, moko bendrauti su vienmečiais, suaugusiais. Žaisdamas vaikas įgyja daug mokėjimų, žinių. Žaidimo patirtis padeda lengviau suvokti naujas bendravimo situacijas, pritaipyti prie kitų, pelnyti pripažinimą. Žaidimas atpalaiduoja viską, padeda išgyventi

įvairias situacijas: išlieti nerimą, patirti malonumą. Veikimo laisvė žaidžiant skatina daug kartų mėginti, keisti, interpretuoti, modeliuoti, atrinkti.

Žmogaus ir gamtos bendrumo pajauta. *Pasakė kelis dalykus, kuo gyvūnai ir augalai naudingi žmogui* I etape 18% (14) kaimo ir 50% (39) miesto priešmokyklinukų. Šio gebėjimo neturėjo 27% (21) kaimo ir 12,8% (10) miesto vaikų. Pavasarį matome (žr. 10 lent.), kokiam procentui kaimo (50%) ir miesto (88,5%) priešmokyklinukų susiformavo šis gebėjimas. Tačiau nemažai daliai kaimo (42,3%) vaikams formuojasi gebėjimas.

Galima daryti prielaidą, kad suaugusieji prastai išnaudoja esamas sąlygas vaikų pažintinės kompetencijos plėtojimui, nes kaimo vaikai auga turėdami glaudesnę ryšį su gamta, o rezultatai žymiai prastesni negu miesto vaikų.

Didžiąjai daliai kaimo (69,2%) ir miesto (50%) priešmokyklinukų I etape formuojasi *gebėjimas savarankiškai ar padedant prižiūrėti augintinį, rodyti rūpestingumą, grožėtis juo*. Susiformavęs šis gebėjimas 12,8% (10) kaimo ir 44,8% (35) miesto vaikų. II etape geba savarankiškai prižiūrėti augintinį, rūpintis juo 89,7% (70) miesto ir 44,8% (35) kaimo vaikų.

Miesto vaikams prižiūrėti augintinį yra dažniausiai didelis noras ar net užgaida, tuo tarpu jie patys labiau motyvuoti juo pasirūpinti, o tėvai laiko jų pareiga pasirūpinti augintiniu. Kaime yra įprastas reiškinys, kad kieme augtų šuo ar katė. Dėl tokių priežasčių kaimo vaikų gebėjimai formuojasi lėčiau.

Pažinti pasaulį visais pojūčiais, įvairiais būdais nepakanka. Kad neišiktų kokios nors nelaimės, vaikas turi *žinoti, ko reikia saugotis gamtoje*. I etape 21,8% (17) vaikų kaime ir 10,3% (8) mieste negalėjo paaiškinti ko reiktų pasisaugoti. Didžiąjai daliai priešmokyklinukų mieste (55,1%) ir kaime (57,7%) šis gebėjimas formavosi. II etape kaimo (35%) priešmokyklinukai gerokai atsilieka nuo miesto (88,5%). Miesto vaikai stipriai lenkia (žr. 10 lent.) kaimo priešmokyklinukus.

Miesto priešmokyklinukai, turėdami turtingesnę grupės aplinką, daug žinių įgyja vartydami enciklopedijas, žinytus. Kaimo priešmokyklinėse ugdymo grupėse materialinė bazė daug skurdesnė.

I etape 5,1% (4) kaimo ir 42,3% (33) miesto vaikų *žino, jog reikia taupyti vandenį, elektrą, popierių ir kitas gamtos dovanas*. Net 39,7% (31) kaimo vaikų to nežino. Didžiąjai daliai kaime (55,1%) ir mieste (44,8%) formuojasi šis gebėjimas. Pavasarį ypač didelę pažangą padarė miesto (92,3%) vaikai. Jie pasakė, kodėl reikia taupyti vandenį, elektrą, popierių ir kt. Kaimo vaikams didžiąjai daliai (77%) formuojasi šis gebėjimas.

Taupumo turėtų nuo mažų dienų mokyti, pirmiausia tėveliai. Turėtų mokyti ne tik elektros, popieriaus, vandens taupumo, bet, kad taupyti reikia ir žaislus – jų nelaužyti, rūbus, pinigus ir t.t.

Gamtos tvariniai ir žmogaus kūrybos produktai. Rugsėjo mėnesį, *skirti natūralios aplinkos ir žmogaus sukurtus daiktus*, puikiai sekėsi 23% (18) kaimo ir 27% (21) miesto priešmokyklinukų. Didžiajai daliai mieste (57,7%) ir kaime (61,5%) šis gebėjimas formavosi. II etape susiformavęs gebėjimas buvo miesto – 53,8% (42) ir 42,3% (33) kaimo vaikų. 3,8% (3) mieste ir 5,1% (4) kaime formavosi.

Gebėjo paaiškinti maisto ruošimo, sodo ir buities darbų atlikimo būdus I etape 23% (18) kaimo ir 27% (21) miesto priešmokyklinukų. Neturėjo gebėjimo mieste – 7,7% (6), kaime – 24,4% (19) vaikų. II etape mieste neturinčių šio gebėjimo vaikų neliko, kaime – 7,7% (6). Susiformavo mieste – 85,8% (67), kaime – 37,2% (29) vaikų.

Miesto priešmokyklinukai savo grupėse, vadovaujant pedagogui, pratinami šluostyti dulkes, valo spinteles, stalčius, mokomi gražiai valgyti ir t.t. Kaimo vaikai tokiems darbams neturi sąlygų.

Įsitraukia į įprastus kasdienius aplinkos gražinimo darbus I etape 14,1% (11) kaimo ir 35% (27) miesto vaikų. Didžiajai daliai kaimo (38,5%) ir miesto (56,4%) vaikų šis gebėjimas dar formuojasi. II etape susiformavęs gebėjimas 84,6% (66) miesto ir 24,4% (19) kaimo priešmokyklinukų.

Tokio amžiaus vaikai nėra savarankiški. Juos reikia mokyti elementariausių dalykų. Tokį skirtumą galima paaiškinti jau anksčiau minėtų veiksnių poveikiu. T.y. bendravimo poveikis, tėvų materialinė padėtis, ikimokyklinio ugdymo ir ugdymo namuose įtaka ir kt.

Mes gyvename gamtos pasaulyje. Vaikus reikia skatinti atidžiau išžiūrėti į aplink vykstančius pokyčius: nepraeiti pro besiskleidžiantį žiedą, pumpurą, o atidžiau pažvelgti į jį, pamatyti, kokie skirtingi būna medžiai rudenį, pavasarį ir žiemą. Tai galima padaryti išvykų, ekskursijų metu.

11 lentelėje matome pažinimo kompetencijos kiekvienos srities gebėjimų išraiškas procentais. I etape žemiausi gebėjimai pažinimo kompetencijos, domėjimosi savimi ir artimiausia aplinka, srityje. Rugsėjo mėnesį kaime gebėjimų neturėjo 50,74%, mieste – 15,38% vaikų. Mažesnis skirtumas, gamtos tvarinių ir žmogaus kūrybos produktų, srityje. Mažiausias skirtumas tarp miesto ir kaimo priešmokyklinukų, žmogaus ir gamtos bendrumo pajautos, srityje. Gana dideliame procentui kaimo ir miesto vaikų ir I, ir II etapuose ši kompetencija dar formuojasi (žr. 11 lent.). II etape net 23,26% kaimo vaikų neturi gebėjimo pirmoje srityje. Didžiausiam procentui (63,46%) kaimo vaikų formuojasi gebėjimai antroje srityje. Neturinčių gebėjimų antroje srityje nėra nei vieno miesto priešmokyklinuko.

Mažiausiai gebėjimų susiformavo II etape pirmoje srityje kaimo - 15,38% priešmokyklinukams, o miesto vaikams (65,38%) antroje srityje. Geriausiai sekėsi miesto vaikams antroje pažinimo kompetencijos srityje, net 89,75% susiformavo gebėjimai.

Pažinimo kompetencijos gebėjimai (%) (n=156) 11 lentelė

Sritis	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
1. Domėjimasis savimi ir artimiausia aplinka.	K	50,74	41,57	7,69	23,26	61,36	15,38
	M	15,38	49,82	34,80	2,38	32,24	65,38
2. Žmogaus ir gamtos bendrumo pajauta.	K	26,60	59,29	14,11	8,33	63,46	28,21
	M	10,25	48,08	41,67	0	10,25	89,75
3. Gamtos tvariniai ir žmogaus kūrybos produktai.	K	29,05	53,43	17,52	13,24	52,14	34,62
	M	10,68	54,70	34,62	1,29	23,93	74,78

12 lentelėje matome, kokių didelių skirtumų I etape miesto priešmokyklinukai lenkia kaimo priešmokyklinukus: miesto – 39,19%, kaimo - 12,91% vaikų neturi gebėjimų pažinimo kompetencijoje. Didžiąją dalį kaimo (44,42%) ir miesto (50,37%) gebėjimai formuojasi. Labai mažą procentą lenkia miesto vaikai kaimo vaikus. Tačiau net 25,09% miesto vaikų daugiau negu kaimo turi susiformavusius gebėjimus pažinimo kompetencijos I etape.

Kaip matome 12 lentelėje ir II etape gana didelis skirtumas tarp miesto ir kaimo vaikų. Susiformavo ši kompetencija miesto – 74,36%, kaimo – 23,16%. Galime pasidžiaugti, jog net 59,98% kaimo priešmokyklinukų ši kompetencija formuojasi.

Pažinimo kompetencijos gebėjimų bendras vidurkis (%) (n=156) 12 lentelė

Kompetencija	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
4. Pažinimo.	Kaime	39,19	49,17	11,63	16,85	59,98	23,16
	Mieste	12,91	50,37	36,72	1,47	24,18	74,36

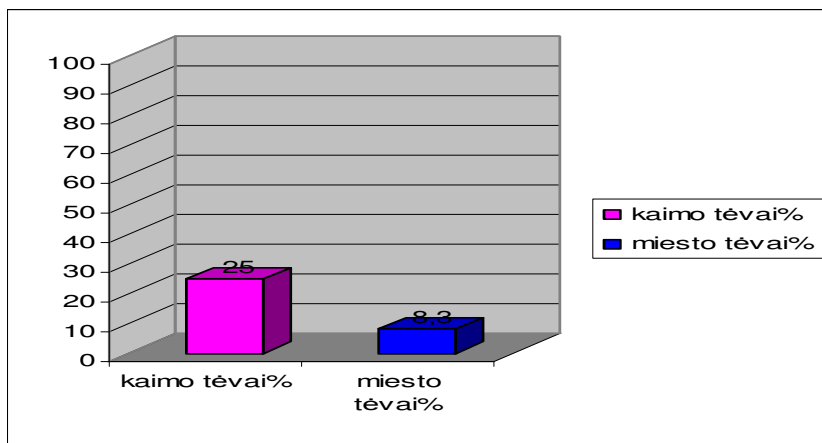
Priešmokyklinio amžiaus vaiko pažinimo gebėjimai yra saviti ir kintantys. Šio amžiaus vaikui būdingas simbolinis mąstymas. Tai reiškia, jog jis susidaro simbolinius elgesio modelius ir geba juos išlaikyti atmintyje, t.y. geba stebėti suaugusiųjų elgesį ir jį mėgdžioti, modeliuoti po tam tikro laiko. Taip jis mokosi savarankiškumo, naujų įgūdžių, sprendžia buitines ir kitas problemas. Simboliniai veiksmai, daiktų vaizdiniai, žodžiai kiekvienam

vaikui turi asmenišką prasmę, ne visai sutampa su kitų vaikų jiems suteikiama prasme, ir tai priklauso nuo individualaus patyrimo. Todėl vaikai vis dar turi sunkumų, bandydami išreikšti savo mintis kitiems, interpretuodami kito veiksmus, žodžius, piešinius.

Ugdymas priešmokyklinio amžiaus vaiką, pedagogas turi atsižvelgti į vaiko mąstymo ypatumus ir pritaikyti jam ugdymo turinį bei procesą. Tik tuomet ugdymas bus efektyvus, lydės sėkmės jausmas.

Labai svarbu, kad priešmokyklinių grupių aplinka būtų sumodeliuota paprastai ir natūraliai, realiai ir kartu turtingai, kad aktyvintų, skatintų vaiką. Labai panašiai yra miesto priešmokyklinio ugdymo grupėse. Kita priežastis, jog kaimo vaikų susiformavę pažinimo kompetencijos gebėjimai yra žymiai žemesni ta, kad į priešmokyklinę grupę jie atvykę iš namų, nelankę ikimokyklinės įstaigos.

Iš tėvų apklausos 13 paveiksle matome, kokiam procentui miesto (8,3%) ir kaimo (25%) tėvų, pažinimo kompetencija yra svarbi.

13 pav. Pažinimo kompetencijos svarba tėvams (n=120)

Kaip matome, kaimo tėvai daugiau reikšmės teikia pažinimo kompetencijai. Jiems ne taip svarbi socialinė ir sveikatos saugojimo kompetencijos, kaip pažinimo. Galima daryti prielaidą, kad kaimo tėvai daugiau dėmesio skiria praktiškumui.

2.5. Meninės kompetencijos gebėjimų nustatymas ir analizė

Meninė kompetencija – tai vaiko atvirumas estetiniams įspūdžiams, jautrumas gamtos, vaikų supančios aplinkos bei meno kūrybinių grožiui, poreikiui išreikšti save meno kalba, gebėjimas tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, spontaniškai išreikšti savo nuotaiką, jausmus, bei santykį su pasauliu, atrasti individualų, savitą raiškos stilių, gebėjimas kurti vaizduojant, muzikuojant, vaidinant, šokant, žaidžiant.

13 lentelėje matome, kad meninė kompetencija susideda iš keturių sričių: 1) Dailės; 2) Muzikos; 3) Vaidybos; 4) Šokio, bei vaikų skaičių kaime ir mieste, turinčių šių sričių gebėjimus rudenį ir pavasarį.

Meninės kompetencijos pasiekimai (%) (n=156)

13 lentelė

Pasiekimai		Ruduo						Pavasaris					
		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiforma vės gebėjimas		Nėra gebėjimo		Formuojasi gebėjimas		Susiforma vės gebėjimas	
		M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
1. Dailė.	1.1 Vaizduoja abstrakčius ir realius dalykus, detaliai atskleidžia sumanymą, savitai reiškia turimą patirtį.	6,4	55,1	64,1	43,5	29,5	1,3	-	27	20,5	62,8	79,5	10,3
	1.2 Kruopščiai atlieka dailės darbelius.	9	47,4	44,8	50	46,2	2,6	-	29,5	21,8	61,5	78,2	9
	1.3 Intuityviai naudoja liniją, dėmę, spalvą, formą išgyvenimams ir idėjoms reikšti.	5,1	52,5	60,3	42,3	35	5,1	-	36	18	52,5	82	11,5
	1.4 Siekia ritmo, spalvų dermės, kontrasto.	7,7	35	60,3	57,7	32	7,7	-	19,2	15,4	65,4	84,6	15,4
	1.5 Geba savarankiškai pasiruošti ir susitvarkyti darbo vietą.	5,1	21,8	41	60,3	53,8	18	-	3,8	7,7	65,4	92,3	30,7
	1.6 Grožisi savo ir kitų kūryba, aiškina savo sumanymą ir jo sprendimą.	5,1	37,2	44,8	52,5	50	10,3	-	21,8	3,8	57,7	96,1	20,5
2. Muzika.	2.1 Geba sau patogiu aukštumu dainuoti paprastas vienbalses daineles, ratelius, muzikinius žaidimus.	9	39,7	52,5	43,5	38,5	15,7	1,3	21,8	15,4	53,8	83,3	24,4
	2.2 Geba dainuoti skirtingu garsumu skirtingu tempu.	14,1	65,4	51,3	29,5	35	5,1	2,6	36	18	55,1	79,5	9
	2.3 Geba improvizuoti, išgalvoti daineles, perteikdami savo įspūdžius, emocijas.	15,4	62,8	57,7	32	27	5,1	5,1	23	32	66,6	62,8	10,3
	2.4 Geba groti paprasčiausiais mušamaisiais instrumentais atlikti ir kurti ritminius motyvus.	7,7	66,6	55,1	29,5	37,2	3,8	-	39,7	10,3	52,5	89,7	7,7
	2.5 Lygindami, geba nusakyti muzikos tempą, garsumą, nuotaiką.	15,7	75,6	47,4	23	36	1,3	2,6	41	12,8	55,1	84,6	3,8
3. Vaidyba.	3.1 Geba simbolizuoti veikėją.	14,1	24,4	64,1	65,4	21,8	10,3	-	10,3	20,5	48,7	79,5	41
	3.2 Geba plėtoti veiksmus: vaizduoja veikėjo judesius, kalbą, intonaciją.	11,5	56,4	61,5	32	27	11,5	-	18	24,4	61,5	75,6	20,5
	3.3 Geba vertinti veikėją.	7,7	12,8	57,7	69,2	35	18	-	5,1	11,5	61,5	88,5	33,4
4. Šokis.	4.1 Geba šokti: sklandžiai, išraiškingai pavieniui, poroje ir grupėje.	15,4	37,2	48,7	55,1	36	7,7	2,6	18	19,2	46,2	78,2	36
	4.2 Improvizuotais judesiais perteikia nuotaiką, sumanymus, muziką.	10,3	65,4	69,2	33,4	20,5	1,3	1,3	23	24,4	69,2	74,4	7,7
	4.3 Šokio sukeltus įspūdžius geba nusakyti žodžiais.	21,8	62,8	59	36	19,2	1,3	5,1	21,8	28,2	66,6	66,6	11,5
Viso		10,71	48,11	55,28	44,42	34,01	7,47	12,07	17,8	17,87	58,97	80,92	22,78

Pastaba: M – mieste ugdomi priešmokyklinukai; K – kaime ugdomi priešmokyklinukai;

Dailė. Dailė teikia vaikams džiaugsmo, jie įvedami į dailės vaizdų, spalvų ir formų pasaulį, ugdoma meninė nuovoka (matau, jaučiu, suprantu). Tai viena iš prieinamiausių meninės kompetencijos sričių.

Rugsėjo mėnesį, *vaizduoja abstrakčius ir realius dalykus, detaliai atskleidžia sumanymą, savitai reiškia turimą patirtį*, 29,5% (23) miesto ir tik 1,3% kaimo priešmokyklinukų. Labai daug vaikų kaime (43,5%) ir mieste (64,1%), kuriems šis gebėjimas dar formuojasi. 55,1% (43) kaimo vaikų I etape šio gebėjimo neturi, o mieste tik 6,4% (5). Pavasarį 27% (21) kaimo priešmokyklinukų nepavyko pasiekti gebėjimo, mieste daugumai (79,5%) susiformavo, o likusiems (20,5%) gebėjimas formuojasi (žr. 13 lent.). Galima pasidžiaugti kaimo vaikais, nes didžiajai daliai (64,1%) vaikų formuojasi, 29,5 (23) – susiformavo ir tik keli (6,4%) neturi gebėjimo. Džiugu, kai vaikų piešiniuose galima lengvai atpažinti realius daiktus, kai vaikai gali papasakoti apie savo piešinį.

Priešmokyklinio amžiaus vaikams, nelankiusiems ikimokyklinės ugdymo įstaigos, labai sunku *kruopščiai atlikti dailės darbelius*. Net 47,4% (37) kaimo ir 9% (7) miesto vaikai šio gebėjimo neturėjo I etape. Jie pasižymėjo nekrupštumu, netvarkingumu. Daugumai vaikų mieste (64,1%) ir kaime – (43,5%) šis gebėjimas formavosi.

II etape didelė pažanga miesto vaikų. (žr. 13 lent.) Mieste neturinčių gebėjimo nėra, kaime – 27% (21). Formuojasi 62,8 (49) kaimo ir 20,5% (16) miesto vaikų.

Daroma prielaida, kad kaimo vaikai dauguma gal pirmą kartą pamatė akvarelę, guašą, teptuką, nes nė vienas nelankė darželio. Jie neturi įgūdžių kaip elgtis su šiomis priemonėmis, todėl jų darbai netvarkingi.

Intuityviai naudoja liniją, dėmę, spalvą, formą išgyvenimams ir idėjoms reikšti I etape 5,1% (4) kaimo ir 35% (27) miesto vaikų. 52,5% kaimo priešmokyklinukų neturi šio gebėjimo, mieste tik 18%. II etape ritmo, linijos, spalvos, formos siekia 52,5% (41) kaimo ir 18% (14) miesto vaikų. Net 82,1% (64) miesto priešmokyklinukų šis gebėjimas susiformavęs. 36% (28) kaimo vaikų neturi šio gebėjimo.

7,7% kaimo ir 32% miesto priešmokyklinukų I etape *siekia ritmo, spalvų dermės, kontrasto*. Susiformavęs gebėjimas 32% (25) miesto ir 7,7% (6) kaimo vaikų. Panašus skaičius vaikų kaime (57,7%) ir mieste (60,3%) yra formavimosi etape. Pavasarį miesto – 84,6% (66), kaimo – 15,4% (12) gebėjimas susiformavęs. 65,4% (51) kaime ir 15,4% (12) mieste formuojasi.

Kaimo priešmokyklinukai renkasi jiems gražias, patinkančias, nederančias spalvas, nesugeba ritmiškai atkartoti atskirų elementų ir kt. Miesto vaikai, dauguma, pavasarį geba derinti spalvas, atkartoti ritmą.

Savarankiškai pasiruošti ir susitvarkyti darbo vietą I etape geba 53,8% (42) miesto ir 18% (14) kaimo vaikų. Neturėjo gebėjimo 21,8% (17) kaimo ir 5,1% (4) miesto priešmokyklinukų. II etape net 92,3% (72) miesto vaikų turėjo šį gebėjimą. Kaimo didžiajai daliai (65,4%) formavosi (žr. 13 lent.).

I etape *grožisi savo ir kitų kūryba, aiškina savo sumanymą ir jo sprendimą* 10,3% (8) kaimo ir 50% (39) miesto vaikų. 37,2% (29) kaimo ir 5,1% (4) miesto neturi gebėjimo, likusiems dar formuojasi. Tačiau jau pavasarį net 96,1% (75) miesto ir tik 20,5% (16) kaimo vaikų gebėjimas susiformavęs. Jie moka grožėtis savo ir draugų kūryba, paaiškina savo sumanymus. Kad visa tai mokėtų vaikai daryti, juos reikia mokyti domėtis dailės kūriniais. Grupėje kurti vaikams estetišką ir funkcionalią aplinką. Dailė teikia vaikams džiaugsmo, juos reikia įvesti į dailės vaizdų, spalvų ir formų pasaulį, ugdyti meninę nuovoką pasaulio pažinimu, dvasinį augimą. Vaikai tada pasineria į spalvų pasaulį, atranda šiltas – šaltas, linksmas – liūdnas spalvas. Vaikų piešiniai atspindi jų nuotaiką kūrybos metu. Vaikai turi būti skatinami atrasti ir pajusti spalvos savitumą – baltumą, raudonumą, geltonumą ir t.t. – tyrinėdami atspalvius. Stengtis juos išreikšti savo darbeliuose. Taip pat vaikams labai patinka piešti ant įvairių aplinkoje esančių daiktų.

Pedagogo kasdienė veikla – pavyzdys vaikams, nes jie daug laiko praleidžia kartu, jį stebi, mėgdžioja. Pasiūlyti atsakymą rasti patiems veikiant ar eksperimentuojant.

Muzika. Muzikiniai gebėjimai apima ritmo ir metro pojūtį, garsų aukščio santykių suvokimą ir dermės pojūtį, muzikos formos ir proceso suvokimą, muzikos kūrinio estetinę pajautą.

Rugsėjo mėnesį kaimo – 15,7% (13), miesto – 38,5% (30) priešmokyklinukų, *geba sau patogiu aukštumu dainuoti paprastas vienbalses daineles, ratelius, muzikinius žaidimus*. Nemažai daliai mieste (52,5%) ir kaime (43,5%) šis gebėjimas formuojasi (žr. 13 lent.). II etape 1 miesto ir 21,8% (17) kaimo vaikų neturi šio gebėjimo. Didžiajai daliai kaime (53,8%) gebėjimas formuojasi, o mieste (83,3%) susiformavęs.

Geba dainuoti skirtingu garsumu, skirtingu tempu I etape 5,1% (4) kaimo ir 35% (27) miesto priešmokyklinukų. 65,4% (51) kaimo ir 14,1% (11) miesto vaikų neturi gebėjimo. Likusiems gebėjimas formuojasi. II etape didelę pažangą padarė ir kaimo vaikai (žr. 13 lent.). Neturi gebėjimo 2,6% (2) miesto ir 36% (28) kaimo vaikų, tačiau didžioji dalis vaikų, neturėjusių gebėjimo perėjo į besiformuojančiųjų lygį (55,1%).

Sunkiai vaikams sekėsi *improvizuoti, išgalvoti daineles, perteikiant savo įspūdžius, emocijas*. I etape susiformavęs gebėjimas kaime – 5,1%, mieste – 27% priešmokyklinukų. Net 62,8% kaimo ir 15,4% miesto vaikų neturėjo gebėjimo. Likusiems formavosi. II etape, neturėję gebėjimų kaimo vaikai, dauguma perėjo į formavimosi etapą (66,6%), o mieste

formavosi – 32% (25). Per 7 mėnesius susiformavo šis gebėjimas 62,8% miesto ir tik 10,3% kaimo vaikų.

Kad toks mažas susiformavusio gebėjimo vaikų skaičius gali būti kalta ugdimosi aplinka ar net žema pedagogų muzikinė kompetencija. Mieste priešmokyklinukų muzikinius gebėjimus ugdo ne tik grupės pedagogė, bet ir muzikos vadovė. O kaime tokių nėra. Vaikai dainuoja gana retai ir be muzikos instrumento. Kai kuriuose kaimų priešmokyklinio ugdymo grupėse yra muzikos instrumentai, tačiau pedagogės nemoka jais groti.

37,2% (29) miesto ir 3,8% (3) kaimo priešmokyklinukų I etape, *geba groti paprasčiausiais mušamaisiais instrumentais, atlikti ir kurti ritminius motyvus*. Neturi šio gebėjimo 7,7% (6) miesto ir 66,6% (52) kaimo vaikų. Likusiems kaime (29,5%) ir mieste (55,1%) gebėjimas formuojasi. II etape net 89,7% (70) miesto ir tik 7,7% (6) kaimo vaikų gebėjimas susiformavęs. Formuojasi kaime net – 52,5% (41), o mieste - 10,3% (8) vaikų. Išgauti garsus muzikos instrumentais vaikams labai patinka. Tačiau, kad jie galėtų tai daryti, būti bent elementariausi muzikiniai instrumentai: lazdelės, švilpynės, būgneliai ir kt. Tačiau rezultatai leidžia spręsti, kad kaime vaikai neturi tokių priemonių.

Lyginant nustatyti muzikos tempą, garsumą, nuotaiką I etape nesugebėjo kaimo 75,6% (59), miesto 15,7% (13) priešmokyklinio amžiaus vaikų. Šis gebėjimas buvo susiformavęs tik 1,3% kaimo ir 36% miesto vaikų. Likusiems formavosi. II etape nemažai daliai kaimo vaikų (55,1%) gebėjimas formavosi ir gana dideliame procentui (41%) buvo nesusiformavęs. Miesto – 84,6% (66) vaikų susiformavęs, 12,8% (10) - formavosi.

Jau ikimokykliniame amžiuje formuojasi vaiko muzikinė klausa. Kūrybingumą ugdo vaikų vardų, greitakalbių, aplinkui esančių daiktų pavadinimų dainavimas. Formuoti intonaciją, ritminius tarties įgūdžius pravartu pasitelkiant smulkiąją tautosaką: intonuotą patarlių bei priežodžių sakymą, erzinimus, skaičiuotes, greitakalbes. Nuolat pasikartojantys garsažodžiai stimuliuoja vaikų klausos bei ritmo vystymąsi, gerina diktiją. Muzika turi būti neatskiriama gyvenimo dalis. Dainuoti, šokti, klausytis muzikos, žaisti su garsais vaikai turi kasdien, kiekvieną tinkamą minutę. Labai naudinga sieti muziką su kitomis veiklos sritimis.

Vaidyba. Vaidyba - tai meninė saviraiška. Ji tarsi sujungia judesius, garsus, plastiką, stiprina vaikų jausmus. Tai meninio ir estetinio ugdymo sritis: ugdo kvėpavimą, diktiją, susikaupimą. Vaidybai tenka išskirtinė vieta, nes ji apima visas vaikų veiklas, yra natūraliausias ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos būdas.

Gebėjo simbolizuoti veikėją I etape 10,3% (8) kaimo ir 21,8% (17) miesto vaikų. Didžiąją dalį kaimo (65,4%) ir miesto (64,1%) vaikų šis gebėjimas dar formavosi. Neturėjo gebėjimo 14,1% (11) miesto ir 24,4% (19) kaimo vaikų. II etape neturinčių šio

gebėjimo kaime buvo – 10,3% (8), o mieste nebuvo. 79,5% (62) miesto ir 41% (32) kaimo vaikas susiformavęs gebėjimas, likusiems dar formuojasi.

Daug sunkiau sekėsi *vaizduoti veikėjo judesius, kalbą, intonaciją* I etape kaimo vaikams. Didžiąjai daliai kaime (56,4%) gebėjimas buvo nesusiformavęs, o mieste (61,5%) formavosi. Susiformavęs kaime – 11,5%, mieste – 27% priešmokyklinukų. Pavasarį daugumai kaimo vaikų (61,5%) gebėjimas formavosi, o miesto (75,6%) buvo susiformavęs.

Išsamiai *vertinti veikėją* I etape kaime gebėjo – 18% (14), mieste – 35% (27) priešmokyklinukų. Didžiąjai daliai kaime (69,2%) ir mieste (57,7%) gebėjimas formavosi. Pavasarį susiformavęs gebėjimas buvo 33,4% (26) kaimo ir 88,5% (69) miesto vaikų. Galima pasidžiaugti, kad nesusiformavo tik 5,1% kaimo vaikų. Rezultatai geresni II etape, nes vaikai įgijo patirties ir gebėjo sklandžiai vertinti veikėją.

Vaikams reikalinga aplinka kurioje galėtų kurti, kuri skatintų veikti

Vaikams patinka mėgdžioti ir tikrus gyvenimo procesus, bet juos savaip interpretuoja, režisuoja, savaip išgyvena, įgydami patirties. Pati vaidyba yra priemonė siekti auklėjamųjų, lavinamųjų, ugdomųjų tikslų. Vaidyba supažindina su gamta, aplinka, visuomenės gyvenimu. Po vaidybos vaikai kupini emocijų.

Taigi vaidybos vertė – vaikas išsiugdo gebėjimą reikšti save, lavėja kalba, formuojasi sveika gyvensena, jis pažįsta pasaulį.

Šokis – tai vaiko saviraiška judesiu. Priešmokyklinukai mėgsta spontaniško judesio pažinimo veiklą, tačiau jiems reikia įgyti šokio kalbos patirties, kad galėtų ja pasinaudoti, kaip bendravimo, saviraiškos priemone.

Geba šokti: *sklandžiai, išraiškingai pavieniui poroje ar grupėje* I etape 36% (28) – miesto ir 7,7% (6) kaimo priešmokyklinukų. Didžiąjai daliai mieste (55,1%) ir kaime (48,7%) šis gebėjimas formuojasi. Neturi gebėjimo miesto – 15,4% (12), kaimo – 37,2% (29) vaikų. Tačiau II etape šokti sekėsi geriau. Šiame laikotarpyje vaikams lengviau atlikti šokio judesius, kai juos palydi atitinkamai žodžiais, nusakančiais konkretų veiksmą.

II etape išraiškingai atlikti šokio judesius sugebėjo kaimo – 36%, miesto – 78,2% parengiamosios grupės vaikų. Neturėjo gebėjimo kaime – 18% (14), mieste 2,6% (2) - vaikų.

Daug sudėtingiau vaikams *improvizuotais judesiais perteikti nuotaiką, sumanymus, muziką*. To padaryti I etape negalėjo kaime – 65,4% (51), mieste – 10,3% (8) vaikų. Besiformuojantis gebėjimas būdingas 69,2% (54) miesto ir 33,4% (26) kaimo priešmokyklinukų.

II etape didžiąjai daliai kaimo vaikų (69,2%) formavosi gebėjimas, o miesto (74,4%) buvo susiformavęs.

Priešmokyklinio ugdymo grupės vaikams buvo labai sunku *nusakyti šokio sukeltus išpūdžius*. I etape galėjo išsakyti šokio sukeltus išpūdžius miesto – 19,2% (15), kaimo – 1,3% priešmokyklinukų. Net 62,8% kaimo vaikų ir 21,8% miesto, šio gebėjimo neturėjo. Formavosi 59% (46) miesto ir 36% (28) kaimo vaikų. II etape kaimo vaikams (66,6%) buvo vis dar sunkoka nusakyti išpūdžius, jiems gebėjimas formavosi, o miesto – 66,6% priešmokyklinukų gebėjimas buvo susiformavęs.

Galima daryti prielaidą, kad žemus rezultatus kaime lėmė žemesni komunikaciniai gebėjimai. Jiems sunku žodžiais išsakyti šokio sukeltus jausmus. Per mažai įgytos patirties turėjimas lemia tokius rezultatus.

Vaikų spontaniškos saviraiškos poreikį, jų prigimtinį potraukį judėti tenkina šokis. Šokdami vaikai pažįsta savo kūną, jo galimybes, lankstumą, mokosi pajusti erdvę. Šokis priešmokykliniame amžiuje glaudžiai susijęs su muzikavimu ir vaidyba. Jis ugdo socialinius ir komunikacinius gebėjimus, turtina emocinę patirtį.

Lygindami meninės kompetencijos kiekvienos srities % rezultatus, galime daryti išvadą, kad kaimo vaikai į priešmokyklinio ugdymo grupę ateina žymiai žemesnės kompetencijos negu miesto vaikai (žr. 14 lent.). I etape matome kiekvienoje srityje didelius skirtumus tarp kaimo ir miesto vaikų neturinčių gebėjimų. Didžiausias skirtumas meninėje kompetencijoje tarp miesto ir kaimo vaikų muzikos srityje. Kaime nuturintys gebėjimo – 62,05%, mieste – 12,56% vaikų. Gana didelis skirtumas yra ir dailės srityje (kaimo – 41,45%, miesto – 6,41%). Formuojasi gebėjimai, meninės kompetencijos srityse, panašiam skaičiui priešmokyklinukų kaime ir mieste.

II etape, kaip matome 14 lentelėje, susiformavusių gebėjimų kaimo ir miesto vaikų skirtumai gana dideli. Net 85,47% miesto vaikų susiformavę gebėjimai dailės srityje – daugiausia. Šiek tiek mažiau (81,19%) vaidybos srityje. 80% muzikos ir 73,07% šokio srityse. Kaimo vaikų turi daugiausia susiformavusių gebėjimų 31,63% vaidybos srityje. 18,38% šokio srityje, kitose srityse dar mažiau (dailėje – 16,39%, muzikoje – 11,03%). Tačiau didžiąjai daliai kaimo vaikų visi gebėjimai gana sparčiai formuojasi.

Meninės kompetencijos gebėjimai (%) (n=156)

14 lentelė

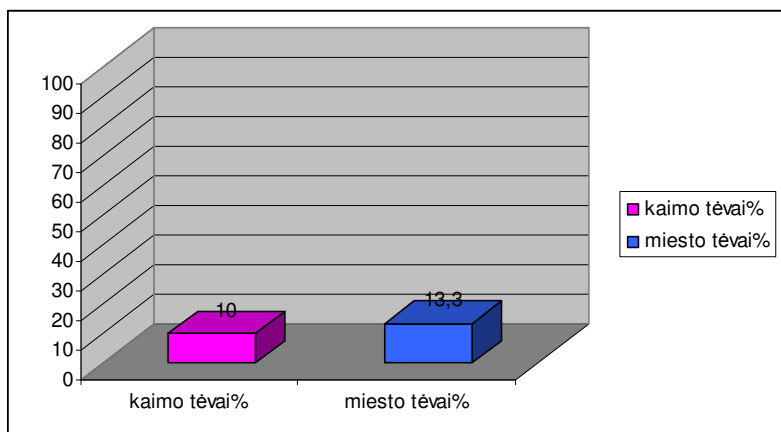
Sritis	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
1. Dailė.	K	41,45	51,08	7,47	22,47	60,89	16,39
	M	6,41	52,56	41,03	0	14,53	85,47
2. Muzika.	K	62,05	31,54	6,41	32,31	56,66	11,03
	M	12,56	52,82	34,62	2,31	17,69	80
3. Vaidyba.	K	3,19	55,56	13,25	11,11	57,26	31,63
	M	11,11	61,12	27,77	0	18,81	81,19
4. Šokis.	K	55,13	41,45	3,42	20,04	60,68	18,38
	M	15,82	58,97	25,21	2,99	23,94	73,07

15 lentelėje matome gana didelį skirtumą tarp miesto ir kaimo vaikų meninėje kompetencijoje. I etape 48,11% kaimo ir 10,71% priešmokyklinukų rugsėjo mėnesį neturėjo gebėjimų meninėje kompetencijoje. Neturi gebėjimų II etape kaime - 17,8%, mieste – 12,07% vaikų. Net 80,92% miesto vaikų ir 22,78% kaimo turi susiformavusius gebėjimus meninėje kompetencijoje.

Meninės kompetencijos gebėjimų bendras vidurkis (%) (n=156) 15 lentelė

Kompetencija	Gyvenamoji vieta	Ruduo			Pavasaris		
		Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas	Nėra gebėjimo	Formuojasi gebėjimas	Susiformavęs gebėjimas
5. Meninė.	Kaime	48,11	44,42	7,47	17,8	58,97	22,78
	Mieste	10,71	55,28	34,01	12,07	17,87	80,92

14 paveiksle matome, kokiam procentui miesto (13,3%) ir kaimo (10%) tėvų yra svarbi meninė kompetencija.

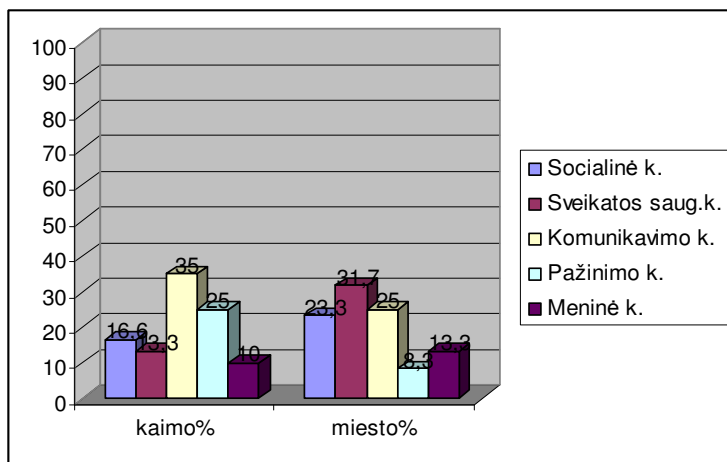

14 pav. Meninės kompetencijos svarba tėvams (n=120)

Pagrindinis ir svarbiausias kryptingo meninio ugdymo pagrindas - pedagogų darbo patirtis, geras savo srities dalykų išmanymas, pakankama kvalifikacinė kategorija, vadovų kompetencija. Kiekvieno muzikos, šokio, dailės, vaidybos mokytojo tikslas - dirbti taip, kad vaikas visą gyvenimą nepaliautų domėtis muzika, šokiu, teatru ir daile. Kad menas taptų kiekvienam ugdytiniui vienu universaliausių ir veiksmingiausių kelių širdies ir proto harmonijos link.

Priešmokyklinio ugdymo programa (2002) pabrėžia visų priešmokykliniais metais ugdytinių kompetencijų svarbą vaikų mokyklinei brandai. Paanalizavus tyrime dalyvavusių tėvų atsakymus, galime daryti prielaidą, kad kaimo tėvai išskiria žinias, t.y. jiems labai svarbu, kad vaikas pažintų raides ir mokėtų skaičiuoti, gebėtų susikaupti ir išlaikyti dėmesį, gebėtų valdyti ranką, pasitikėtų savimi, žinotų sąvokas ir gebėtų jas vartoti. Visa tai įeina į komunikavimo kompetenciją (35%) (žr. 15 pav.).

Miesto priešmokyklinukų tėvai svarbiausia sritimi išskiria sveikatos saugojimo gebėjimus: jiems svarbu, kad vaikas išmoktų rūpintis savo sveikata, domėtusi kūnu, asmens higienos laikytusi (31,7%) (žr. 15 pav.).

15 pav. Visų 5 kompetencijų svarba tėvams (n=120)

15 paveiksle matome, kaip suskirstė kompetencijas pagal svarbumą. Miesto tėvai (8,3%) mažiausiai reikšmės teikia pažinimo kompetencijai, o kaimo 10% meninei. Visas kompetencijas, kokiam procentui miesto ir kaimo tėvų yra svarbios, esame aptarę individualiai prie kiekvienos kompetencijos.

Malonu stebėti augantį vaiką, matyti, kaip keičiasi jo mąstymas, tobulėja kūryba. „Kūrybiškumas - tai mūsų esmė ir gyvenimas. Kartą patyręs, kaip sklinda vidinė energija, sustoti negali. Sustabdyti šį procesą - tai sukelti skausmą kūrėjui, pažeisti kultūrą. Kūrybiškumas, kaip transformuojanti jėga, spartina asmenybės brendimą.“ (J.P.Giulfordas)

Priemonės garantuojančios vaiko sėkmę: šeimos parama; pozityvus bendravimas šeimoje; kiti ryšiai su suaugusiais; dėmesingi kaimynai; tėvų dalyvavimas; bendruomenės vertinimas; suaugusiųjų pavyzdys; kūrybinė veikla; užimtumas; laikas namuose ir kt.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Tyrimas patvirtino hipotezę, jog kaimo ir miesto vaikai ugdyti priešmokyklinio ugdymo grupėse, pasiekia skirtingus ugdytinų kompetencijų gebėjimus, kuriuos galėjo įtakoti:

- šeimos socialinė ir materialinė padėtis;
- vaikų ugdymas ikimokyklinėse įstaigose;
- kaimo mokyklose vyraujanti skurdi ugdomoji aplinka, stokojama kompetencijų plėtojimui būtinų ugdymo(si) priemonių.

2. Atliktas vaikų brandumo mokyklai tyrimas, vertinant jų esminius socialinius, sveikatos saugojimo, komunikavimo, pažinimo ir meninius gebėjimus, rodo, kad kaimo ir miesto priešmokyklinio amžiaus vaikai per vienerius ugdymo(si) metus pasiekia skirtingus kompetencijų gebėjimų vidurkius:

- socialinės kompetencijos pasiektų gebėjimų bendras vidurkis kaime – 62%, mieste – 86%;
- sveikatos saugojimo kompetencijos pasiektų gebėjimų bendras vidurkis kaime – 51,88%, mieste – 92,53%;
- komunikavimo kompetencijos pasiektų gebėjimų bendras vidurkis kaime – 32,05%, mieste – 82,7%;
- pažinimo kompetencijos pasiektų gebėjimų bendras vidurkis kaime – 23,16%, mieste – 74,36%;
- meninės kompetencijos pasiektų gebėjimų bendras vidurkis kaime – 22,78%, mieste – 80,92%.

3. Priešmokyklinis ugdymas reikšmingas miesto ir ypač kaimo vaikų mokyklinei brandai. Tačiau, tyrimo rezultatai rodo, jog kaime gyvenančių priešmokyklinio amžiaus vaikų brandumas mokyklai, kaip buvo teigta ir 2 išvadoje, žemesnis negu miesto vaikų. Galima įvardinti šias priežastis:

- vyraujantis ugdymo pobūdis ikimokykliniais metais. Visi kaimo priešmokyklinukai ikimokykliniais metais buvo ugdyti namuose. 81,7% miesto priešmokyklinukų lankė ikimokyklinę įstaigą. Tai lėmė, kad miesto vaikai į priešmokyklinę ugdymo grupę atėjo įgiję daug daugiau gebėjimų negu kaimo vaikai;
- skirtingos ugdymo(si) sąlygos priešmokykliniais metais. Vaiko sėkmingam ugdymui(si) reikalinga aplinka orientuota į vaiką, kurioje jis jaustųsi aktyviu ugdymo(si) proceso dalyviu, gebėtų laisvai tyrinėti, atrasti ir kurti.

- šeimos socialinė ir materialinė padėtis. Miesto priešmokyklinukų tėvų išsilavinimas aukštesnis negu kaimo. Didžioji dalis miesto tėvų (60%), savo materialinę padėtį vertina gerai, o kaime didžioji dalis tėvų (46,7%) mano, jog jų materialinė padėtis bloga.

4. Kaime dirbančios priešmokyklinio ugdymo pedagogės, keldamos ugdymo tikslus, turi numatyti veiklos kryptis, įvertinti vaiko pasiekimus ir privalo Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2003) pateiktas kompetencijas sukonkretinti savo grupei, atskiriems vaikams, tai padėtų suvienodinti gebėjimų formavimą.

5. Būtina intensyvesnė informacijos sklaida tėvams, apie ugdymo procesą priešmokyklinio ugdymo grupėse, apie vaiko brandinimo mokyklai būdus ir formas. Tai ypač aktualu kaimo vietovėse gyvenantiems asmenims.

6. Ypatingą dėmesį skirti kaimo priešmokyklinių grupių materialinei bazei gerinti, kad prasta materialinė padėtis, neturėtų įtakos ugdymui(si).

7. Pedagogės, sudarydamos veiklos gaires metams, turi sukonkretinti turinį, numatyti tik tas ugdymo sritis, temas, problemas, kurios būtų palankiausios plėtojant pasirinktas kompetencijas.

LITERATŪRA

1. Adaškevičienė E. (1999). Vaikų sveikatos ugdymas. Pedagoginiu aspektu. Vilnius.
2. Adaškevičienė E. (1993). Lietuvos ikimokyklinukų fizinis ugdymas. Kaunas.
3. Adaškevičienė E, Birontienė Z. (2003). 5 – 6 metų vaikų smulkiosios motorikos mokėjimų ir įgūdžių kaita juos rengiant mokyklai. /Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas Nr.4. Kaunas.
4. Aidorova L., Antropova M. (1983). Pradinukas. Kaunas.
5. Amžiaus tarpsnių ir pedagoginė psichologija. (1978). Vilnius.
6. Adleris A. (2003). Žmogaus pažinimas. Vilnius.
7. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdimosi programa. (2002). Vilnius.
8. Bieliauskaitė R. (1993). Asmenybės psichologija. Kaunas.
9. Bobrova L., Ptašinskienė I., Pocevičienė R. Kursinių, bakalauro, magistro darbų, baigiamųjų projektų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos. (2004). Šiauliai.
10. Charles C. M. (1999). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius.
11. Černius V. J. (1992). Mokytojo pagalbininkas. Kaunas.
12. Černius V. J. (1997). Tėvų ir mokytojų pagalbininkas. Kaunas.
13. Dailidienė N., Juškelienė V., Jakučiūnienė D. (2000). Vaikų sveikatos stiprinimas: dabartis ir perspektyva. Konferencijos medžiaga. Vilnius.
14. Daukšienė O., Gudžinskienė V. (2002). Socialinių įgūdžių ugdymas. Žvirblių takas. Nr. 1. Vilnius.
15. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius.
16. Grigaitė B. (1998). Vaikų brandumo mokyklai klausimai. /Lietuvos psichologija amžių sandūroje: konferencijos, skirtos A.Gučo 90 – mečiui, medžiaga. Vilnius.
17. Grigaitė B. (1996). Vaikų protinio brandumo mokyklai tyrimas.// Mokymo ir auklėjimo klausimai XXVII. Vilnius.
18. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas.
19. Gražienė V. (1998). Kas lemia vaiko brandumą mokyklai?// Mokykla. Nr. 1 – 2.
20. Glebuviene V. (1999). Vaiko kalba: mokymasis skaityti ir rašyti. [Internetinė m-ga]
21. Glebuviene V. (2004). Vaiko raštingumas. [Internetinė m-ga]
22. Glebuviene V., Grigaitė B., Monkevičienė O. (2004) Lietuvos vaikų brandumas mokyklai: tyrimas ir problemos. Vilnius.
23. Gudžinskienė V. (2001). Priešmokyklinio ir pradinio ugdymo sąsajos./ Žvirblių takas. Nr. 5. Vilnius.

24. Jankauskienė L., Monkevičienė O., Šeibokienė G. (2002). Priešmokyklinis ugdymas. Pirma knyga. Vilnius.
25. Jankauskienė L., Monkevičienė O., Šeibokienė G. (2003). Priešmokyklinis ugdymas. Antra knyga. Vilnius.
26. Jankauskienė L., Monkevičienė O., Šeibokienė G. (2004). Priešmokyklinis ugdymas. Trečia knyga. Vilnius.
27. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.
28. Juodaitytė A. (2002). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius.
29. Juodaitytė A. (2003). Vaikystės fenomenas: socialinis – edukacinis aspektas. Šiauliai.
30. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas.
31. Lapė J. (1980). Darbo psichologija. Vilnius.
32. Laužikas J. (1997). Rinktiniai raštai. Tomas 2. Kaunas.
33. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. (2003). Vilnius.
34. Leliūgienė I. (1997). Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas.
35. Lukoševičius A., Petružienė S. (2001). Priešmokyklinio amžiaus vaikų vystimosi ypatumai miesto ir kaimo sąlygomis./ Pedagogika. Nr. 53. Vilnius.
36. Monkevičienė O. (1996). Vaikų brandumas mokyklai. Vilnius.
37. Monkevičienė O. (2002). Vaiko emocinis ir socialinis brandumas mokyklai. / Žvirblių takas. Nr.4. Vilnius.
38. Monkevičienė O. (2004). Priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ugdymas. [Internetinė m-ga]
39. Myers D.G. (2000). Psichologija. Kaunas.
40. Muchina V. (1988). Vaiko psichologija. Kaunas.
41. Navaitis G. (1998). Psichologinė parama vaikams. Vilnius.
42. Priešmokyklinis ugdymas ir pradinė mokykla: patirtis ir idėjos. (2003). Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos medžiaga. Šiauliai.
43. Priešmokyklinio ugdymo koncepcija. (2000)/ Informacinis leidinys. Nr.18. Vilnius.
44. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos. (2004). Vilnius.
45. Priešmokyklinio ugdymo pedagogo pavyzdinis pareiginis aprašas. (2003). Vilnius.
46. Priešmokyklinio ugdymo organizavimo modelio aprašymas. (2003). Vilnius.
47. Psichologijos žodynas. (1993). Vilnius.

48. Radzevičienė L. (1997). Ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų emocijų ir elgesio sutrikimai bei jų korekcija. Metodinės rekomendacijos. Šiauliai.
49. Rudzevičius M. (1987). Emocinės būsenos. Vilnius.
50. Tarptautinių žodžių žodynas. (2003). Vilnius.
51. Vabalas – Gudaitis J. (1983). Psichologijos ir pedagogikos straipsniai. Vilnius.
52. Vaitkevičius J. (1995). Socialinės pedagogikos pagrindai. Vilnius.
53. Žukauskienė R. (2002). Raidos psichologija. Vilnius